

ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

— ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ —

Δύο αφιερώματα

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΛΟΥΒΑΡΙΣ

(+ 26.3.1961 — 26.3.1971)

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ

(+ 29.4.1933 — 29.4.1971)

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΛΟΥΒΑΡΙΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ

ΑΛΕΞΗΣ ΜΙΝΩΤΗΣ

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ

ΑΛ. ΣΕΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΑΚΗΣ ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗΣ

ΠΕΤΡΟΣ ΓΛΕΖΟΣ

Οι Νέοι

ΑΝΔΡΕΑΣ ΟΝΟΥΦΡΙΟΥ

ΝΙΝΑ ΚΟΚΚΑΛΙΔΟΥ - ΝΑΧΜΙΑ

ΛΙΖΑ-ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΖΑΒΕΡΔΙΝΟΥ

ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΥΡΙΤΣΗΣ

ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ ΣΟΥΛΙΚΙΑΣ

ΠΑΥΛΟΣ ΓΙΩΒΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΝΕΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ
ΕΤΟΣ Β' ΑΡΙΘ. 6

1971

ΑΙΘΟΥΣΑ ΕΚΘΕΣΕΩΝ
«ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ»

[Βουκουρεστίου 25, τηλέφωνον 615.196 ΑΘΗΝΑΙ]

ή καλύτερη αίθουσα προβολής Ζωγραφικής μέσα στην καρδιά της 'Αθήνας. με πλήθος τακτικών έπισκεπτών, φωτισμό ιδεώδη και άνεσεις
★ Έκθετική περίοδος : ένας μήνας με την πιο φθηνή τιμή.

Γ. Θ. Βαφόπουλου
«ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑΣ»
(3 πολυσέλιδοι τόμοι)

★
Κυκλοφορεί από τις εκδόσεις
του Βιβλιοπωλείου της «Εστίας» ό Α'
τόμος με τον τίτλο

«ΤΟ ΠΑΘΟΣ»

Άναμνήσεις 50ετούς πνευματικής
και κοινωνικής ζωής.

Β. Θ. Βαφοπούλου:
«ΠΟΙΗΜΑΤΑ»

★
Όλη ή ποιητική παρουσία του
έκλεκτου ποιητού, συγκεντρωμένη
σε πολυσέλιδο τόμο (800 σελ.)

Έκδοση του Βιβλιοπωλείου της «Εστίας».

Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΗΣ
ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

κ. Άντώνης Νίνος

ΑΛΩΠΕΚΗΣ 44 — ΤΗΛ. 729.468

ΕΙΝΑΙ Ο ΚΑΛΥΤΕΡΟΣ ΠΟΥ ΘΑ ΣΑΣ ΕΞΥΠΗΡΕ-
ΤΗΣΗ ΣΤΟ ΕΙΔΟΣ ΤΟΥ. — ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΣΑΣ
ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ
«Ο ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΗΣ»
ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Θά τό βρήτε στά κεντρικά
βιβλιοπωλεία

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ
ΧΕΙΜΩΝΑΣ

Ένα καινούργιο βιβλίο
με διηγήματα της ΗΡΩΣ
ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ — ΛΑΜΠΙΡΗ

ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΤΕΥΧΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ
ΤΕΧΝΗΣ. - ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΔΕΚΑΜΕΛΗ ΟΜΑΔΑ
ΚΑΙ ΤΑ ΕΠΙΜΕΛΕΙΤΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΝΕΑ, ΕΤΟΣ Β': ΜΑΡΤ. ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1971

Ο ΣΙΛΛΕΡ ΚΑΙ Ο ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ ΙΔΑΝΙΣΜΟΣ

Ο ΒΙΟΣ των λαών, διέπεται, ως γνωστόν, υπό ποιητικών δυνάμεων. Υπό οικονομικών αναγκών, αναγκών της ζωής και του κέρδους. Υπό θρησκευτικών ιδεών, από τās μερίμνας περί άνωτέρου και καθαρωτέρου πνευματικού βίου, δυνάμεως του θμικου και της ήθικης συνειδήσεως. Υπό πολιτικών και κοινωνικών ιδεών, προβλημάτων και αναγκών έκπηγάζουσών από τὰ προβλήματα της δυνάμεως και της Έλευθερίας. Υπό της μορφώσεως. Τέλος, υπό καλλιτεχνικών ιδεών. Αί τελευταίαι αΐται εικόνας και ως σεμνά σύμβολα μιās ευγενεστέρης και άνωτέρας ζωής τὰ όποια προβάλλονται ως τό πνεύμα του Έθνους, όπως έκπηγάζουν κατά βάθος εκ της ψυχής του. Είναι ιδανικά διά των όποιων άποκαλύπτονται κατά πάντα τὰ ιδανικά της ζωής. Διά τούτο ή τεραστία επίδρασις των μεγάλων μυστών της τέχνης επί του βίου και του χαρακτήρος των λαών.

★ Μιά τοιαύτη δύναμις υπήρξε και ή πλειάς των ποιητών των χρόνων του γερμανικού ιδανισμού και όλως ιδιαιζόντως ό Σίλλερ. Έδημιούργησαν ένα ιδανικό κόσμο, ένα είδος πινακοθήκης από ανθρώπους άνωτέρους, ευγενεστέρους και ίκανωτέρους. Άνθρώπους, όί όποιοι: δέν είναι άποκητήματα του όνειρου άπλώς, οότε άνέφικτοι και άπρόσιτοι ήμίθεοι και ήρωες, αλλά όντα φέροντα σάρκα και όστά, τέλεια όμως εις τό είδος τους. μεγάλα εις τό καλόν και εις τό κακόν, ώραία, ήθικά, ύψηλόφρονα και μεγαλειώδη. Διά τούτο ή υπερέργεια του μεγάλου ποιητού μεταξύ του λαού του δύναται νά παραβληθή προς την επίδρασιν του Όμήρου επί του έλληνικού λαού. Διά τόν άνυπέβλητον αυτόν ποιητήν, όστις ήτο συγχρόνως μις από τās λεπτοτέρας και ευγενεστέρης ψυχάς, πρόκειται νά σάς όμιλήσω σήμερα. Δέν σκέπτομαι βέβαια νά αναλύσω τό έργο του οότε νά περιγράψω την δρāsιν του. Αυτό τό έκανα άλλοτε από τό όμμα τούτο. Θα προσπαθήσω άπλώς σήμερα νά τόν παρουσιάσω μέσα εις τό πλαίσιον του γερμανικού ιδανισμού, της γερμανικής ιδεοκρατίας των άρχων του παρελθόντος αιώνος.

★ Η ιδεοκρατία, είτε μεταφυσική είναι αυτή είτε είναι γνωσιολογική, φαίνεται ότι αποτελεί χαρακτηριστικόν γνώρισμα της ένδογερμανικής φυλής. Ένθυμη-

θώμεν τούς Έλεάτας, τούς Όρφικούς και τόν Πλάτωνα, τούς Νεοπλατωνικούς και τόν Βραχμανισμόν, τούς μεγάλους φιλοσόφους και τούς μυστικιστάς της Δ. Ευρώπης. Τό είδος της θρησκευτικότητας όπεο διακρίνει τούς λαούς της άριας φυλής και ή βαθεία ανάγκη του λυτρωμού από τās έναντιότητας της ζωής και από τόν έαυτόν των φαίνεται ότι αποτελούν τās δύο κυρίας πηγάς από τās όποιās αναβλύζει ή πνευματική των, ή ιδεοκρατική των κοσμοθεωρία. Αισθάνονταν βαθύτερον την ανάγκην προς τό άπόλυτον και τό υπερβατικόν προς τό καθαρόν και τό ιδανικόν Είναι. Άλλ' ή ανάγκη αυτή άκριβώς οδηγεί εις τό όίωμα της άνεπαρκείας των γηίνων αγαθών, των έπιγείων σκοπών και των ένδοκοσμικών αξιών. Τό όδυνηρόν συναίσθημα τό όποιον γεννά ή συναίσθησις της άνεπαρκείας ταύτης, δημιουργεί την κατάστασιν την όποιαν καθόρισε ό Πλάτων όπώ της έννοίας του έρωτος, την δίψα προς την έλευθερίαν, την νοσταλγία προς τό φώς, τόν πόθον προς τό άπερίόριστον, την ανάγκην προς την ψυχικήν πληρότητα και ολοκλήρωσι. Επί των πτερώγων της νοσταλγίας ταύτης φερόμενοι όρμώμεν προς την σύλληψιν του μεγάλου ιδανικού. Άλλ' ή ζωή μιās παρέχει την πείρα, ότι εκείνο όπερ αναζητεί ή νοσταλγία μας, είναι άνέφικτον, είναι άπρόσιτον και άκατόρθωτον. Άλλ' ή συναίσθησις ότι έχωμεν γεννηθή για κάτι καλύτερον, για νά μεταχειρισθώ τόν σίχον του Σίλλερ ή διαίσθησις ότι ανήκωμεν εις πνευματικόν κόσμον ώραιότερον και πέραν του αίσθητού χωρούτα, δημιουργεί μέσα μας την αντίδρασιν. Και αναπληρούμεν την άδυναμία μας εκείνη διά της κοσμοθεωρίας. Μετασχηματίζομεν την πραγματικότητα μέσα εις την όποιαν ζώμεν. Την διαποιεζόμεν διά της πνοής του Αιωνίου. Την ύψώνομεν εις άνωτέραν βαθμίδα ύπάρξεως. Η Θρησκεία, ή Τέχνη, ή Φιλοσοφία γίνονται τοιουτατρόπως αί τρεις γλώσσαι διά των όποιων φάλλωμεν τόν άνεξίτηλον εκείνον πόθον προς λυτρωμόν, ή μουσική τριφωνία με την όποιαν εκφράζομεν την νοσταλγία μας και με την βούλησιν της όποιās εξωρατίζομεν την αίσθητή πραγματικότητα. Κατά τόν τρόπον τούτον κατορθώνομεν νά διασώσωμεν την πνευματικήν

μας ύπόστασι, να διατηρήσωμεν τήν ήθικήν μας προσωπικότητα μέσα εις τήν αντίστασιν της παρουσίας ζωής, εμβάλλοντες νόημα και περιεχόμενον εις τήν ύπαρξιν. Διότι δια της κοσμοθεωρίας αβρωμεν τήν μεταξύ Χρόνου και Αιωνιότητος αντίθεσιν, αφανίζομεν τήν μεταξύ ύλης και πνεύματος διάστασιν τρεπόμεθα πρὸς τὸ οὐσιώδες και ἀπαλλασσώμεθα ἀπὸ τήν στενότητα ή όποία διακρίνει τὸν κόσμον τοῦτον τῶν αἰσθήσεων.

★ Ο τρόπος οὗτος κατά τὸν ὁποῖον βλέπομεν τήν ζωή και τὸν κόσμον, ὀνομάζεται Ἰδανισμός και Ἰδεοκρατία. Ἡ Ἰδεοκρατία διακρίνεται εις γνωσιολογικήν και εις μεταφυσικήν. "Αν και ἔχουν στενή σχέσιν ή μὲν πρὸς τήν ἄλλη, θά περιορισθῶ εις τὸν χαρακτηρισμὸς της μεταφυσικῆς μόνον ἰδεοκρατίας, διὰ νὰ μεταδῶ ἔπειτα εις τὴν περιγραφὴν τοῦ γερμ. ἰδανισμοῦ, εις τὸν ὁποῖον ἀνήκει και αὐτὸς τὸν ὁποῖον ἔζησε και ἔδρασε ὁ Σίλλερ.

★ Ἡ οὐσία της μεταφυσικῆς ἰδεοκρατίας συνίσταται εις τοῦτο, ὅτι ἀληθές είναι μόνον τὸ πνεῦμα, εις τήν πίστιν δηλ. ὅτι τὸ ὄντως ὄν ή ἀληθινὴ ὑφὴ και οὐσία τοῦ παντός είναι κάτι τὸ πνευματικόν, ή ἰδέα.

★ Τὸ ἐν ήμιν πολυτιμώτατον, ὁ ἑσωτερικὸς μας κόσμος, τὸ σύνολον τῶν ἰδανικῶν ἀξιών και τῶν ἰδανικῶν σκοπῶν, τοὺς ὁποῖους ἐγκλείομεν μέσα εις τὸ στήθος μας προβάλλεται και εις τὸ σύμψαν. Ἡ ὕλη, τὸ σωματικόν, ή δὲν ὑπάρχει καθόλου, ὅπως ἐδίδασεν ὁ Πλάτων ή ἀποτελεῖ κατώτερον εἶδος ὑπάρξεως, ὅπως ἐπίστευεν ὁ Meister και ὁ Eckhardt ή ὅπως ήθελεν ὁ Ἐγγελοσ. Εἰς τὰς λεπτομερείας ὁμοῦ δὲν συμφωνοῦν ἐντελῶς πρὸς ἀλλήλους οἱ μεγάλοι ἐκπρόσωποι τοῦ μεταφυσικοῦ ἰδανισμοῦ. Διότι ἕκαστος ἐξ αὐτῶν βλέπει ἀπὸ ἄλλη πλευρὰν τὸ πνευματικόν αὐτό, τὸ ὁποῖον θεωρεῖ, ὡς τήν ἀληθὴ οὐσίαν τοῦ παντός. Τοιοῦτοτρόπως διδάσκει ὁ Πλάτων ὡς τὸ ὄντως ὄν τὰς ἰδέας. Ὁ Ἐγγελοσ τὸν λόγον. Ὁ Σοπενάουερ τήν βούλησιν. Ὁ Leibniz τὰς μονάδας, πνευματικὰς οὐσίας περιλαμβανομένας ἐντὸς της μονάδος τῶν μονάδων, τοῦ Θεοῦ. Ὁ Berkley τὸ σύνολον τῶν διὰ νοήσεως πεπρωκισμένων πνευμάτων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὁ μεταφυσικὸς ἰδανισμὸς κυρίαν αὐτοῦ πηγὴν ἔχει τὸν Πλάτωνα και τὸν πλατωνισμὸν καθόλου. Ἐξελιχθεὶς διὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπικρατεῖ καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας και κορυφῶται διὰ τῶν φιλοσόφων και τῶν ποιητῶν της Γερμανίας, οἵτινες ήχμασαν περὶ τὸ τέλος τοῦ προπαρελθόντος και τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

★ Ἀκριβῶς αὐτῶν ἐμφανίζει: δύο κυρίως τύπους: τὸν πλατωνικὸν και τὸν γερμανικόν. Ὁ πλατωνικὸς παρασκευάζεται διὰ τῶν πυθαγορείων τῶν Ἐλεατῶν και της ἀντιδράσεως τοῦ Σωκράτους ἐναντίον τῶν Σοφιστῶν και συμπληροῦται μετασχηματιζόμενος ὑπὸ τῶν Νεοπλατωνικῶν. Παρὰλλήλως πρὸς τὸν μεταφυσικὸν τοῦτον ἰδανισμὸν θαίνει ὁ γνωσιολογικὸς. Καὶ οὗτος τήν ἀρχὴν αὐτοῦ ἔχει ἀπὸ τὸν Πλάτωνα ὅπως ὀρίζει ὡς ἀντικείμενος της γνώσεως, τήν ἰδέαν, τήν ἔνοιαν. Καὶ οὗτος συνεχίζεται διὰ τοῦ νεοπλατωνισμοῦ, συγκεκριασμένους με μεταφυσικὰ στοιχεῖα ἀπ' ἀρχῆς. Ἐπὶ ἄλλων βάσεων ἀνακαινίζόμενος ἐκπροσωπεῖται κατά τοὺς νεωτέρους χρόνους ὑπὸ τοῦ Berkley ὡς ὑπερβατικὸς γνωσιολογικὸς ἰδανισμὸς δημιουργεῖται τὸ πρῶτον ἀπὸ τὸν μέγαν φιλόσοφον Κάντιον. Συνεχισθεὶς ὑπὸ τοῦ Fichte καθίσταται εις μεταφυσικὸν ἰδανισμὸν διὰ τοῦ Schelling και τοῦ Ἐγγελοσ.

★ Ἐκ τῶν δύο τούτων κατευθύνσεων ή μορφῶν της ἰδεοκρατίας της γνωσιολογικῆς και πολὺ μᾶλλον της μεταφυσικῆς ἐξεπήγασεν ὡς ἰδεαλιστικὴ ἐκείνη κίνησις ή ὁποία είναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «γερμανικὸς ἰδανισμὸς». Ἡ κεντρικὴ ἰδέα, ήτις διήκει δι' ὅλης ταύτης της μεγαλειώδους πνευματικῆς κινήσεως, συνίσταται εις τήν πεποίθησιν ὅτι ὁ κόσμος, ὅστις μας περιβάλλει δὲν είναι πραγματικὸς κόσμος, ἀλλὰ ὑφίσταται ἰδεατὸς μόνον, δηλ. ὑπάρχει μόνον ἐντὸς της συνειδήσεώς μας, είναι ἀπλῶς περιεχόμενον της ψυχῆς μας. Ἄλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει γεννᾶται ἀπ' ἑαυτοῦ τὸ ἐρώτημα: Πῶς κατορθώνομεν νὰ ἀντιλαμβάνομεθα ἐκτὸς της συνειδήσεώς μας πράγματα, τὰ ὁποία ἀναντιρρήτως ὑπάρχουν ἔξω ήμῶν; Ἡ ἀπάντησις είναι: τὰ πράγματα ὑπάρχουν μόνον ἐντὸς της συνειδήσεώς μας, ὁ κόσμος τὸν ὁποῖον βλέπομεν και ἀκούομεν γύρω μας ὑπάρχει μόνον ἐντὸς της συνειδήσεώς μας. Τοιοῦτοτρόπως ἀπαντᾷ εις τὸ ἐρώτημα τοῦτο ὁ Ἄγγλος Berkley. Ὁ γερμανικὸς ὁμοῦ ἰδανισμὸς δὲν ἔλκει τήν καταγωγὴν ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ ἀπὸ τήν κριτικὴν φιλοσοφίαν τοῦ Κάντιου. Ἰπὸ τήν ἐπίδρασιν αὐτοῦ ἐπεξεργάζονται οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ γερμανικοῦ ἰδανισμοῦ τὰς παλαιότερας παρομοήσεις και συγγενεῖς ἰδέας αἱ ὁποῖαι περιέχονται εις τὰ ἔργα τοῦ Klopstock τοῦ Lessing τοῦ Hamann και τοῦ Hardert. Φιλόσοφοι οἱοι ὁ Κάντ, ὁ Fichte ὁ Schelling ὁ Schleiermacher ὁ Hegel και ποιηταὶ ὁποῖοι ὁ Σίλλερ, ὁ Γκαίτε και οἱ ρομαντικοί, είναι οἱ κυρίως δημιουργοὶ της κοσμοθεωρίας αὐτῆς, ή ὁποία ἐκυριάρχησε ἐπὶ 10ετηρίδας τοῦ πνεύματος και της ψυχῆς τῶν ἀνθρώπων και ἐκ της ὁποίας ἐτέραφη και τρέφεται ἀκόμα ή ἐπιστήμη, ή τέχνη, ή θρησκεία ὡς και αἱ κατὰ τοὺς χρόνους ήμῶν πολλαπλαῖα προσπάθειαι πρὸς ἀνασυγκρότησιν της ἰδεοκρατικῆς φιλοσοφίας.

★ Εἶπομεν ὅτι ὡς ἀρχηγέτης τοῦ γερμανικοῦ ἰδανισμοῦ ἐξηγήσαμεν ὁ Κάντιος. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ καθορίσωμεν συντόμως τὰς κεντρικὰς ἰδέας, τοῦ μεγάλου φιλοσόφου της Καλιξέβεργης. Κατὰ τὸν Κάντιον πᾶν ὅτι εἰσέρχεται εις τήν συνειδησίμ μας προσλαμβάνει μορφήν διὰ τῶν προσλαμβανουσῶν αὐτὸ μορφῶν της συνειδήσεως, οἱαί είναι λ.χ. ὁ χῶρος και ὁ χρόνος ή αἰτία, ὁ σκοπός. Ἐντεῦθεν ἀκολουθεῖ, ὅτι ὁ κόσμος, τὸν ὁποῖον ἔχομεν εις τήν συνειδησίμ μας, δὲν ἀντιστοιχεῖ εις τὸν ἔξωτερικὸν κόσμον τῶν αἰσθήσεων. Τὸν τελευταῖον τοῦτον, τί δηλαδὴ είναι και πῶς είναι, ἀδυνατοῦμεν νὰ γνωρίσωμεν. Διότι νὰ γνωρίσωμεν δυνάμεθα μόνον ὅτι ἔρχεται μέχρι ήμῶν διὰ της θύρας τῶν αἰσθητηρίων ὡς και ὅτι παράγεται ἐντὸς ήμῶν διὰ της ὀργανώσεως και της ὑφῆς τοῦ λογικοῦ μας. Ταῦτα ὁμοῦ δὲν είναι πλέον ὁ ἔξωτερικὸς κόσμος. Εἴμεθα μὲν κάτοπτρα τοῦ κόσμου, ἀλλὰ κάτοπτρα ἐνεργὰ και αὐτοτελῆ.

★ Ἀντικατοπτρίζομεν τήν πραγματικότητα, ἀλλὰ ὁφου πρῶτον παράσχομεν εις αὐτὴν μορφήν ἐκ της ἰδίας ήμῶν φύσεως. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν είναι δυνατὴ ή γνώσις τοῦ ὄντως ὄντος, της οὐσίας και τοῦ νοήματος τοῦ παντός διὰ τῶν αἰσθήσεων και διὰ της ἀπλῆς νοητικῆς ἐνεργείας, ἀνάγκη νὰ τᾶμωμεν νέαν ὁδόν. Πρῶτα δηλαδὴ νὰ στραφῶμεν πρὸς τὸν ἑαυτόν μας, πρὸς τὸν ἑσωτερικὸν μας κόσμον, πρὸς τήν ήθικήν μας προσωπικότητα. Μόνον ἐξ αὐτῆς και δι' αὐτῆς είναι δυνατόν νὰ συλλάβωμεν τὸ βαθύτερον νόημα τοῦ κόσμου. Ὁ ἑσωτερικὸς μας λοιπὸν αὐτὸς κόσμος κέντηται ήθικὸν σκοπὸν, ἐπειδὴ διέπεται ἀπὸ τὸν ήθικὸν νόμον. Ἐντεῦθεν συνάγει ὁ Κάντιος ὅτι και ή οὐσία τοῦ κόσμου, ή ὁποία κείται ἐπέκεινα της γνωσιτικῆς ήμῶν δυνάμεως είναι φύσεως ήθικῆς, ὅτι ή αἰωνία και θεϊκὴ βάση τοῦ βίου μας είναι κάτι τὸ πνευματικόν. Οὕτω ἀνατρέπει μὲν ὁ Κάντιος τήν θεολογία ή ὁποία διέκρινε τὸν πρὸ αὐτοῦ φιλοσοφίαν ὅσον ἀφορᾷ τήν γνώσιν της οὐσίας τῶν ὄντων, τήν πεποίθησιν, ὅτι εἴμεθα εις θέσιν νὰ γνωρίσωμεν τὸν Θεὸν και τὸν κόσμον διὰ της νοήσεως ἀλλὰ εις τήν θέσιν της ἀνατραπέσεως, ταύτης θεολογικῆς θεμελιώσεως μέσα ἄλληλ, τήν θεολογία τοῦτέστιν ή ὁποία στηρίζεται ἐπὶ της ήθικῆς προσωπικότητος τήν θεολογία της ήθικῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τοὺς πρὸ αὐτοῦ, διὰ τὸν Πλάτωνα, διὰ τὸν Ἀριστοτέλην, διὰ τὸν Αὐγουστίνον, διὰ τὸν Καρτέσιον, ή νόησις ήτο τὸ μοναδικὸν και ἀμέσως θέβαιον. Ὁ Κάντιος ἀρνεῖται τήν θεολογία αὐτῆν της νοήσεως τοῦ λογικοῦ. Ἄντ' αὐτοῦ δέχεται ὡς μόνον θέβαιον τήν κατηγορηματικὴν προσταγήν τοῦ καθήκοντος, τήν συνειδησίμ τὸν δέοντος, τήν ήθικήν βούλησιν. Τὸ καθήκον είναι ἐκείνο, ὅπερ μᾶς φανερώνει: τὰ ὑφίστα, τήν ἀξίαν και τήν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἀνθρώπου.

★ Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἰδεῶν τούτων τῶν φιλοσόφων, ὑπῆρξεν ὁ ἀπόλυτος σεβασμὸς πρὸς τὸ πνεῦμα, ἐπειδὴ αὐτὸ ἐμφανίζεται διὰ της φιλοσοφίας του ὡς ή μοναδικὴ δημιουργικὴ ἀρχή. Μὲ ἄλλες λέξεις ή ψυχὴ στρέφεται πρὸς τὸ πνευματικόν περιεχόμενον της ζωῆς και ἀπομακρύνεται ἀπὸ τήν ὕλιστικὴν κοσμοθεωρίαν και τήν ὕλιστικὴν βιοθεωρίαν. Ἐν μόνον ἔγνημα ἐχρειάζεται διὰ νὰ φθάσιν εις τήν ἀρνησιν της ὑπάρξεως τοῦ ἔξωτερικου κόσμου ἐντελῶς. Κατὰ τὸν Κάντιον, ἐκ τοῦ ἔξωτερικοῦ κόσμου, δεχόμεθα διὰ μέσου τῶν αἰσθήσεων νύξεις, ἀφορμάς. Τὸ περιεχόμενον αὐτῶν τὸ διαμορφῶμεν διὰ τῶν μορφῶν τοῦ πνεύματός μας, αἱ ὁποῖαι είναι δεδομένα εις ήμᾶς ἐκ τῶν προτέρων. Διατὶ ὁμοῦ νὰ μὴν δεχθῶμεν ὅτι και τὰς νύξεις αὐτὰς, ὅτι και τὰς ἀφορμάς αὐτὰς παράγει ἐξ ἑαυτοῦ τὸ πνεῦμα μας; Τὸ πνεῦμα δημιουργεῖ αὐτὸ εις ἑαυτὸ τὸν κόσμον της συνειδήσεως, τὰ περιεχόμενα τοῦ ἑσωτερικοῦ μας κόσμου. Τοιοῦτοτρόπως, ὅπως ἰσχυρίζονται δύο ἀριστοὶ μαθηταὶ τοῦ Κάντιου ὁ Maimon και ὁ Beem δὲν είναι ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν ἄλλο τί ἐκτὸς ἀπὸ τήν δημιουργικὴν αὐτῆν ἐνεργείαν τοῦ πνεύματός μας.

★ Ἐν τούτοις, τοιοῦτος ἰσχυρισμὸς ήτο δύσκολον νὰ γίνη δεκτός. Διότι ὁ μὲν τοὺς ἀποδεικνύει ὅτι τὰ πάντα, μορφαὶ και περιεχόμενον της συνειδήσεως δημιουργοῦν ἐξ ἑαυτοῦ τὸ πνεῦμα. Ἄλλὰ ή καθ' ήμέραν πείρα ἀποδεικνύει τήν ἀμείλικτον ὑπαρξιν ἐνὸς κόσμου τοῦ ὁποῖου ή πίστις και ή δύναμις είναι μεγαλύτερα ἀπὸ τήν ἰσχὺν τοῦ πνεύματός μας. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο παρεμβαίνει ὁ φιλόσοφος Fichte εις ἐκ τῶν ἀστέρων ἀπὸ τοὺς ὁποῖους είναι συγκεκριημένος, ὁ περίλαμπρος ἀστερισμὸς τοῦ γερμανικοῦ ἰδανισμοῦ. Ὁ Fichte συνενώνει τὰς δύο πλευρὰς της διανοήσεως τοῦ Κάντιου, τήν κριτικὴν σαφήνειαν ἀπ' ἐνὸς και τήν ήθικήν σοβαρότητα ἀπ' ἑτέρου. Τὸ

πνεῦμα είναι ἀληθές δημιουργεῖ τὸν κόσμον, τὸ περιεχόμενον της συνειδήσεώς του. Ἄλλὰ προσέβει ὁ Fichte τὸ πνεῦμα είναι δράσις, είναι ἐνεργεία και δράσις ήθικὴ. Διὰ τοῦτο δέον νὰ δημιουργητὸ τὸ πνεῦμα ἕνα κόσμον ὁ ὁποῖος νὰ χρησιμεύη ὡς στάδιον ήθικῆς δράσεως. Διὰ τὸν τρόπον τοῦτον λαμβάνει τὸ πνεῦμα εὐκαιρίαν νὰ δοκιμάζῃ με τήν βοήθειαν τῶν ἐμποδίων τὰ ὁποῖα ὁ τοιοῦτος κόσμος προβάλλει τήν ήθικήν του δράσιν και τήν σταθερότητα της πίστέως του, εις τήν ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ και εις τὸν ήθικὸν νόμον. Εἰς τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν αὐτοδημοουργητῶν αὐτῶν ἐμποδίων ἀποδεικνύεται ή δύναμις τοῦ πνεύματος και πραγματοποιεῖται ή ήθικὴ δράσις, ήτις ἀποτελεῖ τήν οὐσίαν του.

★ Αἱ ἰδέαι αὐται τοῦ Fichte δίδουν εις τὸν γερμανικὸν ἰδανισμὸν τήν ἰδιάζουσαν εις αὐτὸν σφραγίδα. Ἡ σφραγίς αὐτῆ είναι ή πίστις ὅτι ή πραγματικὴ και ἀληθὴς οὐσία τοῦ κόσμου είναι τὸ πνεῦμα και οἱ πνευματικοὶ σκοποὶ τὰ μεγάλα ἰδανικὰ και αἰ ὕψηλαί ἀξίαι αἱ ὁποῖαι κατευθύνουν ἀληθινὰ και δέκτον τὸν βίον της ἱστορίας και τὸν βίον τῶν καθ' ἕκαστον ἀνθρώπων. Καὶ ἐτι πλέον: ή πίστις, ὅτι τὸ πνεῦμα και ή ήθικὴ ή τὸ ἀγαθὸν θέτουσα και κατὰ ήθικὸς κανόνας δρῶσα βούλησις είναι οἱ κατὰ βάθος ἀκατανίκητοι κύριοι τοῦ κόσμου. Διὰ τοῦτο ὁ σεβασμὸς της πνευματικῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου και ή προσπάθεια ὅπως διασωσωμεν τὰς ἰδίας ήμῶν πεποιθήσεις και τήν ήθικήν μας προσωπικότητα περιφρουρούμεν πᾶν ὅτι δὲν ἀνήκει εις τήν οὐσίαν της φύσεώς μας, πᾶν ἔξωτερικὸν και τυχαῖον και συμπτωματικόν. Ὁ σεβασμὸς και ή πεποίθησις αὐτῆ είναι χαρακτηριστικὸν γνώρισμα ὅχι μόνον τοῦ Fichte ὁ ὁποῖος ἔγινεν ήθικὸς και θρησκευτικὸς προφήτης τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, ἀλλ' ὀλοκληρῶν τοῦ γερμανικοῦ ἰδανισμοῦ, καθόλου.

Τὰς γενναίας και θαυστοχάστους ταύτας ἰδέας συνεχίζει και μετασχηματίζει συμπληρῶν αὐτὰς ὁ Schelling. Τὸ πνεῦμα είναι και δ: αὐτὸν δρᾶσις, δημιουργικὴ δύναμις. Τοῦτο συναισθάνεται διὰ της γηθσύνου ἀπολαύσεως τοῦ συναισθήματος της δυνάμεώς του, ὅταν ἐπιτυχάνη κάτι ἐξ ἑαυτοῦ, ὅταν δημιουργητὴ κάτι τὸ νέον. Τοῦτο ἕμως συμβαίνει προπάντων ὁσάντις πρόκειται περὶ καλλιτεχνικῆς δημιουργίας. Τοιοῦτοτρόπως ἀντικαθιστᾷ ὁ Schelling τὸ ήθικὸν στοιχεῖον τοῦ Fichte διὰ τοῦ αἰσθητικοῦ, τὸ ὁποῖον κυριαρχεῖ κατὰ τήν χαρὰν ἐκείνην ἐπὶ τῆ δημιουργικῆς δράσει. Συγχρόνως ὁμοῦ στρέφει τήν προσοχήν του ὁ Schelling εις τήν ἔρευναν της φύσεως. Ἀφοῦ τὰ πάντα γεννῶνται ἐκ τοῦ πνεύματος, είναι και ή φύσις δημιουργητῆ τοῦ πνεύματος τοῦτου Πῶς γεννᾶται λοιπὸν ή φύσις διὰ της δημιουργικῆς δυνάμεως τοῦ πνεύματος;

★ Ἡ ἔρευνα αὐτῆ διὰ της ὁποίας ἐπιζητεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τήν γέννησιν της φύσεως ἐκ τοῦ πνεύματος ὀδηγεῖ τὸν φιλόσοφον εις τήν ἀποδοχὴν καθολικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τήν βάση τοῦ παντός και τὸ ὁποῖον είναι διὰ τήν φύσιν ὅτι τὸ πνεῦμα και ή ἰδέα τοῦ καλλιτέχνου διὰ τὸ καλλιτέγνημα, διὰ τοῦ ὁποῖου θέλει νὰ ἐνωματώσει τήν ἰδέαν του αὐτῆν. Καὶ τὸ καθολικὸν τοῦτο πνεῦμα είναι δράσις και δὴ δράσις ὅχι ήθικὴ ἀλλὰ αἰσθητικὴ, καλλιτεχνικὴ δράσις, παράγον ἀπειρίαν μορφῶν, ὅπως ἐκφράση ἔ-

αυτό. Κατά ταύτα, τὸ κέντρον τῆς νοήσεως τοῦ Schelling ἀποτελεῖ ἡ τέχνη. Διὰ τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας ὑψώνεται τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα μέχρι τῆς δημιουργούσης φύσεως. Τόσον ἡ τέχνη ἔσται καὶ ἡ φύσις, παράγοντες μορφᾶς αἱ ὁποῖαι ἐκφράζουν τελείως τὸ περιεχόμενον τῶν δημιουργῶν των.

★ Μέσην τινὰ ἑδὸν μεταξύ Fichte καὶ Schelling ἀκολουθεῖ ὁ Schleiermacher, περιφανῆς καὶ ὡς θεολόγος καὶ ὡς φιλόσοφος, ὁ κλασικὸς μεταφραστὴς τῶν πλατωνικῶν διαλόγων. Μετὰ τοῦ Fichte ἀποδέχεται καὶ αὐτὸς ὅτι ἡ ἠθικὴ βούλησις καὶ ἡ ἠθικὴ δράσις συνιστοῦν τὴν φύσιν τοῦ πνεύματος. Ἐξ ἄλλου ὅμως, ἀναγνωρίζει μετὰ τοῦ Schelling ὅτι τὸ δημιουργοῦν πνεῦμα ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα καὶ τὴν οὐσίαν ὁλοκλήρου τοῦ σύμπαντος. Το πνεῦμα τοῦτο δὲν λαμβάνει συνείδησιν παντὸς μόνον ἐν τῷ καθ' ἑαυτὸν ἀνθρώπῳ, ἀλλὰ ἀντιλαμβάνεται τὴν φύσιν του ὡς δημιουργοῦντος πνεύματος καὶ εἰς τὴν ἰδιουτυλίαν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι δὲν εἰμῶθα ἡμεῖς οἱ ἴδιοι. Καὶ ἀκόμα περισσώτερον: ὁ ἀνθρώπος κέντριται τὴν ἰκανότητα νὰ ἀντιλαμβάνεται αὐτὸ μέγα εἰς τὴν δράσιν καὶ τὴν καθόλου ἐνέργειαν ὁλοκλήρου τοῦ σύμπαντος. Ἡ δύναμις τῆς ἐποποιείας, ἡ φαντασία ἀποκαλύπτει εἰς τὸν ἀνθρώπου τὴν οὐσίαν τοῦ σύμπαντος, ἡ ὁποία δρᾷ ἀοράτως ἐν τοῖς ὄρατοις. Ἡ ἰκανότης αὕτη, ὅπως ἐρμηνεύομεν διὰ τῆς διαίσθησεως τὴν δράσιν καὶ τὴν βούλησιν τοῦ σύμπαντος, εἶναι ἡ προϋπόθεσις τῆς θρησκείας, εἶναι αὐτὸ τοῦτο ἡ θρησκεία.

★ Τὴν τοιαύτην πηγὴν τῆς γνώσεως τοῦ ὄντως ὄντος ἀνέπτυξεν καὶ διεσάφησε περαιτέρω ὁ Fries. Ὁ ἀξιολόγος οὗτος στοχαστὴς διακρίνει γνῶσιν, πίστιν καὶ διαίσθησιν. Γνῶσις εἶναι πᾶν ὅτι ἀποδεικνύεται διὰ θεωρητικῶν λόγων καὶ δύναται νὰ ὑψωθῆ εἰς ἀναμφισβήτητον θεβαιότητα. Πίστις εἶναι τότε θεβαιότης, ἥτις ἐκπληρίζει ἀπὸ ἀναγκαστικῶς δεδομένας προϋποθέσεις τοῦ λογικοῦ ὡς π.χ. ἡ πίστις ἐπὶ τὴν τελικὴν νίκην τοῦ ἀγαθοῦ. Διαίσθησις τέλος εἶναι ἡ παρῶστασις τῆς δυνάμεως, ἥτις δεσπόζει τοῦ κόσμου, διαίσθησις ὅμως ἐρειδωμένη ἀπὸ ἐσωτερικῆς ἀναγκαιότητος καὶ χωροῦσα πεῖρα καὶ ὑπεράνω πάσης ἐμπειρίας. Μὲ τὴν βοήθειαν αὐτῆς θεωρεῖ ὁ ἀνθρώπος τὴν φύσιν καὶ τοὺς σκοποὺς τοῦ πνεύματος αὐγίζοντες διὰ μέσου τοῦ ὄρατου κόσμου.

★ Τέλος ὁ Ἐγγελος. Διὰ τὸν βαθυνοῦστατον τοῦτον φιλόσοφον ἡ δράσις τοῦ πνεύματος οὔτε ἠθικὴ εἶναι οὔτε αἰσθητικὴ, ἀλλὰ συνίσταται εἰς τὴν νόησιν. Οὐσία αὐτοῦ εἶναι ἡ νοητικὴ ἐνέργεια, ἡ λογικὴ κίνησις. Ἐντεῦθεν συνάγει ὅτι ὁλόκληρος ὁ κόσμος εἶναι προῖοσα ἐξέλιξις, προσθετικὴ ἀνάπτυξις τῆς νοήσεως. Ἡ ἐξέλιξις αὕτη τοῦ θεοῦ Λόγου ἐν τῷ κόσμῳ συντελεῖ, ὅπως καθ' ὅν τρόπον καὶ ἡ λογικὴ ἐξέλιξις, ἡ νοητικὴ κίνησις. Ἡ νόησις βλέπει πρὸ αὐτῆς δύο ἀντιθέτους πρὸς ἀλλήλας ἀληθείας. Ἐπειτα προσπαθεῖ νὰ συνενώσῃ αὐτάς ὑπὸ μίαν κοινήν καὶ γενικωτέραν ἀλήθειαν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατανοεῖ τέλος αὐτάς. Κατὰ παραπλήσιον τρόπον ἐμφανίζεται εἰς τὴν ἱστορίαν ἕνα φαινόμενον. Παρ' αὐτὸ ἀναφαίνεται δεύτερον, φαινόμενον, ἕπερ ἀντιφάσκει πρὸς τὸ πρῶτον καὶ ἀντιτίθεται εἰς αὐτό. Τέλος, ὑπεράνω ἀμφοτέρων ὑψώνεται τρίτον τι φαινόμενον, τὸ ὁποῖον συνενώνει τὰ δύο πρῶτα εἰς μίαν ἐνιαίαν σύνθεσιν. Ἡ σύνθεσις ὅμως αὕτη εἶναι γένον φαινόμενον, εἰς τὸ ὁποῖον

ἀντιτίθεται: δεύτερον, ἵνα ἐξ ἀμφοτέρων γεννηθῆ νέα σύνθεσις καὶ οὕτω καθεστῆς.

★ Εἰς τὸν γερμανικὸν ἰδανισμόν τοὺς κυριωτέρους ἐκπροσώπους τοῦ ὁποῖου εἶδομεν παρελαύνοντας πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας, ἀνήκουν καὶ ἄλλοι καὶ ὁ Σοπενάουερ ὁ Νίτσε καὶ ὁ Hartmann Ἄλλ' οὗτοι ἀπέχουν πολὺ τῶν χρόνων, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐξῆρσεν καὶ ἔδρασεν ὁ Σίλλερ. Ὡς πρὸς τὸν Σοπενάουερ μόνον, κρίνω ἀναγκαῖον νὰ σημειώσω ὅτι εἰς τὴν οὐσίαν τῆς πραγματικότητος ἐκδέχεται τὴν βούλησιν, τὴν τυφλὴν ὄρμη, ἡ ὁποία οὐδὲν κοινὸν ἔχει πρὸς τὴν ἠθικὴν βούλησιν τοῦ Καντίου καὶ τοῦ Fichte. Ἀπὸ τὴν βούλησιν αὕτην τοῦ Σοπενάουερ ἐν μόνον βήμα ἔδρασε εἰς τὸ Ἄσυνείδητον, ἕπερ ὑπολαμβάνει ὁ Hartmann ὡς τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν φύσιν τοῦ παντός.

★ Καὶ τώρα καιρὸς εἶναι πλέον νὰ τοποθετήσωμεν τὸν Σίλλερ εἰς τὸ πλοῦσιον αὐτὸ πλαίσιον τοῦ γερμανικοῦ ἰδανισμοῦ εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ὡς ὁ εὐγενέστερος ἐκπρόσωπος καὶ ἐρμηνευτὴς του. Δὲν πρόκειται νὰ ἀρχίσω ἀπὸ τὴν βιογραφίαν του, οὐτε προτίθεμαι νὰ ἀπαριθμῶσῃ ἢ νὰ ἀναλύσω τὰ ἔργα του καὶ τὸ περιεχόμενον των. Θὰ περιορισθῶ νὰ σκιαγραφήσω τὴν κοσμοθεωρίαν του, νὰ υποδηλώσω τὰς περὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς Τέχνης ἀντιλήψεις του καὶ νὰ καθορίσω τὴν ἔννοιαν τῆς θρησκείας, τὴν ὁποίαν ἐπέσβευσεν. Ἡ ἐρμηνεία τοῦ ἔργου του καὶ τοῦ πνεύματός του εἶναι εὐχερῆς ἀφ' ὅτου ἔχωμεν εἰς τὴν μνήμην μας τὰς κεντρικὰς ἰδέας καὶ τὰς κυρίας ροπὰς τοῦ γερμανικοῦ ἰδανισμοῦ καθόλου. Θὰ ἐγένοντο θαυμάσιον ἀντιληπταῖ ἀν εἶχομεν τὸν καιρὸν νὰ υποδηλώσωμεν τοὐλάχιστον τὰς πνευματικὰς ἐκείνας κινήσεις ἐξ ἀντιθέσεως πρὸς τὰς ὁποίας ἐγεννήθη ὁ ἰδανισμὸς τῆς Γερμανίας καὶ τοῦ Σίλλερ.

★ Καὶ ἐν πρώτοις ἡ κοσμοθεωρία του. Ταύτην δύναμεθα νὰ διατρέσωμεν εἰς δύο στάδια. Κατὰ τὸ πρῶτον τελεῖ εἰσέτι ὁ Σίλλερ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ παλαιότερου ἰδανισμοῦ, ὁ ὁποῖος κατ' ἀντιδιαστολήν πρὸς τὸν τοῦ Καντίου καλεῖται δογματικὸς. Αἱ περὶ τοῦ κόσμου ἰδέαι τοῦ ἀποτελοῦν κλάμα ἀπὸ τὰ φιλοσοφηματα τοῦ Σπινόζα καὶ τοῦ Leibniz. Ὁ ἰδανισμὸς τοῦ οὗτος φέρεται ὑπὸ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι: ἐκ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου καὶ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου γίνονται αἰσθητὴ ἡ θεία ἁρμονία τοῦ σύμπαντος. Ἐν τούτοις διαφαίνεται ἡ διαρχία μεταξύ ὕλικης καὶ πνευματικῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ πεποιθήσις περὶ τῆς ἡγεμονίας ὅτι προσήκει εἰς τὸ πνεῦμα. Διαπνέεται ὑπὸ τῆς θεβαιότητος, ὅτι τὸ πρὸς ἠθικὴν τελείωσιν, καὶ δράσιν ῥέπον πνεῦμα ἔχει ὑψηλὴν τὴν καταγωγὴν καὶ κατατείνει εἰς τὴν πραγμάτων ὑψηλῶν ἰδανικῶν σκοπῶν, Ἡ δευτέρα φάσις ἀρχεται μετὰ τὰς ἐπιδράσεις τῆς φιλοσοφίας τοῦ Καντίου ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ. Ἄλλὰ κυρίως εἰπεῖν ὁ φιλόσοφος παρέχει εἰς τὸν ποιητὴν τὴν γλώσσαν, διὰ τῆς ὁποίας ἐκφράζει οὗτος τὰ ἐσώτατα βάθη τῆς φύσεώς του. Καὶ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐμμένει ὁ Σίλλερ εἰς τὴν βασικὴν του πεποίθησιν ὅτι ἡ πραγματικότης διακρίνεται εἰς δύο μέρη, ἀκριβέστερον εἰς δύο πλευράς. Ἄλλ' ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ δημιουργοῦ τῆς κριτικῆς φιλοσοφίας αἶρεται ἐν αὐτῇ διαρχία μεταξύ τοῦ ἐνθάδε καὶ τοῦ ἐπέκεινα. Τὴν θέσιν τῆς καταλαμβάνας ἢ ἀντιθέσεως μεταξύ κόσμου τῶν φαινόμενων καὶ

πραγματικοῦ κόσμου, μεταξύ αἰσθητοῦ καὶ πραγματικοῦ κόσμου, μεταξύ τοῦ αἰσθητικοῦ κόσμου καὶ τοῦ κόσμου τοῦ πνεύματος τοῦ φαινομενικοῦ καὶ τοῦ νοητοῦ κόσμου. Οὕτω ὁ φιλόσοφος διήνοιξεν εἰς τὸν ποιητὴν ἕνα κόσμον ἀνωτέρας πραγματικότητος. Εἶναι ὁ κόσμος τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀγίου. Ἡ πραγματικότης αὐτοῦ ἦτο διὰ τὸν ἱερὸν Αὐγουστίνον ἡ ἀπόδειξις καὶ ἡ ἐγγύησις τοῦ ἐπέκεινα. Διὰ τὸν Σίλλερ δημιουργοῦν τὸ ἀνωτέρου τούτου κόσμου τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν αἰώνιων ἀληθειῶν εἶναι ἡ πίστις. Διότι: ἡ πίστις ἀναδημιουργεῖ ἐκεῖνο τὸ ὅσοον ὑπάρχει καθ' ἑαυτὸ πρὸ καταβολῆς κόσμου. Παραιτούμενου τοῦ κατωτέρου καὶ ταπεινότερου κόσμου τῆς ὕλης καὶ τῆς αἰσθησιαρχίας, ἀφοσιωτάς εἰς τὸν κόσμον τοῦ πνεύματος. Περιορίζει τὸν ἀνθρώπου, ἵνα τὸν ὀδηγήσῃ εἰς τὴν κοινωνίαν πρὸς τὸν ἀνώτερον ἐκεῖνον κόσμον. Ὁ κόσμος οὗτος εἶναι τὸ μόνιμον καὶ σταθερὸν, τὸ αἰώνιον μέσα εἰς τὴν φθοράν, μέσα εἰς τὴν διαρκῆ ροὴν τοῦ παροδικοῦ κόσμου τῶν αἰσθησῶν. Διὰ τοῦτο τὴν ἀληθινήν πραγματικότητα εὐρίσκουμεν μόνον ἐντὸς τοῦ πνευματικοῦ, τοῦ εὐγενεοῦς, τοῦ ὑψηλοῦ, τοῦ ὠραίου καὶ τοῦ ἀγίου. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Σίλλερ καθίσταται ὁ ποιητὴς τοῦ νοητοῦ κόσμου, τὸν ὁποῖον ἀπεκάλυψεν ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Καντίου.

★ Τὴν κλειδα πρὸς κατανόησιν τῆς κοσμοθεωρίας του παρέχει εἰς ἡμᾶς τὸ ποιημὰ του «Τὸ Ἰδανικὸν καὶ ἡ Ζωή». Πᾶς ἀνθρώπος ὀφείλει νὰ ἀγωνίζεται, ὅπως ὁ Ἡρακλῆς. Ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἠσυχασθῶν καὶ γαλήνην χαρίζει μόνον ἡ ἐνατένησις πρὸς τὸ ἰδανικόν. Ἄλλὰ ἡ ἐνατένησις αὕτη παρέχεται μόνον ἀπὸ ἐκείνου, ὅστις παρητήθη τῶν ὕλικῶν ἀπολαύσεων τῆς ζωῆς. Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ ἀγὼν εἶναι σκληρὸς καὶ ἀμφίβολον συνήθως τὸ ἀποτέλεσμα. Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἡρακλῆς δὲν ἀνήλθεν εἰς τὸν Ὀλυμπον παρὰ διὰ τοῦ ἀγῶνος καὶ τοῦ πόνου. Κίνητρον πρὸς τὸν ἀγῶνα τοῦτον εἶναι ἡ ἠθικὴ βούλησις, ἡ ὁποία δημιουργεῖ τὸ ἀγαθόν. Αὕτη εἶναι τὸ κέντρον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τοῦ κόσμου. Διὰ τοῦτο ὁ ἀνθρώπος ἀντλεῖ τὴν γνῶσιν τῆς οὐσίας τοῦ κόσμου, γνωρίζει τι κείναι ὅπισθεν καὶ ὑπεράνω τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, ἐκ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ σύμπαντος, τὸ ὁποῖον ἐγκλείει: ἐντὸς τοῦ στήθους του. Ἐντὸς τοῦ στήθους του τούτου ζοῦν αἱ ἰδέαι τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ἀγίου. Εἰς τὸν ἐσωτερικὸν τοῦτον κόσμον ἀνάγκη νὰ ἀντιστοιχῇ ἕνας ἀνώτερος κόσμος, μία ἀνωτέρα πραγματικότης, Ὁ κόσμος ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ζῶμεν δὲν εἶναι ἡ ἀνωτέρα ἐκεῖνη πραγματικότης. Περὶ αὐτῆς μαρτυρεῖ μόνον ἡ ἐσωτερικὴ φωνὴ ἀπὸ τὸ βάθος τῆς ψυχῆς μας. Ἄλλ' ὅτι λέγω ἡ φωνὴ αὕτη δὲν εἶναι ἀπάτη. Πιστώνεται εἰς τὸν ἀνώτερον ἐκεῖνον κόσμον τῶν ἰδανικῶν γινόμεθα κοινωνοὶ τοῦ ὑψίστου ἀγαθοῦ.

★ Οἱ ἥρωες τοῦ μεγάλου ποιητοῦ εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὴν κοσμοθεωρίαν του ταύτην. Ἀγωνίζονται ὑπὲρ μεγάλων ἰδανικῶν. Εἶναι ὄργανα τοῦ πνεύματος πρὸς πραγμάτων τοῦ τελικοῦ σκοποῦ τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ σκοπὸς οὗτος εἶναι σκοπὸς ἠθικὸς καὶ συνίσταται εἰς τὴν πραγματικῶν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀληθείας εἰς τὰ ἄτομα εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Καὶ ἐπειδὴ ὁ ἠθικὸς οὗτος σκοπὸς εἶναι μέρος τῆς ἠθικῆς τάξεως, ἥτις διέπει τὸ σύμπαν, δὲν ἔχει σημασίαν τὸ γεγονὸς, ὅτι οἱ ἥρωες τοῦ Σίλλερ συντρίβονται. Ἄρκει ὅτι διασώζονται: διὰ τῶν καταιγίδων τῆς ἐπιγείου

ζωῆς εἰς μεγάλην ἀξίαν τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ. Καὶ οὐ μόνον ὁ ποιητὴς ἀλλὰ καὶ ὁ ἱστορικὸς Σίλλερ εἶναι ὁ προφήτης τῆς κοσμοθεωρίας ταύτης τοῦ γερμανικοῦ ἰδανισμοῦ. Εἰς τὰ ἱστορικά του ἔργα προσπαθεῖ νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τῆς ἠθικῆς ἐν τῷ κόσμῳ τάξεως καὶ νὰ συναντήσῃ τὸ ὑψίστον πνεῦμα κατὰ τὰς ὠραιότερας ἐνεργείας αὐτοῦ διὰ τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας.

★ Ἐκ τοῦ ἰδανισμοῦ του τούτου ἐρμηνεύονται καὶ αἱ περὶ τῆς τέχνης θεωρίαι του. Τὴν αἰσθητικὴν του σφηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀντιθέσεως ἥτις στηρίζεται μεταξύ τοῦ ἀνωτέρου καὶ εὐγενεστέρου ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἀνθρώπου τῆς καθημερινῆς ἐμπειρίας. Ἡ τέχνη εἶναι ἀπαχόλησις περὶ τὰ ἰδανικά. Διὰ τῆς ἀπολαύσεως τοῦ ὠραίου μετέχομεν τῆς τελειώσεως ἐκεῖνης τὴν ὁποίαν εἰς κανένα δὲν παρέχει ἡ πραγματικὴ ζωὴ. Ἐκλέγοντας συνειδητὰ τὴν ἀπόλαυσιν ταύτην καὶ παραιτούμενοι τῶν ἀπολαύσεων τὰς ὁποίας δίδουν αἱ αἰσθησεῖς εἰσερχόμεθα εἰς τὴν σφαῖραν μιᾶς ὑψηλοτέρας καὶ εὐγενεστερας ζωῆς, ἥτις μόνη κέντριται αἰωνιότητα. Ἡ τέχνη ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἀνθρώπου νὰ ρίπτει ἕνα, ἀπὸ τῆς γῆς βλέμμα εἰς τὸ μυστήριον τοῦ οὐρανοῦ. Οὕτω συμφωνεῖ ὁ Σίλλερ πρὸς τὴν περὶ τέχνης ἀντιλήψιν τῶν μεγίστων χριστιανῶν καλλιτεχνῶν, τοῦ Δάντου καὶ τοῦ Ραφαήλ, τοῦ Μιχαλαγγέλου καὶ τοῦ Μιλτωνος καὶ τοῦ Klopstock Ἄλλ' ἕαν αὕτη εἶναι ἡ ἀποστολὴ τῆς τέχνης τότε εἶναι θεῖα λατρεία ἡ τέχνη. Δὲν εἶναι παράδοξον ὅτι: ἕιδιος αἰσθάνεται τὸν ἑαυτόν του, ἐφ' ὅσον εἶναι δημιουργικὸς καλλιτέχνης ὡς ἱερεὶς ὅστις κηρύττει εἰς τὸν λαὸν καὶ ἐρμηνεύει τὸ θεῖον. Ἡ ζωὴ του ὁλόκληρος εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν μεγάλην ταύτης ἀποστολήν, τῆς ὁποίας εἶναι ὁ ἐκλεκτός.

★ Εὐχολον εἶναι νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τῶν εἰρημένων εἰς τί συνίσταται ἡ θρησκεία τοῦ Σίλλερ. Τὸ ἐρώτημα ὅμως δέον νὰ διαιεθεῖ εἰς τὰ μέρη του, πρὸς πληρεστέραν διασάφησιν. Ποία εἶναι ἡ θέσις τοῦ ποιητοῦ ἀπέναντι τῆς θετικῆς, τῆς παραδειγματικῆς θρησκείας; Καὶ ποία εἶναι ἡ σχέσις του πρὸς τὴν θρησκείαν ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς προσωπικῆς, τῆς ἀτομικῆς ἐσθεσίας καὶ θρησκευτικότητος; Ἡ ἀπάντησις εἶναι: δυνατὴ, ἐφ' ὅσον καθωρίσαμεν πρῶτον τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. Ὁ Κάντιος διέσπασε διὰ τῆς κριτικῆς τοῦ καθαροῦ λόγου, τὸν τρόπον τῆς εἰς θεσίαν πίστεως ὅστις ἐπεκράτει μέχρι τῆς ἐποχῆς του. Συγχρόνως ἐπήνεγκε μείζονα ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν μορφήν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Εἰς τὴν πνευματικὴν ἐκείνην ἐπανάστασιν μετέσχεν ἐνεργῶς ὁ ποιητὴς. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ὅτι: ἐνῶν διὰ τὸν Herder ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία ἐσήμαινε ἡ ἀπαλλοτρίωσις ἀπὸ τὸ βάρος τῆς ἐπιγείου ὑπάρξεως, εὐρύσχε τὴν ἀπελευθέρωσιν ταύτην ὁ Σίλλερ εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ εἰς τὴν τέχνην. Ἡ φιλοσοφία τοῦ Καντίου ἦτο δι' αὐτὸν ἡ φιλοσοφία τῆς ἐλευθερίας, τῆς κυριάρχου καὶ εἰς ἐαυτὴν σκοποῦς προβαλλούσης βούλησεως. Μὲ αὐτὴν συνδυάζει τὴν πίστιν εἰς τὴν ἐλευθεροῦσαν καὶ ἀπολυτροῦσαν δύναμιν τῆς τέχνης. Ψυχὴ τῆς τέχνης εἶναι δι' αὐτὸν ἡ ὀρμὴ πρὸς παράστασιν τοῦ ἰδεώδους. Φιλοσοφία καὶ τέχνη μαζὶ ἀποτελοῦν τὴν θρησκείαν τοῦ Σίλλερ. Συνίσταται δὲ αὕτη εἰς τὴν θετικὴν καὶ πλήρη πίστεως σχέσιν πρὸς τὰς αἰωνίας ἰδέας τοῦ ἀγίου, τοῦ ὠραίου καὶ τοῦ ἀγαθοῦ. Ἡ φιλοσοφία ἀποκαλύπτει τὰς ἰδέας ταύτας. Ἡ τέχνη ἐνσαρκώνει αὐτάς διὰ τοῦ

καλλιτεχνικό δημιούργημα. Τό τελευταίον τούτου κηρύττει διά τούτο όποια τις είναι ή ήθική αποστολή του ανθρώπου. *Όχι λοιπόν θετικά έντολαί, αλλά δημιουργικά πλάσματα τής φαντασίας φωτίζουν την όδον την όποίαν όφείλει νά διανύση ό άνθρωπος. Κατά ταύτα τό θεϊόν έναρκώνεται διά τής καλλιτεχνικής δημιουργίας. *Ο καλλιτέχνης είναι ό προφήτης και ό έροφάντης τής Θεότητας. *Η μεγάλη τέχνη αποτελεί την τελειοτάτην λατρείαν του Θεού. *Ο Σίλλερ πιστεύει μετά του Γκαίτε ότι, διά των ιδανικών δημιουργημάτων τής ποιησεώς του παρέχει εις τον λαόν εκείνο, όπερ καλούμεν έν τή θρησκευτική γλώσση μυστήρια και άλλα αισθητά σύμβολα ένός άνωτέρου κόσμου. Ούτω δημιουργεί τό ερατεϊόν του δημιουργικού ιδανισμού. *Ο ιδανισμός τούτος διευρύνεται: όπως ό του Γκαίτε, διά τον άπεριόριστόν του σεβασμόν πρός τό θεϊόν, πρός τον άνεξερεύνητον, μυστηριώδη, πνευματικόν και ήθικόν λόγον του παντός. Τό θεϊόν δέ τούτον, πιστεύει μαζί με όλους τούς έκπροσώπους του γερμανικού ιδανισμού, ότι άποκαλύπτεται έν τή φύσει ως νόμος, έν τή ανθρώπι, ως αίτιον τής ήθικής έλευθερίας, έν τή ήθικώ κόσμω, ως μοίρα. *Ιδιαίτέρως όμως έν τή τέχνη. *Έν αύτē δημιουργεί ή μεγαλοφυΐα κατά τούς έν αύτē νόμους και άδιάφορος πρός τον κόσμον τής πραγματικότητας, ένα κόσμο του δέοντος, κόσμον ιδανικόν. *Ο ιδανικός αύτός κόσμος δέν είναι παρά προαισθησις μόνον μιας άνωτέρας θείας πραγματικότητας. Διά μιας λέξεως: θρησκεία και πίστις εις την πραγματικότητα του ιδανικού, είναι διά τον Σίλλερ έν και τό αύτό.

*Η ιστορία του ποιητού γνωρίζει την ροπήν, την όποίαν είχε ως παις, νά υποδέχεται δηλ. τον έεροκήρυκα ένώπιον τής αδελφής του και των συνηλικιωτών του. Γνωρίζει επίσης τον πόθον του νά σπουδάση θεολογίαν, πόθον, τον όποιον έματαίωσεν ή αύθαίρετος μέριμνα του ήγεμόνος του. *Όσα περί αύτου είχαν την τιμήν νά σάς εκθέσω δεικνύουν ότι εις την πραγματικότητα ούδέποτε άπρηγήθη την ροπήν εκείνην και τον πόθον του τούτου. Πέρι του μεγάλου ποιητού ισχύουν ότι αναφέρει τό γνωστόν του ποίημα «Διανομή

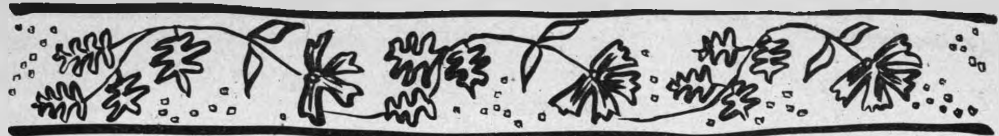

τής Γής». *Ο ποιητής έρχεται πολύ άργά, ή διανομή έχει πλέον συντελεσθή υπό του Θεού. *Αποζημιώνεται όμως διά την μη συμμετοχήν του εις τά έπίγεια άγαθά. *Ο Θεός επιτρέπει εις αυτόν νά θεωρή, όπως Αυτός άφ' ύψηλού τά όντα του κόσμου. Σύμφωναν πρός ταύτα είναι τό φρόνημα, όπερ χαρακτηρίζει τον Σίλλερ. *Υψούται υπέρνω των μικροτήτων τής ανθρώπινης φύσεως, υπέρνω τής... καθημερινής ζωής. Ζή και δρᾶ μέσα εις τό άπέραντον βασίλειον των ιδεών. Διά τον λόγον αυτόν ευστόχως λέγει περί του φίλου του ό Γκαίτε, ότι μέσα του ζή ή ροπή του Χριστού, τό πνεύμα του Θεανθρώπου. Και διά τούτο ή έξευγενίζουσα επίδρασις, την όποιαν ήσκει και την όποιαν άσκει μέχρι σήμερα, επάνω εις την ψυχήν όλων εκείνων, οι όποιοι τον συναστρέφονται. Δέν είναι δι' όλα αύτά παράδοξον ότι έδημιουργήθη αυτό τό «Λατρεία του Σίλλερ».

*Όχι άπλώς ήρωολαρεία, όπως πολλάκις, αλλά θρησκευτική άφοσίωσις, και θρησκευτικός σεβασμός πρός τό κεφάλαιον των μεγάλων ιδεωδών, τά όποια έναρκώνουν τά έργα του, όμολογία Πίστεως εις τον πνευματικόν κόσμο, του όποιου έγινε κήρυξ, και εις την πραγματικότητα των ύψηλών ιδεών, των όποιων έρευή ήθελε νά είναι. *Η πίστις του δύναται νά συνοψισθή ως εξής: ή μόνη λύσις του αινίγματος τής ύπάρξεως συνίσταται εις την προσήλωσίν μας, εις τό μόνον άλληθινόν και μόνο πολύτιμον περιεχόμενον τής ήθικής μας συνειδήσεως. Διότι:

- *Δέν ζή έξω από μας.
- *Ένώ τό ζήτη ό τρελό.
- *Υπάρχει μέσα σου.
- *Εσύ τό γεννάς.
- *Αθήναι, 1936.

Handwritten signature: N. I. Kallikraz

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΛΟΥΒΑΡΙΣ

Ο ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ

[+ ΜΑΡΤΙΟΣ 1961 — ΜΑΡΤΙΟΣ 1971]

Θνάσκειν μη λέγει
τούς αγαθούς
[Εύριπίδης]

Α ΔΟΚΗΤΟΣ θάνατος έδύθισε πρό δεκαετίας εις λυγρόν πένθος τά Έλληνικά Γράμματα: *Ο θάνατος του Νικολάου Λούβαρι. *Έφυγε θεάτως πλήρης ημερών, όπως λέγομεν κατά συνθήκη. *Ητο υπερεδδξαηκοντούτης. *Άλλ' ήτο υγιές κύτταρον, σωματικόν και πνευματικόν, και είχε δυνατότητας πολύ μακρότερου βίου. *Έξ άλλου είχε και κατά τά ύστατα έτη την πνευματικήν διαύγειαν τής νεότητός του και έκπλήσσοσαν ευφορίαν στοχασμού και συγγραφικού άμητού. Τό θεϊόν όμως άνήρπασεν εις την όραν αύτην τής πλησιονής τό έλεγκτόν του σκευός, εις τό όποιον ή ζωή έπεφύλαξε τάς ύψίστας των τιμών, αλλά και βαρύ και πλήρες τό ποτήριον τής πικρίας. Και θά άπάλυνεν ίσως τον πικρίαν μετά θάνατον, εις την ψυχήν του μεταστάντος, ή κατά πάντα άξία του άνδρός, δημοσία δαπάνη, κηδεία, κατά την όποιαν ειπεν τον δίκαιον έπαινον όχι όλίγοι. Είδε τό φώς ό Λούβαρις εις την Τήνον, εις την νήσον τής Κυρίας των Άγγέλων. *Έκει τό πρώτον έξετράφη ή έγγενής μυστική και ρωμαντική του διάθεσις, εκεί έπαιδεύθη τά πρώτα γράμματα έως βου έδέχθη αυτόν ή Ριζαρείου Σχολή, τό μεγαλύτερον των τότε σχολείων τής χώρας, σχολείον πράγματι ανθρωπιστικόν, έστία ευρείας και γνησίας έλληνοχριστιανικής καλλιέργειας. Εις τάς αιθούσας τής σχολής αύτης, εις την έξαίρετον βιβλιοθήκην της, εις τον ύποβλητικόν και πολύδενδρον περιβόλον της, συνέδεσεν ό Λούβαρις εις έν όλον, κατά τό πρόσταγμα των Τριών Ίεραρχών, την έλληνοκήν και την χριστιανικήν παιδείαν. Και ή σύγκρασις αύτή ύπήρξεν ή γράμμη πλεύσεως εις όλον τον βίον του.

*Άριστα συγκεκροτημένος εκ τής

Ριζαρείου, ευθεμελίωτος εις τά ελληνικά, τά λατινικά, τά εβραϊκά, τά μαθηματικά, εις την λοιπήν εκκύκλιον παιδείαν, θεάτως δέ και κράτιστος εις θεολογικήν μάθησιν, παρεχομένην εκτεταμένως εις την Σχολήν, — έγγράφεται εις την Θεολογικήν Σχολήν του Έθνικού Πανεπιστημίου. Πνεύμα καθολικώτερον ό Λούβαρις, υπερβαίον τάς διατομάς των πανεπιστημιακών σχολών, θά παρακολούθησεν κατ' ίσον λόγον την Φιλοσοφικήν Σχολήν, θά ακούσῃ επίσης και τούς έπιφανεστέρους των καθηγητών τής Νομικής Σχολής, δέν θά παραμελήσῃ και τάς φυσικάς επιστήμας και μάλιστα την μέχρι τέλους του βίου του προσφιλή του βιολογίαν. Και κατόπιν εις την Γερμανίαν — την άκμαίαν επιστημονικώς τότε — θά γίνη μαθητής των μεγάλων διδασκάλων, θεολόγων, φιλοσόφων, φιολόγων. Και όχι μόνον τούτο: θά παραστή εκεί μάρτυς και θεωρός του έντόνου άγώνος των κοσμοθεριών, του έντονωτέρου βων διεξήχθησαν ποτέ, ιδίως δέ τής σφοδράς αντιδράσεως του ιδανισμού, ό όποιος εκυριάρχει, υπό διαφόρους άσθηροτέρας ή ήπιωτέρας μορφάς, κατά τό δεύτερον ήμισυ του δεκάτου ένάτου αιώνος. *Επιστρέφων εις την Έλλάδα θά εργασθῃ ως καθηγητής των παιδαγωγικών και διευθυντής διδασκαλείου δημοσίων εις προσωπικότητας τούς μέλλοντας διδασκάλους. Θά εκλεγῃ βραδύτερον, αλλά νεώτατος, καθηγητής τής έρμηνείας τής Καινής Διαθήκης εις την Θεολογικήν Σχολήν του Πανεπιστημίου των Αθηνών και θά χαράξῃ νέα όδον εις την έρμηνείαν διά τής εφαρμογής τής θρησκευτολογικής μεθόδου, και συγχρονισμένων επίσης μεθόδων φιλολογικών, όλων άλλωστε. βαρείαν πανοπλίαν φιλολόγου. *Άλλά και ή,

όχι: όλιγώτερον συστηματική, φιλοσοφική και ιστορική του παιδεία θά συντελοῦν εις την φωτεινότεραν έρμηνείαν. Διό και τά έρμηνευτικά μαθήματα του Λούβαρι έτερπον όλως ιδιαίτέρως και ήμᾶς τούς φοιτητάς τής Φιλοσοφικής Σχολής. *Επισημαίνομεν δέ τό πράγμα, διότι ως φοιτητάί τής Φιλοσοφικής Σχολής ητύχησαμεν εις μεγάλους έρμηνευτάς, ήτο λοιπόν πολύ δυσχερές νά έλκυόμεθα.

*Άλλά ό Λούβαρις δέν περιωρίσθη έξω. *Επέτυχε την ίδρυσιν εις την Θεολογικήν Σχολήν θρησκευτολογικών έδρών και ήνοιξεν ούτω τον δρόμον εις την εδρυτέραν γνώσιν τής ιστορίας των Θρησκευτών, τής ψυχολογίας τής θρησκείας, τής φιλοσοφίας τής θρησκείας. Παρά δέ τούς κινδύνους όσους γεννή ή θρησκευτολογία, άτελώς ή ύπονομεντικώς διδασκαμένη, όμως άνευ αύτης είναι άδύνατος *ή διαφώτισις του

(Τελευταία φωτογραφία του Λούβαρι)

Δέησης

Ἡ θάλασσα δὴ βράχ' ἔνα καύλη. —
Ἡ μάνα σου, ἀνύψου, πιάίνει με ἀνάφου

Ὅταν Παναγία μπερδεῖ ἕνα ὕψιλό κρεῖ
μὰ νὰ ἐπιδείξει μὲν ἄκα καὶ νὰν καλοὶ καροὶ —

καὶ ὄχι πρὸς τὸν ἀνεμο δῆνει δ' αὐτὴ
Ἄλλὰ ἐνὼ προσεῖχεται καὶ δέεται αὐτὴ,

τὴ εὐκλὴ ἀκούει, σοβαρὴ καὶ λυσιμνή,
ζέουσας πῶς δὲν θάχθαι πᾶς ὁ ἴσος πῶς ἀερίμενε.

Θερμοπύλες

Τιμὴ σ' εὐκλείους ὅπου δὴν ζωὴ τῶν
ὤρισαν καὶ φυλάγουν θερμοπύλες.
Ποδὲ ἀπὸ τὸ χρέος μὴ κινουῦντες.

δύναμοι κ' ἴσοι σ' ὄρεα τῶν τὲς πράξις,
ἀλλὰ μὲ λυπη κλύμας κ' εὐσαχαχνία.
βενναῖοι ὁσάντι εἶναι πλούσιοι, κ' ὄταν
εἶναι πτωχοί, πᾶς εἰς μίσην βενναῖοι,
πᾶσι συντρέχοντες ὅσο μποροῦνε
πάντοτε τῶν ἀγῆδων ὀμιχοῦντες,
πλὴν χωρὶς μίσους γιὰ τοὺς ψευδομένους

καὶ περισσόδεργ τιμὴ τοὺς πρῶτοι
ὄταν προβχέπουν (καὶ ποχχοὶ προβχέπουν)
πῶς ὁ Ἐφιάλτης θὰ φανεῖ δὴ τέρως,
κ' οἱ Μῆδοι ἐπὶ τέρως θὰ διαβοῦνε

Κ. Π. Καβάφης.

φος τῆς γραφῆς του: π.χ.:

«Νέος 28 ἐτῶν ἦλθε μὲ πλοῖον Τήνιον
πίνιον, πιπίνιον, «Πάνθεον» καὶ «Πανελ-
λήνιον»

Ἡ «Εἶχε διατελέσει μαθητὴς τοῦ Ἀ-
μνίου Σακκά
ἀπ' ὅλα δὲ τὰ φαγητὰ τοῦ ἄρεσε... ὁ
μουσακῆς».

Ἄγῶδυνα πειράγματα καὶ ὑπαινιγμοὶ
μὲ ἀναφορὰς στοὺς στίχους:

«...κ' ἐκεῖ στὸ λαϊκὸ, τὸ ταπεινὸ κρεβ-
εῖχα τὸ σῶμα τοῦ ἔρωτος θάτι
εἶχα τὰ χεῖλη, τὰ ἡδονικά καὶ ρόδινα
τῆς μέθης

Ἡ, ὅπως:
«...κ' ὄχι τὲς φαντασίες μου,
τὲς ἀναμνήσεις μου, τὰ ἰνδάλματα
τῆς ἡδονῆς».

Οἱ «Βάρβαροι» ὅμως, τὸ «Ἀπολεί-
πειν Θεὸς Ἀγνῶτων» καὶ «Ἡ πό-
λις» καθὼς καὶ ἡ «Ἰθάκη» ἀπαγγέ-
λονταν συχνὰ καὶ πού, στὶς φιλολο-
γικὲς συντροφίαι τῶν κἄπως πρωτο-
ποριακῶν τότε λεγίμων μαζί μὲ τοὺς
«Μοιραῖους» τοῦ Βάρναλη, μὲ τὰ
«Νηπειθῆ» τοῦ Καρυωτάκη ἢ τῆ
«Σάτυρα» τοῦ Γρυπάρη.

Μὲ μερικοὺς φιλολογοῦντας φίλους
πήγαινα κ' ἐγὼ, νέος τότε ἠθοποι-
ός, σ' αὐτὰ τὰ πενιχρὰ συμπόσια
στὴν καρδιά ἢ στὶς συνοικίαι τῆς
Ἀθήνας στὶς ταβέρνας, πού φιλοξε-
νοῦσαν τὰ ἄστεγα νεοελληνικά γράμ-
ματα, «κατεστημένο» τότε δὲν ὑπῆρχε
ἀκόμα στὸν «μαλλιάρῳ» αὐτὸ τοῖμα
τῆς διανοήσεως, οὔτε Ἀκαδημίες, οὔ-
τε στέγες Γραμμάτων, οὔτε θέσεις
Διευθυντῶν σὰ ἀνύπαρκτα ἀκόμα
Κρατικὰ Θεάτρα, οὔτε πρόθυμοι ἐκ-
δοτικοὶ οἴκοι, ἀλλὰ οὔτε καὶ χρήμα-
τα, ἀναγκαστικὰ δέ, ἀλλὰ κ' ἀπὸ
μοσεμικὴ διάθεση, τὸ «πνεῦμα» ἐ-
πικοινωνοῦσε «ξεροσφύρι» ἀνάμεσα
στοὺς θεράποντες του, σὰ γλιτσια-
σμένα τραπέζια τῆς ὑπόγας τῆς ὀ-
δοῦ Χαβρίου ἢ, τὰ καλοκαίρια, στὸ
κηπάριο τῆς Ταβέρνας τοῦ Καλέρ-
γη στὴν ὁδὸ Μεταξά, σὰ Ἐξάρχεια,
ἢ ἄλλου, ἀκόμα καὶ σὰ κοντινὰ προ-
άστεια.

Ἡ Ὀ Πορφύρας, ὁ Βάρναλης, ὁ Καρ-
θαῖος, ὁ Χατζόπουλος (—Μποῆμι), ὁ
Βουτυράς, ὁ Σπαταλάς, ὁ Σπεράν-
τζας, ὁ Κάρλ Ντήτριχ (Γερμανὸς
Ἑλληνοστῆς) ὁ Σπύρος Μελάς κάπο-
τε, κ' ἀπ' τοὺς νεώτερους ὁ Καρυω-
ωτάκης ὁ Πᾶνος Ταγκόπουλος, ὁ Γι-
ῶργος Σταυρόπουλος, ὁ Φῶτες Γι-
φύλλης, ὁ Πῶλ Νόρ, ὁ Μάριος Βαγι-

ἄνος, ὁ Δούμας, ὁ Νέστωρας Οἰκονό-
μου, ὁ Βασίλης Μεσολογγίτης, καὶ
ἄλλοι διάσημοι καὶ ἄσημοι, μαζεύ-
ονταν παρέες-παρέες γιὰ ἕνα κατο-
στάρι, καμιά καλὴ κουθέντα, κανέ-
να πείραγμα, ἢ σὲ ὥρες διάχυσης
γιὰ καμιά ἀπαγγελία ποιήματος, τὸ
συχνότερο τοῦ παρόντος στὴν συντρο-
φία ποιητῶν. Ὁ Κόντογλου, ὁ Μπα-
στιᾶς, Βασίλης Ρώτας, ἔρχονταν κ'
αὐτοὶ ἀλλὰ στὴ χάση καὶ στὴ φέξη.
Ἡ Πορφύρας συνήθιζε ν' ἀπαγγέλει
τὰ δικὰ του ποιήματα ὁ ἴδιος μὲ μιὰ
ἀχνὴ τρυφερὴ φωνὴ πού μόλις ἀκού-
γονταν, κ' ἔπρεπε γιὰ νάχει ἐπιτυ-
χία, νὰ εἶχε ἀδειάσει τὸ μαγαζὶ ἀπ'
τοὺς πληθείους στὶς πολὺ αὐγινὲς ὥ-
ρες. Γι' αὐτὸ προτιμοῦσε νὰ μᾶς κα-
λεῖ στὸ Πασαλιμάνι στοῦ Κουλουρι-
ῶτη τὴν ταβέρνα που ἐξουσίαζε ἐκεῖ
σὺν Πειραιώτης ὁ ἴδιος, καὶ πού μό-
νο ἢ παρουσία του ἐπέβαλε σιωπὴ
καὶ σεβασμὸ, ἀκόμα καὶ στοὺς ψαρά-
δες τοῦ δυναμίτη, τῆς Φρεατιδᾶς.
Σὲ τέτοιαι ἀπλὲς ὥρες, καὶ εὐκαιρί-
ες ἐγκάρδιαι, πρόκοβε ὁ καὶμὸς γιὰ
ποιητικὴ ἔκφραση, μὰ καὶ ἡ ἐνημέ-
ρωση τῶν νεώτερων πού ἄκουαν τὸν
Μελά νὰ ἀντικρούει τὸν Βάρναλη τό-
σο γιὰ τὸ βιβλίο τοῦ τελευταίου
«Ὁ Σολωμὸς χωρὶς μεταφυσικὴ» ἢ
τὸν Καρυωτάκη νὰ ἐκθιάζει τὴν ποι-
ησὴ τοῦ Καβάφη.

Ἡ Τὰ διαβάσματα, φυσικά, δὲν ἔ-
λειπαν γιὰ τὲς τέτοιαι συντροφίαι
δὲν ἴσχυε μόνον ὁ ρεφενὲς στὸ λογα-
ριασμὸ, μὰ καὶ ἡ συμμετοχὴ στὶς
φιλολογικὲς συζητήσεις πού, κατὰ
ἕνα ἀφελὴ τρόπο, πὲς πῶς μοιάζαν
μὲ ὑποκοριστικὰ σωκρατικὰ τσιμπού-
σια.

Ἡ Ὁ Ντήτριχ, θυμάμαι, μιλοῦσε ἕνα
θράβου ὀλόκληρο, γιὰ γλωσσολογικά
γιὰ ἐτυχε νάναί στὴν παρέα ὁ Μέ-
νος Φιλήντας, κ' ὄλοι τὸν ἄκουγαν
σὺν νὰ ἔκανε καμιά ἑμίλια ἀπὸ Πα-
νεπιστημιακὴ ἔδρα.

Ἡ Τὰ ἀναφέρω αὐτὰ γιὰ νὰ φανεῖ
ποιὰ ἦταν ἡ πνευματικὴ, ἄς τὴν
πούμε, ὀλιγογράμματη μου ἀρρωτι-
σά, ὅταν πρωτοαντάμωσα τὸν Καβά-
φη στὴν Ἀλεξάνδρεια. Εἶχαμε φτά-
σει μὲ τὸν θίασο Κοτοπούλη ἐκεῖ γιὰ
ν' ἀρχίσουμε παραστάσεις καὶ καθὼς
περιμέναμε κοντὰ μεσημέρι, στὸ
καφνεῖο τοῦ θεάτρου «Ἀλάμπρα»
νὰ μᾶς φωνάξουν γιὰ δοκιμὴ μίηκε
ὁ Ποιητὴς μὲ τὸν Στέφανο Πάργα
καὶ τὸν μακαριτὴ Γιάννη Πιερίδη.
Πλησίασαν στὸ τραπέζι πού καθό-
μασταν καὶ μᾶς σύστησαν στὸν «δά-

σκαλο» ὅπως τὸν εἶπαν. Σηκωθήκα-
με ὄλοι αὐτόματα ἔρθοι, κ' ἔγιναν
οἱ χειραφίαι. Ὁ Αἰμίλιος Βεάκης
μόνο ἔμεινε καθισμένος ἐπειδὴ ὡς
φαίνεται, δὲν ἔτρεφε καμμιὰ ἐκτίμη-
ση οὔτε στὸν ποιητὴ οὔτε στὸν ἐκ-
πρόσωπο τοῦ τρίτου γένους, ὅπως τὸν
ἔλεγε. Πέταξε ἕνα τραχὺ καὶ δια-
στικὸ «χαίρω πολὺ» κ' ἐγύρισε τὴν
πλάτη ρουφώντας τὸν καφφέ του.
Κάτι σὺν διαταγή, σὺν ψύχρα δι-
ἔτρεξε τὴν ἐμήγηρη στιγμιαία. Ἐ-
γὼ στάθηκα μὲ σέβας καὶ φανερὴ
στὰ μάτια καὶ σ' ὄλο μου τὸ ὕφος,
καθὼς φαίνεται, συγκίνηση, κ' ἐξε-
δήλωσα δειλὰ τὴ χαρὰ καὶ τὴν τιμὴ
πού μου ἔκανε ἡ γνωριμία ἐνὸς σπου-
δαίου καὶ ἑξακουστοῦ ποιητῆ. Ὁ Κα-
βάφης μού κρατοῦσε τὸ χέρι καὶ δὲν
μού τὸ ἄφηγε γιὰ πολλὴ ὥρα ἀνα-
λόγως, πρᾶμα πού φυσικὰ ἔφερε ἕ-
να ὑπονοούμενο μειδίαμα σὰ χεῖλη
τῶν παρισταμένων σ' ὄλο τὸ καφφε-
νεῖο, πονηρῶν τοῦ θιάσου.

Ἡ Ἐμφανικά, ἀφίοντάς μου τὸ χέρι,
διακόπτει τὴν ἐμήγηρη στιγμὴ καὶ
μὲ ρωτᾷ: «Τὶ νομίζετε Κύριε Μινω-
τῆ διὰ τὸν Μαλακάση καὶ τὸν Πα-
λαμᾶ;» Ἐφέλιστα κατὶ σὺν π.χ. «...
τοὺς θεωρῶ ἑξαρετικὸς ποιητὲς» ἢ
κάτι τέτοιο, ἐπαναλαμβάνοντας ὅμως
τὰ ἴδια ὀνόματα ἀλλὰ τοῦ Παλαμᾶ
πρῶτο, ὅποτε μὲ σταματᾷ μὲ ὕψιμ-
νη φωνὴ σὲ ἀγγλικὴ προφορά διορ-
θώνοντάς με: «Ἐγὼ τὸν Μαλακάση
τὸν προτάσσω, τὸν προτάσσω...» κ'
ὕστερα μ' ἕνα ἀνεξήγητο εἰρωνικὸ
χαμόγελο προσθέτει: «Μὲ λέγουν
Μινωτῆ, (χωρὶς τὸ κ ὄ ρ ι ε, σὺν ἀπὸ
γενναιοδωρία οἰκειότητος), ὅτι ἀγα-
πάτε τὴν ποίησιν! μὴν χάσετε τὴν
εὐκαιρία νὰ πάτε αἴριο τὸ ἀπόγευ-
μα εἰς τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἀλε-
ξανδρινῶν μας φίλων, πού θὰ συζη-
τήσουν διὰ τὴν «Φοινικιά» τοῦ Παλα-
μᾶ. Θέλουν ἐπὶ τέλος νὰ τὴν κατα-
λάβουν, νὰ ἐννοήσουν τὸν συμβολι-
σμόν της. Ἐπωφελήθητε λοιπόν, ἐκ-
τός ἂν προτιμᾶτε, ἐγὼ δὲν θὰ ὑπάγω,
νὰ ἔλθετε εἰς τὸ σπίτι μου. Ἐπιθυμῶ
νὰ σᾶς περιποιηθῶ καὶ νὰ σᾶς διώ-
καλλίτερα μὲ τὸ φῶς τῶν κερίων
μου.» Ἀπάντησα, κολακευμένος,
πῶς προτιμῶ νὰ τὸν ἐπισκεφθῶ κ'
ἔτσι ἄρχισε ἡ φιλία. Ἀλλὰ βέβαια,
ἦμουν πολὺ νέος τότε, καὶ ἡ πρόθυ-
μη ἀποδοχὴ τῆς προσκλήσεως θεω-
ρήθηκε σὺν γήραφα ἀπὸ τοὺς συνα-
δέλφους, πού ἀρχίσαν μετὰ νὰ μὲ
πειράζουν καὶ νὰ μού ἐπισείουν τοὺς
κινδύνους ἐνὸς τέτοιου tête a tête...

«Νά δοῦμε πὼς θὰ τὰ θγάλεις πέ-
ρα» μούλεγαν, κι' ἕνα σωρὸ πειρα-
κτικά, ἄλλοι, καὶ πιδ σκαμπρόζικα,
κυρίως ἡ Μαρίκα, πού ἀρέσκονταν
σὲ τέτοιες ἀμήχανες καταστάσεις τῶν
ἄλλων. Τὸ ἴδιο θράδυ παίζαμε τὸν
«Μάκμπεθ» μὲ τὸν Βεάκη στὸν ὁμό-
νυμο ρόλο, καὶ τὴν Μαρίκα στὴ Λαί-
δη. Ἐγὼ ἐπαιζα ἕνα μικρὸ ρό-
λο, τὸν Στρατάρχη Ρός. Ὁ Καθά-
φης, φίλος τῆς Μαρίκας, ἦρθε στὴν
παράσταση, κι' ἀνέβηκε στὸ τέλος
στὰ παρασκήνια, συνεχάρη ὄλους ἐκ-
τός ἀπὸ τὸν Βεάκη, ὅπως ἐμαθα κα-
τόπιν, κι' ἐξήγησε νὰ μὲ δει, ἡ Μα-
ρίκα ἔστειλε νὰ μὲ φωνάξουν κι' ἔ-
τρεξα στὸ καμαρίνι τῆς μισοντυμένος,
ὅπου ὁ Καθάφης πρὶν προλάβω νὰ
πῶ λέξη, ἀναφωνεῖ: «Εἴσουν λαμ-
πρὸς Μινωτῆ, λαμπρὸς, ὄλοι οἱ νέοι
λαμπρὰ! αὐριο λοιπὸν θὰ σὰς ἀνα-
μεῖω στὸ σπίτι μου. Θὰ σὰς φέρει
—δ Γιάγκος (ὁ Πιερίδης δηλαδὴ).
«Χωρὶς ἄλλο», τοῦ εἶπα ἀνακουφισμέ-
νος, ἀλλὰ πρόσθεσε εὐθὺς ἀμέσως «ὁ
Γιάγκος δὲ θὰ μείνει μαζί μου, ἔχει
ἀσχολίες—θὰ εἶμεθα μόνοι...». Ἡ Μα-
ρίκα προσπαθοῦσε νὰ κρύψει ἕνα χαι-
ρένακο γέλιο—γλεντοῦσε τὴν κα-
τάσταση. Ἐγὼ δαγκώθηκα καὶ σι-
ωπηλά πῆγα πίσω στὸ καμαρίνι μου,
ὅπου ἄρχισε ἡ νύλα ἀπὸ Λογοθετιδῆ
καὶ λοιποὺς γιὰ τὴν ἐπερχομένη μου
δοκιμασία τῆς αὐριο. Ἐγὼ, μ' ὄλο
πού καταλάβαινα, περισσότερο ἀπὸ
διαίσθησι, παρὰ ἀπὸ ἄλλο τί, πὼς
τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ μένα ἦταν ἀ-
πλῶς φιλικὸ καὶ προσέρχονταν ἀπὸ
τὶς πληροφορίες πού εἶχε πὼς «ἀσ-
χολοῦμαι μὲ τὰ ποιητικά», ἄρχισα
νὰ τὸ σκέφτομαι πολὺ «λές, ἔλεγα
μὲ τὸ νοῦ μου, νάχουν δικήν, χώρια
τὰ πειράγματα, καὶ νὰ βρεθῶ σὲ δύ-
σκολη θέσι;» πῆρα τὴν ἀπόφασιν
νὰ μὴν πάω τελικά, ὀρίσκοντας μιά
κάποια πρόφασιν, ὅμως ὅταν ἦρθε ὁ
Πιερίδης νὰ μὲ πάρει ἀπ' τὸ Ξεγο-
δοχεῖο, δὲν εἶχα ἀκόμα σκαρφαστῆ
ἦταν νὰ τὸν παρακαλέσω θερμὰ νὰ
μείνει κι' αὐτὸς στὴ δίξια. Ἰσως
νὰ κατάλαβε τὴν ἀνησυχία μου ἢ, νὰ
κολακεύτηκε, μπορεῖ, πού τὸν ζη-
τοῦσα τόσο ἐπιμονα νὰ μείνει, ὥστε
μὲ θεβαίωσε πὼς θὰ γύριζε τὸ συν-
τομώτερο νὰ μὰς βρεῖ—ἀναπτέρωσε
τὸ ἦθικό μου! Φτάσαμε στὴν πόρτα
τοῦ σπιτιοῦ, στὴν ἑδὸ Lepsius πού
ὀρίσκονταν σὲ μιά λαϊκὴ, μάλλον
κακόφημη συνοικία, κοσμοδριθῆ, πο-
λύχρωμη, θορυβώδη, ζῆουσα, γεμά-

τη μικροπωλητές, παιδιὰ, καὶ πόρ-
νες—ἕνα χαρακτηριστικὸ κομμάτι
τῆς αἰσθησιακῆς Ἀλεξάνδρειας, ὅ-
πως θαυμάσια τὴν περιγράφει ὁ Γι-
άννης Χατζήνης.
Κτυπήσαμε τὸ κουδούνι, βγήκε ὁ
μουάμπης (ἰθαγενὴς ὑπηρέτης)
καὶ μὲ παρέλαβε. Ἀνέβηκα τὰ ὀλο-
σκότεινα σκαλιὰ κι' ἔφτασα σὲ μιά
μεγάλῃ ἢ μικρῇ δὲν ξεχώριζε κα-
νεὶς καλὰ, σάλα, φωτισμένη ἀμυδρὰ
ἀπὸ καντιλέρια γεμάτη ἀνάμεινα κε-
ριά—Κάθησα σὲ μιά μοναχικὴ ξέ-
χωρη πολυθρόνα, τὴν πιδ φωτισμένη,
καὶ περιμένα. ἔχι πολὺ, ὅσο πού πρό-
φτασα νὰ μυρικόσω, ἀθελά μου, τοὺς
τέσσερις πρώτους στίχους ἀπὸ τὸ
ποίημά του, «Τὰ κεριά»:
«Οἱ ἀγαπητές τοῦ μέλλοντος μας μὲ
ὠσάν κερὰκια στέκονται ἐμπροστὰ μας
σὸν μιά σειρά κερὰκια ἀνάμεινα
κρυσὰ, ζεστὰ καὶ ζωρὰ κερὰκια.»
γιατὶ πρόβαλε ὁ Καθάφης ἀπὸ κά-
ποια σκοτεινὴ γωνιὰ τοῦ θάτους, ἀ-
φάγοι νηπιένος, καὶ μόνο ἀντίς γρα-
βάττα, εἶχε τυλιγμένο ὀλόγυρα στὸ
λαϊμό, ἕνα ἀστραφτερὸ μεταξωτὸ ἄσ-
προ φουλάρι. Ἄθελα μούρθε στὸ νοῦ
ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Καζαντζάκη
γιὰ τὸν Καθάφη: «...Ὅλο φινέτσα,
παρακμὴ καὶ κούραση—θαμμένη στο-
λισμένη γραϊὰ ἢ ἀμαρτωλὴ ψυχὴ
του...». Μὲ χαιρέτισε μὲ μεγάλῃ εὐ-
γένεια, ἔκαμε μετὰ μιά εὐκίνητη ἀ-
πότομη στροφὴ ἀνοιγώντας διάπλατα
τὰ χέρια, πρὸς τὰ πλάγια, λές κι'
ἔκανε νὰ πετάξει, καὶ πῆγε καὶ κά-
θησε μακρὰ — μακρὰ, ἀπέναντι
μου ἀφίνοντας μιά ὑπερβολικὴ ἀπό-
σταση ἀνάμεσά μου, λές καὶ εἶχε
μαντέψει τὴν ἀνησυχία μου, καὶ μ'
αὐτὴ τὴν τοπογραφικὴ μανούθρα,
προσπαθοῦσε νὰ μὲ ἀπαλλάξει ἀπὸ
κάποιο τυχὸν ἄγχος καὶ νὰ μὲ θά-
λει σὲ ἀνεση — Κατὰ ἕνα τρόπο
«παρίστανε» καὶ μὲ πολλὴ ἀνε-
ση — εἶχε τάλαντο ἠθοποιοῦ
ράτσας. Ἐπαιξε καὶ κυριολεκ-
τικὰ σκηνοθετοῦσε τὴν σάση του
καὶ τὴν συμπεριφορὰ του, ὑποχρεώ-
νοντας τὸν ἀπέναντί του νὰ ἀντιδρά-
σει: ὅπως ἐκεῖνος ἐπιζητοῦσε, ὅπως
ἐκεῖνος βουλεύσαν.

Πέρασε μιά ἀνυπόφορη στιγμὴ ἀνα-
μέτρησης—κι' ἀμέσως ἄρχισε νὰ
μιλᾷ γιὰ τὴν παράσταση τοῦ Μάκ-
μπεθ: «λαμπρὴ παράστασις, λαμ-
προτάτη καὶ ἡ Κοτοπούλη, καὶ ὀ-
λοι...». Πρώτησα δεξιὰ πὼς τοῦ φάνη-
κε ὁ Βεάκης. Ἐπείσε σὲ συλλογὴ ὀθ-
θεν: «Βεάκης, Βεάκης, ποὺς Βεά-
κης;» μουμύρισε σὸν νάψαχνε νὰ
θυμηθεῖ τί ἦταν αὐτὸ τὸ «Βεάκης».
Καὶ ἀμέσως γοργὰ, σὸν νὰ τὸ ὀρθ-
κε τὸ θυμήθηκε: «Α'. καὶ ὁ Βε-
άκης, καὶ αὐτὸς καλὸς, ἀλλὰ ὀλιγώ-
τερον, ὀλιγότερον...» καὶ συνέχισε:
— «Μὲ λέγουν Μινωτῆ ὅτι ὁ κύρι-
ος Βεάκης γράφει ποιήματα, μὲ λέ-
γουν μάλιστα ὅτι γράφει καλλίτερα
ποιήματα καὶ ἀπὸ τὸν κύριο Μυράτ,
καὶ ἀπὸ τὸν κύριο Παπαγεωργίου...».
Μ' ἕνα σπάρο, πού λένε... τρία τρι-
γώνια! Ἡ σύγκριση μὲ τοὺς δύο ἄλ-
λους συναδέλφους του στιχοπλόκους,
ἦταν ἐξουθενωτικὴ. Ἐπείσε τὴν ἐκ-
δίκησή του, ἔτσι, γιὰ τὴν ἀψηφισιά
πού τοῦ ἔδειξε ὁ Βεάκης, τὸ πρῶνὸ
πού ἔγιναν οἱ συστάσεις.

★ Ἵστερα ἄρχισε νὰ μὲ ρωτᾷει, φω-
ναχτὰ λόγῳ ἀποστάσεως, τί νόμιζα
γιὰ τοὺς νεοέλληνες λογοτέχνες, ποι-
ἔς εἶναι πάλι οἱ προτιμήσεις μου καὶ
χιλιὰ δύο ἄλλα «τί νομιζῶ» γιὰ κᾶ-
θε τί.
Μ' ἄφησε ἐκεῖ στὴ μακρινὴ καρέ-
κλα γιὰ πολλὴ ὄρα, τόση, πού ὅσο
κρατοῦσε ἡ ἄβολη αὐτὴ συζήτηση,
ἐγὼ ἀναγκαζόμενον αὐτόματα νὰ με-
τακινουμαι ὀλο καὶ πιδ κοντὰ, γιὰ
νὰ μὴν σφινάζω καὶ ν' ἀκούω καλλί-
τερα, κι' ἔτσι χωρὶς νὰ τὸ καταλά-
θω, βρέθηκα ἀπὸ μόνος μου πλάι
του. Εἶχα ξεχάσει φόβους καὶ ὑπο-
ψίες, κι' ἐνοιωθα πραγματικὴ ἀνεση
καθὼς τραβήχτηκα καὶ πῆρα, ἀπὸ ἕ-
να μαῦρο μικρὸ γραφεῖο, μιά δέσμη
χαρτιὰ κι' ἄρχισε νὰ τὰ ξεφυλλίζει.
—Γύρισε ἄξαφνα μὲ τὴν ἴδια ἀπλω-
τὴ κίνηση τῶν χειρῶν, κραδαίνων-
τας τὰ χαρτιὰ, καὶ μ' ἕνα μεφιστοφε-
λικὸ γέλιο σὲ συνρτῖνα, μοῦ λέει:
«Τώρα Μινωτῆ που εἶσαι ἠρεμισμέ-
νος, πλησίασε, μὴν φοβάσαι, νὰ δι-
οῦμε μαζί λιγὸστὰ ποιήματά μου
φτιαγμένα στὴν Ἀγγλικήν. Μὲ
λέγουν ὅτι τὰ ἀγγλικὰ σὰς εἶναι λαμ-
πρὰ, λαμπρὰ...» «Ὅχι, ὄχι» τοῦ εἶπα
«ὄχι καὶ τόσο καλὰ», σασιτισμένος
καθὼς αὐτὸς τῶνοισε, σίγουρα εὐ-
νογ» καὶ τὸ «μὴ φοβάσαι», πού ἔδειχ-
ναν πὼς ἦταν ἐνήμερος τῆς ἀρχικῆς
μου ἀνησυχίας, καὶ πού μοῦ ἐξηγοῦ-
σαν στὴ στιγμῆ, τὸ λόγῳ πού κάθη-
σε τόσο μακρὰ μου γιὰ νὰ μὲ θά-
λει στὴ θέσι μου. Ντράπηκα. Καὶ
καθὼς αὐτὸς τῶνοισε, σίγουρα εὐ-
χαριστημένος πού τιμωρήθηκα γιὰ
τὴν ἀγενέστατη καχυποψία μου πού
ἀσφαλῶς τὸν εἶχε θίξει, γιὰ νὰ μὲ

ξυλαφρώσει ἄρχισε νὰ διαβάξει τὰ
μεταφρασμένα στ' Ἀγγλικὰ ποιήμα-
τα, σταματώντας κάθε τόσο γιὰ νὰ
θεβαιθεῖ πὼς καταλάβαινα. Σὸν δι-
άβασε κάνα-δύο γραπτὰ, τὰ παρὰ-
τησε πᾶνω στὸ γραφεῖο, κι' ἄρχισε
νὰ μὲ ἀνακρίνει, ποιὰ ἀπὸ τὰ ποιη-
μάτά του ξέρω, καὶ μὲ παρακάλεσε
νὰ τοῦ ἀπαγγεῖλω «σὸν ἡ θ ο -
π ο ἰ ὄ ς τ ο ὁ σ τ ἰ χ ο υ καὶ ἰ
τ ο ὁ λ ὀ γ ο υ», ἕνα ὅποιο ἤθε-
λα, καὶ δὲν πείραξε ἂν δὲν τῶξερα
ἀπ' ἔξω, μποροῦσε, λέει, νὰ τὸ βρῶ
καὶ νὰ τὸ διαβάσω στὴ μικρὴ σὸν
τετράδιο συλλογὴ του («Ποιήματα»,
1907—1915), πού μοῦ χάρισε, ἐ-
κει ἐπὶ τόπου, καὶ μάλιστα μὲ ἀφιέ-
ρωση:
Εἰ τὸν φίλον κελίχον ἡ Μινωτῆ
Κ. Τ. Καθαφης
Τὴν ἔγραψε μὲ ὀβελτέσσα καλλι-
γραφικὰ, κάκωντας ὀμως τὴν παρὰ-
δοξὴ παρατήρησιν πὼς θάπειρε τὸ
Μινωτῆ, νὰ τὸ γράφω μὲ Ο κι' ὀ-
χι μὲ Ω. Ἐξήγησα πὼς τὸ ἐπιθετὸ
μου προέρχεται ἀπὸ τὸ κύριο ὄνο-
μα Μίνως.
—«Σωστὸ, σωστὸ, μὰ τὸ Ο μικρὸν ἔ-
χει ἄλλη χάρι, ἔχει πολιτισμὸ» ψι-
θύρισε μ' ἕνα ἀόριστο μειδίαμα.
—«Τότε καὶ τὸ «τῆς» μὲ γιώτα, τὸ
γιώτα εἶναι πιδ κομψὸ» τοῦ εἶπα
—«Ὅχι, ὄχι, μοῦ λέει, «ὑπερβολὴ!»
Κράτησε τὸ ἡ ἄλλὰ ἄς ἀφήσουμε
αὐτὰ τὰ αἰσθητικά. Ἄς ὑπάγωμε
στὴν ἀπαγγελία, ἀνυπομονῶ νὰ σὲ
ἀκούσω».
Τὸν ἐχαρίστησα τότε κι' ἄρχισα νὰ
διαβάξω τὸ «Ἀπολείπειν Θεὸς Ἄν-
τώνιον» πού τὸ μισοῦξερα ἀπ' ἔξω.
Προσποιήθηκε πὼς τοῦ ἄρεσε ὁ τρό-
πος πού τὸ ἀπάγγελμα διαβάξιντας,
γιατὶ μετὰ τὰ συγχαρητήρια, τὸ ἀ-
πήγγειλε κι' ὁ ἴδιος αἰφνιδιστικὰ.
μὲ μιά φωνὴ ἀπόμακρη, ἀργὴ καὶ
νοσταλγικὴ τονίζοντας ξεχωριστὰ
μόνο σὸν ἐπωθὸ τὸν στίχῳ: «σὸ ο -
χ α ἰ ρ ἔ τ α τ η ν, τ ἡ ν Ἄ -
λ ε ξ ἄ ν δ ρ ε ἰ α π ο ὁ χ ἄ -
ν ε ἰ ς».
Κατάλαβα πὼς τὸ ἤθελε νὰ λέγεται
παθητικὰ, μελαγχολικὰ, μακρόσυρ-
τα, κι' ὄχι «λογικευμένα», ὅπως εἶ-
πε μετὰ.
— «Ἔνα ποίημα εἶναι αἰσθημα πού
τὸ προκαλοῦν οἱ ἔνοιους πού ἐκφρά-
ζει» μοῦ λέει καὶ προσθέτει «οὐδὲν

(Πορτραῖτο τοῦ Καθάφη
ἀπὸ τὸν Ἄν. Λαζαριδῆ).

χωρισμὸ μας στὴν Ἀθήνα καὶ μοῦ
τηλεγράφησε ἄξαφνα πὼς ἐρχεται
στὴν Ἀλεξάνδρεια νὰ μὲ βρεῖ. Τὸ
εἶπα στὸν Καθάφη, ὅπως τὸ εἶπα καὶ
σ' ἄλλους λίγους στενοὺς φίλους. Ὁ
Καθάφης μὲ ρώτησε τῶνομά της, πό-
τε φτάνει καὶ μὲ πού πλοῖο. Τοῦ τὰ
εἶπα, ἀναφέροντάς του, τὸ «Ἀρκα-
δία», (ἕνα ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα
πού ἔκαναν τὴ γραμμὴ ἀπὸ τὸν Πει-
ραιᾶ).
Τὴν παράλλη μέρα πού πῆγα στὸ
λιμάνι νὰ τὴν παραλάβω, καθὼς πε-
ρίμενα στὴν εἴσοδο τοῦ Τελωνείου,
τὴν βλέπω ξαφνικὰ νὰ κατεβαίνει
τὴ σκάλα τοῦ θαυροῦ, χέρι μὲ χέ-
ρι, μὲ τὸν Καθάφη, πού εἶχε πάρει
ἄδεια ν' ἀνέβει στὸ πλοῖο μὲ λουλού-
δια, γιὰ νὰ τὴν ὑποδεχθεῖ. Ἦταν καὶ
συγκινητικὸ καὶ παράδοξο, γιὰτὶ, ἀ-
νεξάρτητα ἀπὸ τὴν σεξουαλικὴν του
ἰδιορρυθμία, ὁ Καθάφης δὲν ἀγαποῦ-
σε τίς γυναῖκες γενικὰ, δὲν τίς συ-
ναναστρέφονταν παρὰ σπανίως καὶ
κατ' ἀνάγκη, καὶ ποτὲ δὲν τίς ἀνε-
φερε στὶς συζητήσεις του.
Μὲ τὴν Κατίνα ὀμως ἔγιναν φίλοι,
κι' ὄσο καιρὸ ἔμεινε μαζί μου στὴν
Ἀλεξάνδρεια τὴν ἔβλεπε τακτικὰ
καὶ τὴν καλοῦσε, ὅταν ἐμεῖς εἶχαμε
παράσταση, καὶ πῆγαιναν οἱ δύο
τοῦς σὲ κανένα ρεστωρὰν ἢ ζαχαρο-
πλαστεῖο. Μὰς ἔδειχνε πάντα θερμὴ
φιλία καὶ μὰς τιμοῦσε μὲ τὴν ἐκτί-
μησή του. Ἔνας τέλειος κύριος, ἔ-
νας πολὺ αἰσθηματικὸς ἄνθρωπος
στὸ βάθος, γεμάτος εὐγένεια καὶ εὐ-
φυΐα μοναδικὴ στὸν κόσμῳ. Ἔνας
φίλος χαριτωμένος!
★ Τὰ χρόνια πέρασαν γρήγορα, β-
πονερῶν, καὶ μιά κακὴ μέρα, ὁ
Καθάφης μεταφέρθηκε ἀπὸ τὴν Αἴ-
γυπτο ἄρρωστος βαρεῖα στὴν Ἀθήνα
καὶ μπῆκε στὸ θεραπευτήριον τοῦ Ἐ-
ρυθροῦ Σταυροῦ.
Δὲν εἶχε ἀποκαρκευθεῖ ποτὲ ὡς τό-
τε, ἀπ' τὴν ἀγαπημένην του Ἀλεξάν-
δρεια, κι' αὐτὸ τὸ ἔφερε πιδ βαρεῖα,
κι' ἀπὸ τὴν πάθησιν τῆς ὕψεως του.
★ Στὸν «Ἐρυθρὸ Σταυρὸ» νοσηλε-
ύσαν τότε κατὰ σύμπτωσιν καὶ ἡ
Παξινοῦ ἀπὸ θαρὸν τύφῳ, κι' ἐγὼ βρι-
σκόμουν ἐκεῖ μέρῳ-νύχτα. Ζήτησα
ἀμέσως, μὲλις ἔμαθα πὼς ἦταν ἐκεῖ,
νὰ τὸν δῶ, μὰ μοῦ εἶπαν πὼς δὲν
θέλει νὰ δεῖ κανέναν. Ὁ Ἄλεκος
Σεγκόπουλος πού τὸν συνόδευε στὸ
ταξεῖδι καὶ τὸν φρόντιζε ἐδῶ, μοῦ
ἐξήγησε πὼς τοῦ εἶχαν κάνει τραχι-
εκτομή, καὶ τὸν βάλλαν μιά ἀναπνευ-
στικὴ βαλβίδα στὸ λαϊμό, γιὰ νὰ τὸν

ΑΥΤΗ είναι η Διαθήκη μου

Έκτελεστήν αὐτῆς διορίζω τὸν Ἀλέξανδρον Δ. Σεγκόπουλον. Κληροδοτῶ εἰς τὴν ἀνεψιάν μου Χαρικλείαν Βαλιέρη 200 λίρας.

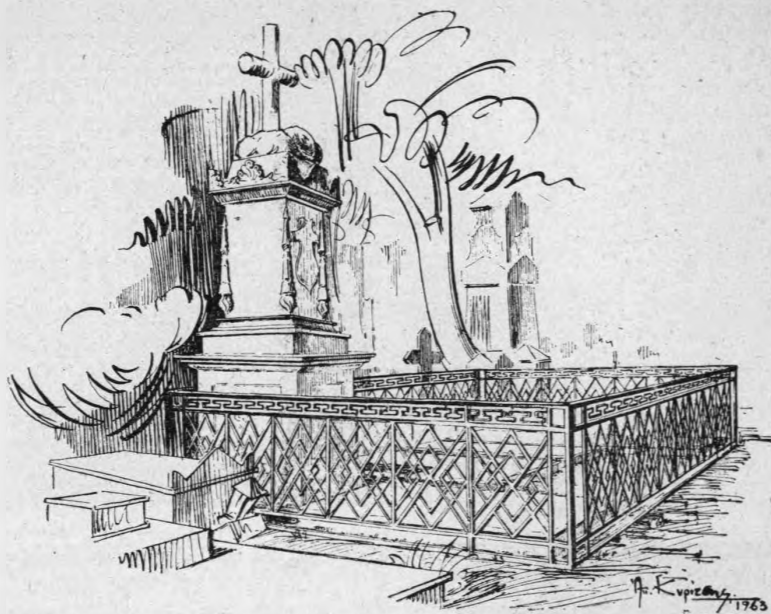
Κληροδοτῶ εἰς τὴν ἀνεψιάν μου Ἐλένην Καβάφη 700 λίρας. Κληροδοτῶ εἰς τὸν Ἀλέξ. Δ. Σεγκόπουλον ὅλην τὴν ἐπίλοιπον περιουσίαν μου. Ἐπίσης τὰ ἐπιπλα τῆς οἰκίας μου, τὰ διαμαντικά, τὰ βιβλία καὶ ὅτιδήποτε ἄλλο μὲ ἀνήκει.

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῆ 8ῃ Ἰουλίου 1923.

Κ. Π. Καβάφης.

ἐλευθερώσουν ἀπὸ τὴν πίεση τοῦ κακοήθους ὄγκου, ποὺ εἶχε σχηματισθεῖ στὸν λάρυγγα, καὶ πῶς ἀπὸ κοκκεταρία δὲν ἤθελε νὰ τὸν δοῦν. Δὲν μπορούσε ἄλλωστε νὰ μιλήσει πιά καθόλου. Ὁ Θεὸς νὰ φυλάει. Ὡστόσο σὰν τοῦ εἶπαν πῶς ἡ Κατίνα ἦταν στὸν ἴδιο ὄροφο τοῦ Νοσοκομείου, στὸ παράκατω ἀκριβῶς δωμάτιο ἄρρωστη, τ' ἀποφάσισε κι' ἦρθε νὰ τὴν ἐπισκεφθεῖ. Μὲ νοήματα ἢ σὲ φύλλα ἐνὸς μπλόκ πού κρατοῦσε διαρκῶς, ἔγραφε ὅτι ἤθελε νὰ πει, κι' ἐμεῖς τοῦ ἀπαντούσαμε προφορικά, ἢ ἂν τὸν κούραζε, κι' ἐμεῖς γραπτά. Κάθε μέρα τὸν βλέπαμε.

Πολλές φορές ἀνεβοκατέβαινε γιὰ ὧρες μὲ ρυθμικά δῆματα πάνω-κάτω στὸ διάδρομο τοῦ θαλάμου, κι' ἔκανε πῶς δὲν ἔβλεπε κανένα. Σκυφτός, ἔρειπυμένος, ἀπελπής, ἀγανακτισμένος γιὰ τὴν ἀναπηρία του, πειραγμένος θανάσιμα γιὰ τὸ ἀντιαισθητικὸ αὐτὸ τέλος πού τὸν εἶχε κυκλώσει καὶ τὸν ταπεινῶνε.

Ζωγραφικὸ σχέδιο τοῦ οἰκογενειακοῦ τάφου τοῦ Καβάφη, καμωμένο ἀπὸ τὸν Ἀλεξανδρινὸ Ζωγράφο Ἀπόστολο Κυρίτση.

Ὁ θάνατος δὲν εἶχε σεβαστεῖ τὴν ἀριστοκρατικὴ του λεπτότητα, τὴν ὠραισιπλάθειά του, κι' οὔτε τὴν ἀξία ζωῆς του, οὔτε τὴν ὠραία του τέχνη: τὴν ποίησή. Ἡ Ἀθανασία ὅμως τὸν πῆρε μαζί της πρόθυμα καὶ μὲ «τὰ ἑξαισιὰ ὀργαγὰ τοῦ μυστικῶ θιάσου» τὸν συνοδεύει παντοτεινὰ στὸ χῶρο τῆς Ἱστορίας.

★ Τέτοιες οἱ μνημεις γιὰ τὸν Καβάφη, καὶ πάμπολες ἄλλες, ποὺ χάθηκαν στὸ βάθος τοῦ καιροῦ. Τώρα πού πέρασαν κι' ἄλλα χρόνια, κι' ἦρθε ἡ λυπημένη ὥρα τῆς θύμησης, τώρα λέω εἶναι ἡ στιγμή ν' ἀποσώσω τὸ ποίημά του, πού ἀρχίσα νὰ μουρμου-

ρίζω στὴ σάλα τῆς Ἀλεξάντρειας μὲ τὰ κερά!:

Οἱ περασμένες μέρες πίσω μένουν μιὰ θλιθερὴ σειρά κερὰ ἀσημένια. Τὰ πιὸ κοντὰ βγάζουν καπνὸν ἄκομα κατὰμαυρα κερὰ κυρτά, λυμμένα... Δὲν θέλω νὰ τὰ βλέπω! Μὲ λυπεῖ ἡ μορφή των καὶ μὲ λυπεῖ τὸ πρῶτο φῶς των νὰ θυμοῦμαι — Ἐμπρὸς κοιτάζω τ' ἀναμένα μου κερὰ. Δὲν θέλω νὰ γυρίσω, νὰ μὴ δῶ καὶ φριξῶ: τί γρήγορα πού ἡ οκοτεινὴ γραμμὴ μακραίνει τί γρήγορα πού τὰ σθητὰ κερὰ πληθαίνουν...

Σταυρινός

ΜΙΑ ΓΑΛΛΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΚΑΒΑΦΗ ΠΟΥ ΜΑΤΑΙΩΘΗΚΕ

[Γράμμα διαμαρτυρίας τοῦ κληρονόμου, πρὸς τὸν πρεσβευτὴ στὴν Αἴγυπτο δι' ἐπέμβασιν]

Ε

Εοχώτατε, Ὁ ὑποφαινόμενος, Ἀλέξανδρος Σεγκόπουλος, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω τὴν παρούσαν πρὸς τὴν Ὑμετέρα Ἐεσχότητα, μὲ τὴν παράκλησιν ὅπως, ὑπὸ τὴν ιδιότητά Σας ὡς ἀντιπροσώπου τῆς πατρίδος μας ἐν τῇ χώρα ταύτῃ, ἐπεμθῆτε εἰς τὴν κάτωθι ἐκτεθειμένην ὑπόθεσιν, ἡ ὁποία δυστυχῶς τείνει νὰ λάθῃ λυπηρὰν συνέχειαν.

★ Πρὸ ἔτους καὶ πλέον, ὁ διευθύνων τὸ Γραφεῖον τοῦ Τύπου τῆς Βασιλικῆς μας Πρεσβείας κ. Στ. Σταυρινὸς μοι προέτεινε, ἐν τῷ ἐνταῦθα Γενικῷ Προεξειῶ καὶ παρουσίᾳ τοῦ Γεν. Προξένου κ. Χαρ. Ζαμαρία, ὅπως παραχωρήσω τὴν ἀδειαν νὰ ἐκδοθῇ εἰς τόμον τὸ ἔργον τοῦ κατὰ τὸ 1933 ἀποθιώσαντος ποιητοῦ Κ. Π. Καβάφη κατὰ γαλλικὴν μετάφρασιν τῆς κ. Μαρί - Ζὸν Κολόμπ.

★ Τὴν ὡς ἄνω πρότασιν μοι ἔκαμεν ὁ κ. Σταυρινός, γνωρίζων ὅτι τυγχάνω νόμιμος κληρονόμος τοῦ ποιητοῦ, συμφῶνως πρὸς τὰς ρητὰς διατάξεις ἰδιοχείρου διαθήκης του, ἀνοιχθείσης καὶ κατατεθείσης ἐν τῷ ἐνταῦθα Ἑλλ. Προεξειῶ, ὀλίγας ἑβδομάδας μετὰ τὸν θάνατόν του.

★ Ἡρνήθη νὰ παραχωρήσω πρὸς τὸν κ. Σταυρινὸν παρομοίαν ἐγκρίσιν, δεδομένου ὅτι ἀπὸ τοῦ 1943 εἶχον ἀναθέσει εἰς τὸν φίλον μου καὶ ἐκ τῶν πλέον ἀγαπητῶν φίλων τοῦ ποιητοῦ κ. Γ. Α. Παπουτσάκη τὴν μετάφρασιν εἰς τὴν Γαλλικὴν ὁλοκλήρου τοῦ ἔργου του, ὑπογραφέντος μάλιστα καὶ σχετικοῦ συμβολαίου. Πάντως, κατὰ τὴν συνάντησιν ἐκείνην καὶ ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ μου νὰ δεῖξω καλὴν θέλησιν, ὑπεσχέθη νὰ προτείνω πρὸς τὸν μεταφραστήν μου, ὁ ὁποῖος τότε δὲν εἶχεν ἀκόμη ὀπισπεράτωσει τὴν ἐργασίαν του, νὰ συνεργασθῇ μετὰ τῆς Κας Κολόμπ. Ὁ κ. Παπουτσάκης, πρὸς τὸν ὁποῖον πράγματι ἔκαμα τὴν σχετικὴν πρότασιν, ἐπεφυλάχθη νὰ μοι ἀπαντήσῃ, ἐν ἀνομοῇ τῆς ἀπαντήσεως τῆς Κας Κολόμπ ἢ τοῦ κ. Σταυρινοῦ, ἀπαντήσεως ἡ ὁποία δὲν μοι ἐδόθη ποτέ.

★ Ὅποια ὑπῆρξεν ἡ ἐκκλησίς μου ὀ-

ταν, εἰς τὸ φύλλον 8ης Μαΐου ἐ.ε., τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐφημερίδος «Ταχυδρόμος» καὶ εἰς τὴν πρώτην σελίδα, ἀνέγνωσα ἀνυπόγραφον ἄρθρον μὲ τὴν πληροφορίαν ὅτι πρόκειται λίαν προσεχῶς νὰ ἐκδοθῇ ἡ προσαναφερθεῖσα ἐργασία τῆς Κας Κολόμπ, συνοδευομένη μάλιστα καὶ ὑπὸ πλήρους τοῦ Ἑλληνικοῦ κειμένου. Τὸ δημοσίευμα τοῦτο, ἂν δὲν ἐγράφη, πάντως ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τὸν κ. Σταυρινόν, καθὼς ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὑστέρων, μὲ τὴν προφανῆ πρόθεσιν νὰ εὐρεθῶ πρὸ τετελεσμένου γεγονότος.

★ Ἦτο φυσικόν ὅπως, δι' ἐπιστολῆς μου πρὸς τὴν αὐτὴν ἐφημερίδα, δημοσιευθείσης εἰς τὸ φύλλον 13ης Ἰουνίου καὶ τῆς ὁποίας ἐπισυνάπτω τὴν παρούση ἀπόκομμα (ἀρ. 1), δηλώσω ὅτι οὐδὲως ἤμην διατεθειμένος νὰ ἐγκρίνω τὴν ὡς ἄνω ἐκδοσιν.

★ Εἰς ἀπάντησιν ταύτης, ὁ κ. Σταυρινός ἐδημοσίευσεν εἰς τὸν «Ταχυδρόμον» 15ης Ἰουνίου (ἀποκ. ἀρ. 2) ἐπιστολὴν ἐν τῇ ὁποίᾳ, ἀφοῦ ἐχαρακτήρισεν τὸν κ. Παπουτσάκην — τὸν ὁποῖον δὲν γνωρίζει καθόλου προσωπικῶς — ὡς μὴ ἐνδεδειγμένον διὰ τὴν μεταφραστικὴν ἐργασίαν τὴν ὁποίαν ἀνέλαβε, μετεχειρίσθη δι' ἐμὲ ἡκιστα ἀβράς φρόσεις, μετὰ ἄλλων... συστήσας μοι «νὰ παύσω νὰ παρεμβάλω ἐμπόδια εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ ἔργου τοῦ Καβάφη... τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἔχω νὰ ὠφεληθῶ ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ εὐεργέτου μου».

★ Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, τὸν ὑβριστικόν χαρακτῆρα τῆς ὁποίας εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ Ὑμετέρα Ἐεσχότης ἀντιλαμβάνεται, ἐσπευσα νὰ ἀπαντήσω διὰ συστημένης ἐπιστολῆς πρὸς τὸν κ. Σταυρινόν ἐπιστῶν τὴν προσοχὴν του ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐπιφυλάττωμαι νὰ διεκδικήσω ὅλα τὰ δικαιώματα τὰ προβλεπόμενα ὑπὸ τοῦ περὶ πνευματικῆς ἰδιοκτησίας νόμου καὶ εἰδοποιῶν αὐτὸν ὅτι θὰ λάθω τὰ ἐνδικο μῆτρα ἐν περιπτώσει παρονόμου κυκλοφορίας ἑλοκλήρου ἢ μέρους τοῦ καβαφικοῦ ἔργου, τὸσον ἀπέναντι τοῦ ἐκδοτοῦ, ὅσον καὶ ἀπέναντι τῆς μεταφραστρίας του.

★ Ὁ κ. Σταυρινός, εἰς τὴν ἐπιστολὴν μου ταύτην, ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη καὶ εἰς τὸν «Ταχυδρόμον» 16)6 (ἀποκ. ἀρ. 3), ἀπήντησε καὶ πάλιν δι' ἐπιστολῆς του εἰς τὴν ἰδίαν ἐφημερίδα 20)6 (ἀρ. ἀρ. 4), γνωστοποιῶν μοι ὅτι θὰ ἐκδοθῇ καὶ 3ῃ καὶ 4ῃ μετάφρασις καὶ ὅτι δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχω ἀντιρρήσεις διὰ τοῦτο, ἐφ' ὅσον δὲν θὰ εἶχον νὰ χάσω τίποτε ἀπὸ τὰ «ο ο ο σ τ ἄ» μου.

★ Θεωρῶ περιττὸν ὅπως ἀναφέρω πρὸς τὴν Ὑμετέραν Ἐεσχότητα τὴν πολεμικὴν ἢ ὁποία ἐξαπελύθη ἐν τῷ μεταῦ διὰ τοῦ Τύπου, μὲ γνώμας, ἄρθρα χρονογραφήματα, σατιρικά ποιήματα κ.τ.λ., πολεμικὴν εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἔμεινε δυστυχῶς ἀμέτοχος καὶ ὁ Γαλλόφωνος Τύπος. Λέγω «δυστυχῶς», καθότι παρουσιάσθη εἰς τὰ ὄμματα τῶν ξένων ὁ Διευθυντὴς τοῦ Τύπου τῆς Ἑλληνικῆς Πρεσβείας ὡς ἐπιχειρῶν νὰ πείσῃ τοὺς πάντας ὅτι ὁ διεθνὴς παραδεδομένος περὶ πνευματικῆς ἰδιοκτησίας νόμος ὤφειλε νὰ καταστρατηγηθῇ, μόνον καὶ μόνον ἐπειδὴ αἱ μεταφραστικαὶ ἰκανότητες τῆς Κας Κολόμπ (ἐντελῶς, ἀγνωστος εἰς ἐμὲ) εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. Σταυρινοῦ ἄμεμπτοι. Ἐπίσης, πρὸς τὸ νόμιμον δικαίωμα τῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας, ἀντεπαρεβλήθη τὸ «ἠθικόν» δικαίωμα τοῦ κληρονόμου, ὡς ἂν ὁ ἐν λόγω διεθνὴς νόμος ἦτο ἀνήθικος, ἢ ὡς ἂν θὰ ἦτο ἠθικώτερον νὰ ἀθετήσω γραπτὴν ὑπόσχεσιν μου ἀπέναντι τοῦ μεταφραστοῦ μου.

★ Περιορίζομαι, ἀπὸ τὰ δημοσιεύματα τοῦ Γαλλ. Τύπου νὰ ἐσωκλείσω τὴν παρούση ἄρθρον τῆς ἐφημερίδος «La Reforme» (ἀποκ. ἀρ. 5). Ὅφειλω ὅμως νὰ μὴ παρασιωπήσω ἐπιστολὴν τοῦ κ. Σταυρινοῦ, δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ «Le Journal d'Egypte» τῆς 29ης Ἰουνίου (ἀποκ. ἀρ. 6) καὶ εἰς τὴν ἐφημερίδα «La Reforme». Ἀποφεύγω νὰ χαρακτηρίσω τὸν τόνον καὶ τὴν φρασσεολογίαν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, μὲ τὰς βαρύτατα προσβλητικὰς δι' ἐμὲ ἐκφράσεις, κατὰ τὰς ὁποίας «δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ κρίνω ἂν μία ἐργασία εἶναι ἀξία ἢ ὄχι νὰ δημοσιευθῇ καὶ

δπου παρουσιάζομαι δημοσία διά τρι-
την φοράν ως μη φροντίζων παρά
διά τὰ «π ο σ ο σ τ ἄ» τὰ ὅποια
θὰ μοί απέφερε κάθε έκδοσις.

★ Δίδω ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς τὴν
εἰρημμένην ἐπιστολήν και διὰ τοὺς ἐ-
ξῆς λόγους: 1) Εἶναι ἀνακριβές ὅτι
ὁ κ. Χαρ. Ζαμαρίας, κατὰ τὴν περυσί-
νην συνάντησιν εἰς τὸ Γεν. Προξενεί-
ον ἐπέμεινεν, ὡς διατείνεται ὁ κ.
Σταυρινός, ὅπως παραχώρησεν τὴν αἰ-
τηθείσαν ἐγκρίσιν. Ὁ κ. Γεν. Πρόξε-
νος, καθὼς ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης δύ-
ναται νὰ ἐξακριβώσῃ, οὐδὲν ἔπενε-
θη, ἐπιμένων ἢ μή. Τὴν ἴδιαν ἄλλως
τε λεπτήν στάσιν ἐκράτησε καὶ ὅταν
μοί προέτεινεν ἐκ μέρους τοῦ κ. Θ.
Γρίβα τὴν ἐγκρίσιν ἐκδόσεως ἀνθολο-
γίας, περὶ τῆς ὁποίας κάμνω μνείαν
κατωτέρω. 2) Ὁ κ. Σταυρινός, ἐν τῇ
ὡς ἄνω δημοσιευθείσῃ ἐπιστολῇ του,
ἀναφέρει καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Πρεσβευ-
τοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦθ' ὅπερ καὶ ἀπο-
τελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς αἰτίας ὑποβολῆς
πρὸς Ὑμᾶς τῆς παρούσης.

★ Ἐπιθυμῶ νὰ διαβεβαιώσω τὴν Ὑμε-
τέραν Ἐξοχότητα ὅτι οὐδέποτε ἀπέ-
βλεψα εἰς οὐδὲν χρηματικὸν ὄφελος
ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου Ἀλεξανδρι-
νοῦ ποιητοῦ ὁ ὁποῖος με ἐτίμησε διὰ
τῆς διαθήκης του καὶ τοῦ ὁποῖου ἢ
μνήμη μοί εἶναι ὑπὲρ πᾶν ἄλλο σεβα-
στή. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς σοφιστικὰς κα-
τηγορίας ὅτι παρεμβάλλω ἐμπόδια εἰς
τὴν διάδοσιν τοῦ ἔργου τοῦ Καβάφη,
ὡς μοί ἐπιτραπῆ ἐν πρώτοις νὰ ὑπεν-
θυμίσω τὴν μνημειώδη έκδοσιν ἢ ὁποία
ἐγίνε φροντίδι μου εἰς Ἀθήνας κατὰ
τὸ 1933 καὶ διὰ τὴν ὁποῖαν συνειρ-
γάσθη ὀλόκληρος ὄμιλος λογίων καὶ
καλλιτεχνῶν. Διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς
ἐκδόσεώς μου ἐκείνης, ἢ ὁποία ἐση-
μείωσε σταθμὸν εἰς τὰ ἑλληνικά ἐκ-
δοτικά χρονικά, μαρτυροῦσι τὰ δύο
πρῶτα βραβεῖα τὰ ὁποῖα ἔλαβεν εἰς
ἐκθέσεις βιβλίου.

★ Τῆς ἐκδόσεως ἐκείνης ἐξαντληθεί-
σης, ἔλαβον πρὸ μηνὸς πρότασιν ἐκ
μέρους τοῦ οἴκου «Ἰκαρος» τῶν Ἀθη-
νῶν, δι' ἐκτίπησιν πολυτελοῦς ἐκδό-
σεως τοῦ ἔργου Καβάφη, με ἐσσφά-
λαιον δι' ἐμὲ καθαροῦ κέρδους λιρ.
Αἰγ. 500. (πεντακοσίων) περίπου. Τὴν
προσφορὰν ταύτην δὲν ἀπεδέχτην
πρὸς τὸ παρόν, ἐπιφυλαττόμενος νὰ
μεταβῶ προσεχῶς εἰς Ἀθήνας καὶ
φροντίσω αὐτοπροσώπως δι' έκδοσιν
ἀνάλογον τῆς πρώτης, μὴ ἀποθλέπων
εἰς ὑλικά κέρδη.

★ Σχετικῶς με τὰς μεταφράσεις, δια-
κακῆς μου πῆθος εἶναι νὰ διαδοθῆ τὸ
ἔργον τοῦ Καβάφη εἰς ὅσον τὸ δυνα-

τὸν περισσώτερος γλώσσας. Ἀλλὰ ὁ
πόθος μου οὗτος δὲν συνεπάγεται βε-
βαίως καὶ παραχώρησιν ἀπολύτου ἀσυ-
δοσίας εἰς οἰανδήποτε θὰ ἐσκέπτετο
νὰ παρουσιάσῃ, κατὰ βούλησιν τὸ ἔρ-
γον τοῦτο εἰς τοὺς ἔξενους. Ἐχω τὴν
γνώμην ὅτι ἡ ἰδιότης μου ὡς κληρονό-
μου τοῦ ποιητοῦ δὲν προϋποθέτει μόνον
δικαιώματα ἀλλὰ καὶ καθήκοντα.

★ Πρὸς ἐνημέρωσιν τῆς Ὑμετέρας
Ἐξοχότητος, ὀφείλω νὰ ἀναφέρω ὅτι
ἡ ἀγγλικὴ μετάφρασις ὀλοκλήρου τοῦ
ἔργου τοῦ Καβάφη, ὀφειλομένη εἰς
τὸν καθηγητὴν τοῦ Exeter Oxford
College κ. Ἰωάννην Μαυρογορδάτον,
θὰ ἐκδοθῆ ὑπὸ τοῦ μεγάλου οἴκου Ho-
garth Press ἐν Λονδίῳ, μετὰ τοῦ
ὁποῖου ἔχω ὑπογράψαι συμβόλαιον ἀ-
πὸ πέρυσιν. Ἡ ἐν λόγω έκδοσις, οὔσα
ὑπὸ τὰ πιεστήρια, θὰ κυκλοφορήσῃ ἐν-
τός τῶν προσεχῶν μηνῶν. Εἶναι δὲ
εὐνόητον ὅτι, ἄνευ τῆς μεσολαθῆσεως
τοῦ ἐπταετοῦς πολέμου, ἢ ἀγγλικὴ αὐ-
τῆς έκδοσις θὰ ἦτο ἢ δευτέρα, ἢ ὄχι
ἢ τρίτη, δεδομένου ὅτι ἡ ἐργασία τοῦ
καθηγ. κ. Μαυρογορδάτου ἔχει περατω-
θεῖ ἀπὸ ἐτῶν.

★ Ὅσον ἀφορᾷ τὸν κ. Παπουτσάκην,
ὁ ὁποῖος μετέφρασεν εἰς τὴν γαλλι-
κὴν ὀλόκληρον τὸ ποιητικὸν ἔργον τοῦ
Καβάφη, δὲν εἶναι μόνον ἡ φίλις μου
ἢ ὁποία με ἔκαμε νὰ τοῦ ἀναθέσω τὸ
δαρὸν τοῦτο ἔργον. Ὁ κ. Παπουτσά-
κης ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς πλέον στενοῦς
φίλους τοῦ ποιητοῦ καὶ κατὰ τὸ διά-
στημα τῆς πολυετοῦς φιλίας του κα-
τῶρθωσε νὰ ἀποκομίσῃ πληθῶς πληρο-
φοριῶν, ἱστορικῆς, αἰσθητικῆς καὶ
φραστικῆς φύσεως, αἱ ὁποῖαι τοῦ ἐπέ-
ρεψαν νὰ ἐμβαθύνῃ ὅσον ἐλάχιστοι
εἰς τὰ μυστικά τῆς καθαφικῆς δημο-
ουργίας. Τὸν παράγοντα τοῦτον θεω-
ρῶ ὡς πολυτιμώτατον, ἢ ὄχι ἀπαραί-
τητον διὰ τὸν μεταφραστήν, πάντως
νομίζω ὅτι ὑπὸ ἐποψιν ἀρμοδιότητος,
ἢ θέσις τοῦ κ. Παπουτσάκη εἶναι πλε-
ονεκτικὴ ἀπὸ ἐκείνην οἰουδήποτε ἄλ-
λου. Ἄς προσθέσω ἀκόμη ὅτι ἐπιθυ-
μία τοῦ ἴδιου τοῦ ποιητοῦ ἦτο νὰ με-
ταφρασθῆ τὸ ἔργον του Γαλλιστὶ ἀπὸ
τὸν κ. Παπουτσάκην. Τὰ πρῶτα μετα-
φραστικά δοκίμια τούτου ἔγιναν ὀλ-
ως τε καὶ ἐδημοσιεύθησαν ζῶντος
τοῦ ποιητοῦ.

★ Ἐκτός τῆς ρηθείσης πλήρους ἐρ-
γασίας τοῦ κ. Παπουτσάκη, ἢ ὁποία
θὰ ἐκδοθῆ πρὸ τοῦ τέλους τοῦ τρέ-
χοντος ἔτους καὶ διὰ τὴν ὁποῖαν εἰρ-
γάσθη οὗτος ἐπὶ τέσσαρα ἔτη, ὑπάρχει
καὶ ἄλλη ἐργασία, ὀφειλομένη εἰς τὸν
κ. Θεόδ. Γρίβαν, α' Γραμματέα τῆς
ἐν Βέρνη Ἑλληνικῆς Πρεσβείας. Πρό-

κειται διὰ μίαν ἀνθολογίαν ἐκ 40 πε-
ρίπου ποιημάτων τοῦ Καβάφη, προλο-
γιζομένην ὑπὸ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ.
Edmond Jaloux ἢ ὁποία θὰ κυκλο-
φορήσῃ συντομώτατα ἐν Ἑλβετία εἰς
300 ῥιθμημένα ἀντίτυπα. Τὴν ἄδειαν
ἐκδόσεως τῆς γαλλικῆς αὐτῆς ἀνθο-
λογίας, ἢ ὁποία εὐρίσκεται ὑπὸ τὰ πι-
εστήρια, παρεχώρησα εὐχαρίστως εἰς
τὸν κ. Θ. Γρίβαν, κατόπιν αἰτήσεως
ἐκ μέρους αὐτοῦ, ὑποβληθείσης με ὀ-
λον τὸ ἀπαιτούμενον τάκτ καὶ ἀφοῦ
μοί ὑπεβλήθησαν προηγουμένως ὀλα
τὰ χειρόγραφα τῶν μεταφράσεών του.
Περὶ τὸν νὰ προσθέσω ὅτι, διὰ τὴν ἐκ-
δοσιν ταύτην, οὔτε κἀν ἐγίνε λόγος
περὶ ποσοστῶν, οὔτε ἄλλων ὀρων οἰ-
κονομικῆς φύσεως, ἀντιθέτως ἀπὸ
ὅ,τι δημοσία με ἐμέμφθη ὁ κ. Σταυρι-
νός ἐπανειλημμένως.

★ Ἐπίσης τελευταίως παρεχώρησα
εἰς Ἰταλὸν λόγιον, θαυμαστὴν τοῦ
Καβάφη, τὴν ἄδειαν νὰ μεταφράσῃ
καὶ ἐκδόσῃ ἀνθολογίαν ἰταλικὴν ἐκ 40
ποιημάτων, χωρὶς καὶ ἐπὶ τοῦ προκει-
μένου νὰ συζητήσω καθόλου ὀρους
ποσοστῶν καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ο ΘΕΝ, ὡς μοί ἐπιτραπῆ, ἀφοῦ ἐξ-
έθεσα τὰ ὡς ἄνω γεγονότα, νὰ
ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν τῆς Ὑμετέρας
Ἐξοχότητος ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι
οὐδὲν ἔμεινεν εἰς μὴ διατεθειμένος νὰ ὑπο-
κύψω εἰς τὴν ἠθικὴν πίεσιν τὴν ὁποί-
αν ὁ κ. Σταυρινός νομίζει ὅτι θὰ ἐξ-
ασκήσῃ ἐπ' ἐμοῦ, οὔτε θὰ παραιτηθῶ
οὐδενὸς δικαιώματός μου ἐπὶ τῆς
πνευματικῆς ἰδιοκτησίας, τῆς κατοχυ-
ρουμένης ὑπὸ τῆς σχετικῆς νομοθε-
σίας.

★ Ἦδη ἐπληροφόρηθην ὅτι ἡ μετα-
φραστικὴ ἐργασία, ἐπέριε τῆς ὁποίας
ὁ κ. Σταυρινός ἐδημιούργησε τόσον
βόρυθον ἐτέθη ὑπὸ τὰ πιεστήρια, μά-
λιστα συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ
κειμένου καὶ προλόγου τῆς μεταφρα-
στρίας. Ὡς ἐκ τούτου, παρακαλῶ καὶ
πάλιν θερμῶς τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχό-
τητα, ὅπως εὐαρεστουμένη ἐπέμβῃ ἐ-
στῶ καὶ κατὰ τὴν δωδεκάτην ὥραν,
προτὸν λάβω τὰ ἐνδεικνυόμενα ἐνδικο-
μέτρα, τὰ ὁποῖα ὡς γνωστὸν συνεπά-
γονται τὴν κατάσχεσιν τῆς ἐκδόσεως,
ἔστω καὶ πρὸ τῆς ἀποπερατώσεως
τῆς ἐκτυπώσεως. Ἐπιθυμῶ πρωτί-
στως ὅπως μὴ ἐκτεθῶμεν εἰς τὸ διε-
θνὲς κοινὸν διὰ δικαστικοῦ ἀγῶνος,
πρὸς χάριν τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος
καὶ ἰδίως πρὸς χάριν τοῦ γοῆτρου ἀν-
θρώπου κατέχοντος ἀνωτέραν θέσιν
παρὰ τῇ ἐν Αἰγύπτῳ Ἐθνικῇ μας Ἀν-
τιπροσωπεΐᾳ.

Alex. SINGOPOULOS

«ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ»

Ο ΔΙΑΠΛΟΥΣ

ΜΕ ΜΙΑ λυχνία σβυσμένη
Στὸ σκελετωμένο σου χέρι

Ἐντειχισμένη σὲ μιὰ σήραγγα
Ὅλο καὶ πιότερο σκοτεινὴ

Κάτω ἀπὸ τὴ φτερούγα μιᾶς ἄγριας θύελλας
Παῦ ὀλοένα δυναμώνει

Μὲ τὰ ὀστά πασπαλισμένα μ' ἄσ βέστη.

Αὐτὸ τὸ δάκρυ

ΑὐΤΟ τὸ δάκρυ
Ἄρωμα τῆς παιδικῆς ἡλικίας μου
Εἶναι τὸ ἀληθινὸ μου ὄνομα

Αὐτὸ τὸ πένθος
Χρῶμα τοῦ φθινόπωρου
Εἶναι τὰ μάτια μου

Αὐτὴ ἡ νύχτα
Δίχτυ ἀπὸ καπνοῦς
Εἶναι ὁ ὕπνος μου

Αὐτὸς ὁ καθρέφτης
Χώρισμα ἀπατηλὸ
Εἶναι τὸ σπῆτι μου.

Στὴν εἴσοδο τῆς χώρας τῶν νεκρῶν

Μὲ τὰ ὀστά ξάφνου ἀνθισμένα
Στὴ χαραυγὴ μιᾶς ἀγνωστῆς μέρας

Καὶ μετὰ τὸ σῶμα σου ποὺ ξαναβρέθηκε
Ἐποῖμο πιά νὰ διασχίσει τὸ θάνατο

Σημαδεμένο μ' ἕνα καινούργιο
Οὐράνιο τόξο.

Δὲν ἔχω τίποτα δικό σου

ΔΕΝ ΕΧΩ τίποτα πιά δικό σου
Παρὰ δύο φεύτικα λουλούδια
Ποὺ μόνος μου τάχω φτιάξει
Λίγες βαλσαμωμένες πεταλοῦδες
Μιὰ μπουκλα ἀπὸ ξανθὰ μαλλιά
Ἐνα φεγγάρι χάρτινο
Ἐνα κουτὶ ποὺ κρύβει
Κάποια θλιμένη μουσικὴ
Κι' αὐτὸ τὸ δρομάκι
Ποὺ ἐξαφανίζεται μέσα στὸ παρελθόν
Καὶ ποὺ τὸ στεφανώνουν
Τόσα ρόδινα σύννεφα
Καὶ τόσοι χαρταετοί.

Ἄνταποκρίσεις

ἘΝΑ σύννεφο
Ἐκεῖ ποὺ σβύνει τὸ πουλὶ
Μιὰ στάλα αἷμα
Ἐκεῖ ποὺ σκύβει ἢ τριανταφυλλιά
Ἐνα μικρὸ ναυάγιο
Ἐκεῖ ποὺ ἀπλώνει τὶς βιολέττες τῆς ἢ ὀμίχλη
Ἐνα λυχνάρι
Ἐκεῖ ποὺ πνίγεται ἢ ἀστραπὴ
Ἐνα πράσινο ἔλατο
Ἐκεῖ ποὺ κυλάει ἢ χιονοστιβάδα
Μιὰ πένθιμη προσωπίδα
Ἐκεῖ ὅπου ἢ φωνὴ κινδυνεύει
Ἐνας σταυρὸς
Ἐκεῖ ποὺ πέφτει τὸ δάκρυ σου.

ΤΑΚΗΣ ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗΣ

«ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ»

Η ΤΑΝ, ΘΥΜΑΤΑΙ, ένα από τα καταφύγια του στις ώρες εκείνες της θλίψεως και της μοναξιάς το Νέο Φάληρο.

Όπως σιγά - σιγά ή αγαπημένη, ή νοσταλγμένη αυτή άκτι της νύχτης που έχανε την παλιά της αίσθηση και τη ζωντάνια και παραδίδονταν στωικά στην παρακμή και στην ξρημιά, ταίριαζε στην αίσθηματική μόνωση του της εποχής εκείνης. Έφρανε στην κραυγή ψυχής του μια οργιλή αναπόληση των περασμένων, που κι αν ήταν αναπόληση πονεμένη και μελαγχολική, ήταν συγχρόνως κάτι σαν στοργική συμπαράσταση, σαν παρηγοριά: Σάν χαμηλό, τρεμάμενο φως που αναβοσβήνει στην άκρη του μώλου ενός λιμανιού σε ώρα καταγίδας και τρικυμίας στην ανοιχτή θάλασσα.

Το όλόλευκο μεγάλο ξενοδοχείο του Σταθμού με την ταντελένια πρόσψη και με τις πλατείες χαμηλές θερινές, που είδε στα παλαιότερα χρόνια δόξες και τιμές — ο ίδιος θυμάται το θάμβος, που τον έτύλιξε, όταν από μακριά διέκρινε τον Κωνσταντίνον τον Α', διάδοχον άκόμη του θρόνου, να δειπνά εκεί με όλη την αυλική επισημότητα — το όλόλευκο λοιπόν ξενοδοχείο έρεθε τώρα σιγά - σιγά, πάλιωνε, ξεφτίζε. Και ή μεγάλη ισόγεια αίθουσα του ήταν πιά ένα ξρημο, φθαμένο ζαχαροπλαστείο, που σε λίγες από τις γωνίες της μόνον κάποια ζευγαράκια κατάφειγαν, για να χαρούν μοναχικά τον τρυφερό τους έρωτα ή, στις ημέρες της λακάδας, λίγοι γερο-σινταξιούχοι για να πιούν τον απογευματινό τους καφέ, άγναντεύοντας την ήσυχη θάλασσα.

Το υπαίθριο θέατρο, που κοσμικό και κατάφυτο, φιλοξενούσε για πολλά χρόνια κάθε καλοκαίρι την Έλσα Ένκελ — άκόμη θυμάται τα μεγάλα άμυδαλωτά μάτια της και τη ζεστή φωνή της — και συχνά τους περαστικούς θαυμάσιους διάσους της Βιεννέζικης όπερέτας, ήταν τώρα ένας φτωχός συνοικιακός καλοκαιρινός κινηματογράφος, και το φθινόπωρο έχασκαν θλιβερά τα άνοιχτά παράθυρα των καμαρινών του και ή μεγάλη ξεφτισμένη σκηνή του.

Και ή πλατεία, που για λίγο καιρό ξαναζωντάνεψε την παλιά της δόξα ο Άττικ με τα ρωμαντικά τραγουδάκια του — «Φαληράκι!..

Η ΕΞΕΔΡΑ

[Άνάμνηση]

Φαληράκι!..» — ήταν τώρα, ίδιος το φθινόπωρο, όλοτελα ξρημη. Και το στρογγυλό ξύλινο κίσκι μες στην άκροθαλασσιά, που άλλοτε τα καλοκαιρινά βράδια φιλοξενούσε τη Στρατιωτική μπάντα με τον Καλομοίρη ή με τον Σωζόπουλο, ήταν κι αυτό πιά σκεβρωμένο και άχρησιμοποίητο.

Άλλά επάνω από όλα την συγκρατημένη θλίψη και το μαροσμό της εγκαταλείψεως πότιζε στην ψυχή ή μεγάλη ξύλινη εξέδρα. Έργο κι εκείνη τομήρο των πρώτων χρόνων του Ήλεκτρικού Σιδηροδρόμου, καλά στερωμένη επάνω στον μακρύ σιδερένιο σκελετό της, άνοιγόνταν δυνατή, άσφαλής, άσάλευτη προς την άνοιχτή γαλάζια θάλασσα του Φαλήρου. Και χάριζε στους βραδινούς περιπατητές του καλοκαιριού την αίσθηση της κυκλοφορίας επάνω στις δροσερές θεράντες ενός βαποριού, που έτοιμάζεται ν' άρμενίσει για γαλήνιο ταξίδι. Στις σκάλες της, έρχονταν να δεθούν, για να πάρουν ή ν' αποδιβάσουν τους επισκέπτες των πολεμικών, που συνήθως ναυλοχούσαν στ' άνοιχτά του Φαλήρου οι βενζινακότες τους και γύρω τους τριγύριζαν οι ρωμαντικές βάρκες με τα κουπιά, που καλούσαν τους περιπατητές για μια θαλασινή παράκτια περιήγηση. Τώρα, ίδιος τα φθινόπωρινά δειλινά, ή εξέδρα, όγρη, νοτισμένη από την άλμυρα της θάλασσας με το πλατύ της δάπεδο σκεβρωμένο, με σκουριασμένα τα σιδερικά της, με άβαφες τις κομπαστές μύριζε μονηλιασμένη. Και στις σκάλες της κάθονταν άνετόχλητοι μόνο λίγοι φτωχοί έρασιτέγνες ψαράδες, που μάταια περιέμεναν ν' άγκιστρώσουν κανένα ψάρι στο καλάμι τους.

Α ΡΜΟΝΙΖΟΝΤΑΝ λοιπόν με την ψυχική κατάστασή τους της εποχής εκείνης ή περιδιάβαση τα δειλινά, μετά την άκαρπην ήμέρα με

τις έγνοιες της, τις στενωχώριες της, τις άποτυχίες της στην ξρημη άκρογαλιά του αγαπημένου του Φαλήρου. Ή δόξα του, ή άκμή του, ή ζωντάνια του, που τώρα χάνονταν όλοτελα — πόσο σύντομα περνούν και άλλιώνονται όχι μόνο τα σώματα και τα πρόσωπα των ανθρώπων, αλλά συχνά και τα κάπως μονιμότερα έργα τους! — ήταν καταστάσεις συνδεδεμένες με τα δικα του τα παιδικά, τα έφηβικά χρόνια. Τότε, που ή καρδιά πετάριζε σαν πουλί, που τα όνειρα τραγουδούσαν μαγευτικά το τραγούδι της νύχτης. "Α! οι άτέλειωτοι εκείνοι βραδινοί περίπατοι, το άκούραστο πήγαινε - έλα στη μεγάλη πλατεία των νεαρών με τα λευκά δροσερά κοστούμια και τα ψαθάκια, των ωραίων κοριτσιών με τα μακριά ταντελένια φρεμάτια και τα ψεύτικα λουλουδια στους στηθοδέσμούς! Και ή Στρατιωτική μουσική να παιανίζει λικνιστικά Βιεννέζικα βάλς στο όλοφωτο κίσκι της κι από την άνοιγμένη στο πέλαγος βάρκα με ένα τμήμα της να φτάνουν, μακρινός άπαλός άπόηχος της, οι νότες, σαν τα λόγια ενός έρωτικού μουσικού διαλόγου.

Τώρα όλα αυτά ήταν πιά άνάμνηση μόνο και αναπόληση και το γερασμένο παραθαλάσσιο προάστιο της Άθήνας, φθαμένο, κορασμένο, τέλεια άλλοιωμένο — άλλ' όχι άκόμη με τα κτίσματά του, τα στοιχεία του παλιές αγαπημένες ήμέρες — ήταν τόπος νοσταλγμένος, σιωπηλός, εύγενικός, που τον βοηθούσε να θυμάται, να συγκινείται, να ξαναζει εκείνη την άνεπαύλητη ζωή των περασμένων. Τώρα κάθονταν στο ξρημο ζαχαροπλαστείο, παράγγελνε στο γέρικο ράθιμο γαρσόνι μια πίαστα από την ελάχιστη ποικιλία που το κατάστημα παρασκευάζε για την άραιη πελατεία του, κι ύστερα περιδιάβαζε με τις ώρες στην άκροθαλασσιά, έφτανε ως το άτόμερο ξεφτισμένο περίπτερο της ταραντίλλας και στο ρικνό παρτέρι, που άλλοτε ήταν το Λούνα - πάρκ με τα παιδικά παιχνίδια, και τελικά τόσο ξρημη, τόσο οσοτεινή, που ο κάπως δειλός περιπατητής θα αισθανόταν φόβο, άγναντεύοντας μάλιστα την ύπουλη, την μοντη θάλασσα. Όμως εκείνος δεν φοβόταν να φτάνει ως την έσχατη άκρη της, ν' άκούει τον άπαλό ρόχθο του νερού, όπως χτυπούσε υπόκωσα

στις σιδερένιες βάσεις της εξέδρας, να αισθάνεται την άλμυρα της θάλασσας, την όγρη περίπτυξή της. Σκέπτονταν πώς δεν θα ήταν πολύ δύσκολο ένα νυχτερινό πήδημα, ένα σιωπηλό τέλος στο θυμό της...

Κ ΑΙ ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ πέρασαν... Τώρα πιά κατεβαίνει στο Φάληρο πολύ σπάνια, περνάει απ' αυτό για να καταλήξει στο Τουρκολίμανο, όπου συντροφίες φίλων ή καλεσμένων του τον περιμένουν για ένα γεύμα ή για ένα δείπνο στις κοσμικές του ψαράδικες ταβέρνες. Άλλως τε τώρα πιά στο Νέο Φάληρο δεν υπάρχει τίποτα: Τό ξενοδοχείο, το θέατρο, το ώραίο μέ-

γαρο του Σταθμού, τα κίσκια, τα πάντα, τα κατεδάφισαν άλύπητα οι νέοι θεοί, τα γύρεδα των άθλητών και του ποδοσφαίρου και οι προσπελάσεις των αυτοκινήτων και οι άνέκφραστες λεωφόροι.

Και την εξέδρα, την άλησιόνητη εξέδρα πριν από όλα τα άλλα την ξήλωσαν άδίστακτα οι Γερμανοί τον καιρό της Κατοχής για το φόβο καμιάς Συμμαχικής άποβίσεως! Έτσι το αγαπημένο ταπίο, το νοσταλγμένο είναι τώρα γι' αυτόν μια επίπεδη, άρηχη, άνέκφραστη έκταση. Και το καιμένο το γραφικό ξυλοδεμένο περίπτερο του Ναυτικού Όμίλου στην άκρη της — άλήθεια, πώς κατό-

θωσε αυτό να σωθεί; — δεν μπορεί, μόνο, να θυμίζει τα περασμένα. Ή αναπόλησή τους είναι πιά πολύ δύσκολη. Όπως συμβαίνει με τους νεαρούς, που σιγά - σιγά όσο με τον καιρό απομακρύνεται από την όρασή μας ή όλική μορφή τους, το πρόσωπό τους, και έτσι σβήνουν το ίδιο σιγά - σιγά κι από τη μνήμη μας, έτσι γίνεται και με τους τόπους, όταν χαθούν τα κτίσματά τους, ή φυσιογνωμία τους. Πειθαίνουν κι αυτοί σιγά - σιγά και οι καλές, αλλά και οι πονεμένες ήμέρες μας που έδέσαμε κάποτε μαζί τους χάνονται στη λησμονιά, θυθίζονται στο πέλαγος.

ΠΕΤΡΟΣ ΓΑΕΖΩΣ

Τοπίο του Laurentian (Καναδός).

Το λιμανάκι Rockport στη Μασσάχουσέτη.

Δύο πίνακες του Έλληνα Ζωγράφου ΠΑΛ. ΣΟΥΛΙΚΙΑ του Καναδά εγκοσμημένου εκεί από χρόνια, αλλά γεννημένου στο Βόλο, με πολύ λαμπρή βαθμολογία από τους ειδικούς, τον Καναδικό Τύπο και το κοινό.

ΕΝΑ ΚΥΠΡΙΑΚΟ
ΔΙΗΓΗΜΑ

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

Τ Ο ΚΟΡΙΤΣΙ με το θυσινί φόρεμα, δάγκωσε μ' άπελπισία τὰ δάκτυλα καθώς τὸ μωγκρητὸ τῆς μηχανῆς ἔπνιγε τὴν κραυγὴ τῆς. Ἡ θαλίτσα θάραινε στὸ χέρι τῆς. Ὁ ὑπάλληλος πίσω στὸν πάγκο του εἶπε ἐκεῖνο τὸ τυποποιημένο:

—Λυπούμαι δεσποινίς!

Καὶ πρόσθεσε, σὰν νᾶθελε νὰ τὴν παρηγορήσῃ:

—Ἡ ἐπόμενὴ πτήση θὰ γίνῃ αὐριο τ' ἀπόγευμα.

Αὐριο τ' ἀπόγευμα! Αὐτὸ μεγάλωνε τὴ συμφορὰ τῆς. Αὐριο τ' ἀπόγευμα, καὶ τώρα ἦτανε βράδυ. Τούτο τὸ βράδυ ἔνοιωσε πόσα οἱ μηχανῆς παίζουσε ἕνα τυραννικὸ ρόλο στὴ Ζωή. Ἄν δὲν χαλούσε τὸ ἀμάξι θαρρότανε στὴν ὥρα τῆς καὶ τώρα θὰ πετοῦσε στοὺς οὐρανοὺς μετὰ τὶς λαχτάρεις, τὰ ὄνειρα καὶ τὸ ἐντυπωσιακὸ δῖπλωμα πού κρατοῦσε μέσα στὴ τσάντα τῆς.

Ὁ χρόνος ξεχάστηκε πάνω στὸ κομψὸ τῆς ρολόι, ἡ καρδιά τῆς ἄδειασε. Ἐμεινε ἐκεῖ μετὰ σφιγμένο τὸ πρόσωπο νὰ κοιτάζῃ τὸν οὐρανὸν καθὼς ἡ γῆ ἔσφιγγε τὸ φλοῦδ τῆς νὰ τὴν κρατήσῃ ὀρθα.

Δὲν θυμᾶται πῶς βρέθηκε σ' ἐκεῖνο τὸ παγκάκι διπλὰ ἢ θαλίτσα τῆς περίμενε ὑπομονητικά. Θάτανε ἀνώφελο νὰ κλάψῃ, ὥστόσο ἦταν τὸ μόνο πού μπορούσε νὰ κάνῃ. Μέσα στὴ τσάντα τῆς τὸ μικρὸ πορτοφόλι τῆς μαρτυροῦσε τὴν ὀρφάνια του καὶ τὴν τραγικὴ του ἀδυναμία. Ἐκλαιγε καὶ τὸ χειρότερο ἦταν πῶς ἤξερε πῶς δὲν γινότανε τίποτα. Ἐπρεπε νὰ πετοῦσε τώρα γιὰ τὴν πατρίδα τῆς. ἔχασε ὅμως τ' ἀερπλάνα καὶ τώρα δὲν εἶχε μήτε μιὰ πεντάρα—μήτε μιὰ τσέκλα δὲν μπόραγε ν' ἀγοράσῃ.

Εἶχε πάρει τὸ δῖπλωμά τῆς καὶ τῆς εἶπαν πῶς ἡ ζωὴ τὴν περίμενε ἔξω ὄλο ὑποσχέσεις. Κανεῖς ὥστόσο δὲν τῆς εἶπε γιὰ τὶς μηχανῆς πού δὲν μποροῦν νὰ περιμένουν καὶ δὲν σκοτίζονται γιὰ τὰ ὄνειρα καὶ τὶς λαχτάρεις τῶν ἀνθρώπων. Πλήρωσε ὡς τὴν τελευταία δεκάρα τὸ νοῦν γιὰ τὴν καμαρούλα πού εἶχε καὶ ξεκίνησε γιὰ τὴ ζωὴ. Μὰ νὰ πού τῆς πρόσφεραν γιὰ κλωστήρισμα ἕνα ποτήρι δάφνης!

Ὅταν πῆρε στὰ χέρια τὴν περγαμνὴν μετὰ τὸ δῖπλωμά τῆς, ἀνατρίχασε ἀπὸ συγκίνηση· κείνο τὸ πρᾶγμα ἦταν ὄλο οἱ ἀγῶνες τῆς, ὄλ' αὐτὰ τὰ χρόνια; Τώρα εὗρισκε πόσο ἀνίσχυρο καὶ κρῦο πρᾶγμα ἦσαν...

Δὲν μπορούσε νὰ πάῃ πρὸςθεῶν, δὲν ἤξερε ἄλλωστε καὶ πού νὰ πάῃ — δὲν θὰ μπορούσε νὰ φάῃ τίποτα, δὲν ἤξερε καὶ δὲν μπορούσε νὰ κάνῃ τίποτα! Ἡ πόλη πού ἔμενε ὅταν σπούδαζε ἦταν πολὺ μακριὰ καὶ τὸ μόνο πού εἶχε νὰ κάνῃ ἦταν νὰ περιμένῃ. Ὅσο ὁ χρόνος τῆ θάραινε πολὺ, τὴν τρώμαζε, τὴ γέμιζε ἀπόγνωση. Εἰκοσιτέσσερις σχεδὸν ὥρες! Θὰ ἔμενε λοιπὸν στοὺς δρόμους εἰκοσιτέσσερις ὀλάκερες ὥρες σέρνοντας αὐτὴ τὴ θαλίτσα μετὰ τὰ ὑπάρχοντά

τῆς πού ὥστόσο δὲν μπορούσαν νὰ τῆς δώσουνε τίποτα;

Βάλλθηκε νὰ κοιτάζῃ τὶς φωτεινῆς ἐπιγραφές, μὰ δὲν ξεχώριζε τίποτα, οὔτε χρώματα, οὔτε λέξεις. Οἱ σκέψεις πού τῆς πιπιλίζαν τὸ μυαλὸ ἀφαιροῦσαν κάθε χρῶμα καὶ σχῆμα. Ἴσως νάτανε φωτεινῆς διαφημίσεις γιὰ τσιγάρα, ἀναψυκτικά, αὐτοκίνητα καὶ ἕνα σωρὸ παρόμοια, πού τίποτα δὲν εἶχανε νὰ πούνε. Ὁ κόσμος περνοῦσε ἀδιάφορος καὶ ψυχρὸς — τὰ εἶχε ἴσως μπουχτίσει.

Ἡ κίνηση στὸ δρόμο ἦταν ἀσταμάτητη. Αὐτοκίνητα, τράμι, τρέλλευ, γυναῖκες, παιδιά, γέροι καὶ νέοι πηγαινοερχόντουσαν ἀδιάκοπα μέσα σὲ ἕνα μόνιμο ποικιλόχρωμο θόρυβο· ἦταν ἐκεῖνοι πού γελούσανε, πού μιλοῦσαν, πού θύμωναν ἢ πού περνοῦσανε βουβοί, κουρασμένοι καὶ ἀδιάφοροι.

Ὅλο αὐτὸ τὸ πλῆθος τῆς μεγάλωνε τὴν ἀπελπισία. Ὅλοι αὐτοὶ πηγαῖνανε κάπου, αὐτὴ ἕμως δὲν εἶχε τίποτ' ἄλλο ἀπ' αὐτὸ τὸ παγκάκι. Αὐτὴ τοὺς ἔβλεπε, τοὺς παρατηροῦσε ἐνῶ ἐκεῖνοι δὲν τῆς ἔριχναν οὔτε μιὰ ματιά, — ὅχι, ἕνα μικρὸ ἀγοράκι τῆς ἔριξε μιὰ περιέργη ματιὰ καθὼς τὸ τραβοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι ἢ μαμὰ του...

Τὶ νὰ κάνει Θεέ μου! Νὰ μείνῃ ἐκεῖ ὅλη τὴ νύχτα; Σὲ λίγο θὰ τὴν πρόσεχαν καὶ θάρχιζαν νὰ τὴν πειράξουν. Ν' ἀρχίσῃ νὰ περπατᾷ, νὰ τριγυρίσῃ στοὺς δρόμους χαζεύοντας μέχρι νὰ ξεμερώσῃ; Καὶ ἡ θαλίτσα; Ποῦ θὰ τὴν κουβαλοῦσε τὴ θαλίτσα;

Ἐγερε τὸ κεφάλι μέσα στὰ χέρια, ἔκλεισε τὰ μάτια, ψάχνοντας γιὰ τὴ λύση. Ὅταν ξανασήκωσε τὸ βλέμμα ἀποκαμωμένη ἀπὸ τὴ μάταιη ἀναζήτηση, εἶδε τὴ θαλίτσα τῆς, ὑπάκουη καὶ ἀνυπεράσπιστη νὰ φεύγῃ βιαστικά στὰ χέρια κάποιου ἀγνωστου. Στὴν ἀρχὴ ἔμεινε ἀλλαγή, ὕστερα ἔμπηξε μιὰ φωνή, τινάχτηκε πάνω.

— Ὅχι, μὴ!... Τὴ θαλίτσα μου!...

Ἄρμισε ἀνάμεσα στὸν κόσμο πού πηγαινοερχόταν ἀδιάφορος σὰ μαριονέττες, φώναξε. Ὁ ἀγνωστος ἄρχισε νὰ τρέχῃ! Τὴ λήστευαν, τὴ ρήμαζαν, ἀλλὰ κανένας δὲν θέλησε νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὸ ψυχρὸ του καθουκι καὶ νὰ τὴν βοηθήσῃ. Ἴσως νάτανε καὶ αὐτοὶ ὄλοι τοὺς μιὰ ἀψυχὴ μηχανή, κουρδισμένη γιὰ νὰ κινῆται ὅπως τὸν ἥλιο, χωρὶς συναισθηματισμούς... Σὲ κάποια στιγμή, τὴν ἄρπαξε κάποιος.

— Τὶ τρέχει; κούκλα μου; τῆς εἶπε εἰρωνικά.

Ἐκείνη τοῦ ξέφυγε ἀφίνοντάς τον μετὰ τὰ ἡλίθια μακριὰ του μαλλιά πού πασιζάν μάταια νὰ κρύψουν τὸ ἀνόητο μούτρο του. Νόμιζε πῶς θὰ πέθαινε! Ἡ θαλίτσα ὄλο καὶ ξεμάκρυνε χωρὶς καμμιὰ διαμαρτυρία.

Ἦταν μάταιο νὰ φωνάζῃ! Ἡ φωνὴ ἀκούγεται μο-

νάχα ἀπὸ κείνους πού ξέρουνε ν' ἀκούνε. Ὁ κόσμος χανότανε γύρω τῆς, ἡ γῆ, κουρασμένη νὰ σφιγγεταί, τὴν ἐγκαταλείπει. Ὅστόσο, μπόρεσε νὰ δῇ τὸν ἄλλο πού χύμηξε στὴ μέση, τὸν εἶδε νὰ δίνει μιὰ γροθιά στὸν πρῶτο, εἶδε τὴν θαλίτσα τῆς νὰ πέφτῃ στὸ δρόμο καὶ νόμισε πῶς τὴν ἄκουσε νὰ βογγάῃ! Ποῖός νάτανε αὐτὸς ὁ ἄλλος; Σίγουρα ὅχι μιὰ μηχανή—ἕνας ἀνθρώπος πού μπόραγε ν' ἀκούῃ καὶ νὰ ἐλέπη. —Δικὴ σας εἶναι ἡ θαλίτσα; Ἐλάτε, μὴν κλαίτε, τὸν πρόλαβα.

Ἐκείνη ἔκανε μιὰ ἀκαθόριστὴ κίνηση μετὰ τὸ κεφάλι, ἀπλωσε τὸ χέρι νὰ πάρῃ τὴ θαλίτσα, ἡ γῆ κατάφερε νὰ τὴν κρατήσῃ ἄλλη μιὰ φορὰ ὀρθια.

—Ερχόμουν νὰ πάρω τ' αὐτοκίνητό μου, σὰς εἶδα καὶ κατάλαβα ἀμέσως...

Ἐπιτέλους κατάφερε νὰ τοῦ πῇ:

—Σὰς εὐχαριστῶ!...

Ἐκείνος θὰ χαμογέλασε ἴσως — δὲν τὸν εἶδε πάντως ἔτσι καθὼς ἔκλαιγε.

—Ελάτε, θὰ σὰς πᾶω ἐγὼ ὅπου θέλετε.

Μέσα σ' αὐτοκίνητο κατάφερε νὰ βρῇ τὸν ἑαυτὸ τῆς. Ἐρριξε μιὰ ματιὰ στὸ σωτήρα τῆς. Ἦταν νεὸς — καὶ αὐτὸ ἦταν μιὰ εὐχάριστὴ ἐκπληξή. Μελαχροινός, μ' ἕνα λεπτὸ μουστάκι πού θὰ ἦταν καλύτερα νὰ τὸ ξύριζε. Κάτι τῆς θύμιζε τὸ πρόσωπό του, καὶ ἦτανε κάτι πού δὲν τόβρισκε νὰ τῆς ἀρέσῃ. Μὰ τὸ σπουδαῖο ἦταν ὅτι μιλοῦσε τὴ γλῶσσα τῆς, μπορούσε νὰ τὴν ἀκούσῃ.

—Ποῦ νὰ σὰς πάω;

Ἄ, Θεέ μου, τώρα τὸ κατάλαβε! Ποῦ νὰ τὴν πάει; Σ' ἕνα ἄλλο παγκάκι; Ἡ γλῶσσα τῆς δέθηκε κόμπο μὰ τὰ κατάφερε νὰ τοῦ πῇ. Ἐκείνος χαμογέλασε πάλι.

—Τότε, ἂν θέλετε, θὰ σὰς πᾶω σπιτί μου. Θὰ γνωριστοῦμε καλύτερα καὶ θὰ κουβεντιάσουμε.

Μποροῦσε νὰ προτιμοῦσε ἕνα ἀνυπεράσπιστο καὶ ἐπικίνδυνο παγκάκι;... Δέχτηκε.

Τ Ο ΣΠΙΤΙ του, ἦταν ἕνα διαμέρισμα σὲ κάποια φτηνὴ πολυκατοικία· ἦταν φτωχὸ καὶ ἀκατάστατο, μὰ ἦταν πιὸ σίγουρο καὶ πιὸ ἀσφαλισμένο ἀπὸ ἕνα παγκάκι. Ἐκεῖ ἡ ἀπελπισία τῆς δὲν εἶχε τόπο τὴν ἄφισε στοὺς δρόμους μετὰ τὸ ἀνώνυμο πλῆθος καὶ τὸ ἀγλυκο φῶς. Ἡ θαλίτσα μῆθε στὴ γωνιά καὶ κούρνιασε ἀσφαλισμένη. Ἐκείνη, ἔμεινε νὰ κοιτάζῃ τὸν σύντροφό τῆς, σὰ μάτια τῆς κρεμόταν μιὰ βουβὴ ἐρώτηση· ἐκεῖνος χαμογέλασε.

—Χμ! ξέρω τί σκέφτεστε! Σίγουρα θὰ νομίσατε πῶς εἶμαι ἕνας πλούσιος ἀστός, ἀλλὰ ὅχι, εἶμαι ἕνας φτωχὸς φοιτητὴς πούνα ὑποχρεωμένος νὰ ἐργάζεται γιὰ νὰ τὰ ἐγάλῃ πέρα. Τ' αὐτοκίνητο πού εἶδατε δὲν εἶναι δικό μου, εἶναι τῆς ὑπηρεσίας πού ἐργάζομαι... Ἐκείνη κούνησε τὸ κεφάλι συγκρατατικά, χαμογέλασε. Τώρα ἔνοιωθε νάναί πιὸ κοντὰ του.

—Φοιτητὴς λοιπὸν! ἄφησε τὴ σκέψη τῆς νὰ τῆς ξεφύγῃ.

—Ναί, Μὰ σὰς παρακαλῶ, καθίστε καὶ δεῖτε κατανόηση γιὰ τὴν ἀκαταστασία, γιατί εἶπαμε, φοιτητὴς.

Ἐνόιωθε κάποιος ἀμηχανία, μὰ τὰ κατάφερε νὰ μιλῆσῃ πρώτῃ.

—Δὲν ξέρω πῶς νὰ σὰς εὐχαριστήσω.

—Σὰς παρακαλῶ!

—Ὅχι, πρέπει. Συνήθως λένε «εὐχαριστῶ—τι θάκανα ἂν δὲν εἴσασταν ἐσεῖς», μὰ ἐγὼ θέλω νὰ σὰς πῶ κάτι πιὸ ἀληθινὸ μὰ δὲν ξέρω, δὲν βρίσκω τίς λέξεις...

—Μὴν σκέφτεστε! Σὰς καταλαβαίνω. Ἴσως μετὰ τὰ μάτια σας νὰ ἔχω πάρει κιάλας αὐτὸ πού θέλετε νὰ μοῦ πῆτε.

—Ἐχετε τὸν τρόπο νὰ βγάξετε τὸν ἄλλο ἀπὸ κάθε δυσκολία.

Γελάσανε. Τὰ πράγματα φαινότανε ὄλο καὶ πιὸ ὀμορφα. Ἦταν ἴσως ἡ ἀπλότητα, ἡ διάθεση νὰ τραβήξουνε σιγά - σιγά τὶς κουρτίνες.

—Μὰ ἂς τ' ἀφήσομε αὐτὰ καὶ ἂς δοῦμε πρῶτα τι θὰ φάμε. Μὴ μοῦ πῆτε, θὰ πεινάτε καὶ σεις ὅπως καὶ ἐγὼ. Δὲν ἔχω καταφέρει νὰ φάω τίποτα ἀπὸ τὸ πρωτ!

Ἦτανε καὶ οἱ δύο τοὺς δύο νέοι, δύο φοιτητές, δύο ἀνθρώποι πού πεινούσανε! Ἐνας - ἕνας ὁ κρῖκος σχηματίζε σιγά - σιγά τὴν κοινὴ ἀλυσίδα. Τῆς ἤρθε νὰ γελάσῃ. Αὐτὸ λοιπὸν δὲν τὸ περίμενε!

Ὁ σωτήρας τῆς μιλοῦσε μετὰ εὐγένεια, ἀπλά καὶ μετὰ φωνὴ ζεστή, εἰλικρινή. Καὶ πεινούσε ὅπως καὶ αὐτὴ! Ἀλήθεια, ἄρχισε νὰ μὴν τὴ νοιάζει γιὰ τὸ μουστάκι του, πού δὲν τῆς ἄρεσε καὶ κόντευε νὰ ξεχάσῃ ἐκεῖνο τὸ κάτι πού τῆς ἔφερνε στὸ νοῦν κάτι δυσάρεστο.

Ὁ νέος σηκώθηκε, ἔκανε νὰ πάῃ στὴ μικροσκοπικὴ κουζίνα, γύρισε ἀπότομα πίσω. Πάνω στὸ μουστάκι του κρεμότανε ἕνα χαμόγελο ὄλο ἀφέλεια.

—Ἐχω μιὰ ἰδέα, καὶ ἂς με συγχωρέσετε! Δὲν εἶμαι καθόλου καλὸς μάγειρας καὶ ὅτι φτιάξω γίνεται τῆς κακιᾶς ὥρας. Συνήθως τρώγω κονσερβές καὶ τὰ τσιὰ αὐτὰ... Λοιπὸν, ἔρχεστε νὰ ετοιμάσετε ἐσεῖς τὸ φαί μας; Θαρρῶ πῶς μοῦ περισσεψαν τέσσερα, πέντε ἀγά, θὰ καθαρίσουμε λίγες πατάτες καὶ ἴσως θρῶ κανένα λουκάνικο.

—Ὁ, μὰ βέβαια. Μ' ὅλη μου τὴ καρδιά, εἶπε ἡ κοπέλλα καὶ σηκώθηκε.

Μετά, πρόσθεσε ξεθαρρύνοντας:

—Ἐτσι θ' ἀξίζω τὸ πιάτο μου!

Βρεθήκανε λίγα ἀγά, καθαρίσανε πατάτες ἀλλὰ ἕνα μόνο λουκάνικο ὑπῆρχε. Τῆς εἶπε νὰ τὸ πάρῃ αὐτὴ, ἐκείνη ἕμως τὸ μοίρασε στὰ δύο. Τὸ ἴδιο καὶ τὸ κρεμμύδι καὶ τὴ ντομάτα.

Καὶ κουβεντιάζαν.

—Ἀπόψε θὰ φάω νὰ εὐχαριστήθῶ, σὰν νάμαι στὸ σπῆτι!

—Μὲ κολακεύετε!

—Ὅχι, σίγουρα! Σὰς εἶπα ἐγὼ μαγειρεύω τῆς κακιᾶς ὥρας!

—Περιμένετε, περιμένετε!...

—Ἐ, δὲ μπορεῖ! Εἶστε γυναῖκα! Καὶ οἱ γυναῖκες ποτὲ δὲν μπορεῖ νὰ μαγειρεύουνε ὅπως ἕνας ἀκατάστατος φοιτητὴς!

—Ἀλήθεια δὲν σὰς βοηθάει κανεῖς;

—Ποῦ νὰ βρεθῇ ἀνθρώπος νὰ σὲ βοηθῃ στὴν ξένη αὐτὴ γῆ! Ἐδῶ ἴσα ἴσα πού μποροῦνε νὰ βοηθήσουνε τὸν ἑαυτὸ τους. Εἶναι ὄλο ἐξένοι! Δὲν ξέρουνε οὔτε τ' ὄνομα τοῦ γαλατᾶ τους!... Μένω τόσον καιρὸ σ' αὐτὴ τὴν πολυκατοικία μὰ θάζω στοίχημα πῶς κανεῖς δὲν πῆρε εἰδηση γιὰ τὴν ὑπαρξή μου καὶ πολὺ

περισσότερο, δὲν νοιάζονται γιὰ τὸ πῶς ζῶ!

—Ναί, εἶναι φοβερό! Τὸ ξέρω καὶ γώ! Οἱ ἄνθρωποι ἐδῶ δὲν σὲ ξέρουν καὶ οὔτε σὲ μαθαίνουν ποτέ! Καὶ πολὺ περισσότερο δὲν σ' ἐμπιστεύονται.

—'Αλήθεια, τί σπουδάσατε;

—Γιατρός.

—Γιατρός!

—Ναί, ἀλλὰ καλύτερα νὰ σπούδαζα μηχανολόγος. Θὰ μπορούσα νὰ ἤμουνα τώρα στὸ σπίτι μου.

Γελάσανε καὶ γελάσανε ἀληθινά.

—Καὶ σεῖς; Τί παρακολούθητε;

—Φιλολογία.

—'Ω, φιλολογία;

—Πολὺ κοινὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι;

—'Α, ὄχι, δὲν ἐννοῦσα αὐτό. Μὰ ἦταν καὶ εἶναι ἡ ἀδυναμία μου ἢ φιλολογία καὶ αὐτὸ ἦταν νὰ σπούδαζα καὶ γώ. 'Ὡστόσο ἔγινα γιατρός, αὐτὸ ἔλεγε ἡ ὑποτροφία πού κέρδισα. 'Αλλά, νὰ σᾶς πῶ, εἶμαι εὐχαριστημένη. Στ' ἀλήθεια τὸ ἐπάγγελμα πού διάλεξα μ' ἀρέσει. Εἶναι δημιουργικὸ. Θὰ παλέψω γιὰ τὴ ζωὴ καὶ σεῖς θὰ παλαίψετε γιὰ τὸ πνεῦμα. 'Αλήθεια, πότε τελειώνετε;

—'Αν ἔλα πάνε καλά, σ' ἕνα χρόνο.

—Καλὲς ἐπιτυχίες λοιπόν. Σᾶς τὸ εὐχομαι μ' ὅλη μου τὴν καρδιά.

—Εὐχαριστῶ. Καὶ σεῖς τὸ ἴδιο... 'Αλλά θαρρῶ πῶς τελειώσατε. Λοιπὸν δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ στρώσουμε τὸ τραπέζι.

—'Αφήστε το σὲ μένα. Δείχτε μου μόνο πού ἔχετε τὰ πιάτα.

—Θαυμάσια! 'Εγὼ θὰ δάλω αὐτὸ τὸ ταλαίπωρο τρανζίστορ νὰ μᾶς συντροφεύει καθὼς θὰ τρῶμε.

Τ ΣΙΓΑΡΟ; Μετὰ τὸ φαί εἶναι ὀρεξιπρόπιον.

Ἐκείνη γέλασε.

—Οἱ γιατροὶ λένε πῶς κάνει κακό, ἀλλὰ ἄς τοὺς ξεχάσουμε.

—'Εκτακτα! 'Α, εὐχαριστήθηκα τὸ πιάτο μου!

—Καὶ γώ.

—'Εγὼ ἴσως περισσότερο ἀπὸ σένα.

—Μπᾶ, καὶ γιατί;

—'Ε, πῶς νὰ σὲ πῶ ἔτσι, ἀπλᾶ καὶ σκέτα. 'Ἰσως ἢ παρουσία σου νὰ μοῦ ἔδωσε μιὰ νότα εὐτυχίας. μιὰ νότα ἀλλαγῆς, τὴν αἰσθησὴ τοῦ καινούργιου. Τόσο καιρὸ μέσα σ' αὐτοὺς τοὺς ἀχαρῶν τοίχους ἔχω σιγαθῆ τὴν μοναξιά. Τώρα ἔχω ἕναν ἄνθρωπο νὰ μιλήσω μαζί του, νὰ ἀκούσω τὴ φωνή του, τὸ γέλιο του, νὰ καπνίσω μαζί του ἕνα τσιγάρο μετὰ τὸ φαί.

—Φοβᾶσαι τὴ μοναξιά;

—Δὲν εἶναι φόβος, ἀλλὰ κάτι σὰν μίσος. Ναί, μίσος! Θέλεις τόσα νὰ πῆς, θέλεις τόσα ν' ἀκούσης, ἀλλὰ τέσσερις τοῖχοι μῆτε ἀκούνε, μῆτε μιλοῦνε. Καὶ τὸ φριχτότερο εἶναι πῶς οἱ ἄνθρωποι ἔξω ἀπ' αὐτοὺς, εἶναι τὸ ἴδιο ἀψυχοὶ καὶ ξένοι.

—Σὲ καταλαβαίνω. Πέρασα καὶ γώ τὸ δράμα τῶν τεσσάρων τοίχων.

—'Ἰσως μὲ σᾶς τὰ κορίτσια νᾶναι διαφορετικά. 'Εσεῖς μπορείτε νὰ μιλήσετε στὴ θυρωρῶ, στὴ διπλανή σας ἢ μιὰ φίλη σας. 'Εγὼ δὲν ἔχω αὐτὴ τὴν εὐκαιρία.

—Δὲν ἔχεις φίλους;

—Μὰ δὲν τῶπαμε; Σ' αὐτὴ τὴ χώρα, μὲ τίς μηχανές

καὶ τίς πολυρόφες πολυκατοικίες δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ κάτι τέτοιο, εἶναι ἐπικίνδυνο καὶ ἀδέξιο.

—'Ἰσως τότε...

Βιάστηκε. Δάγκωσε τὰ χεῖλη ἀμήχανα, ἔσβυσε τὸ τσιγάρο της.

—Θαρρῶ πῶς δὲν θάπρεπε νὰ πῶ ἐγὼ κάτι τέτοιο...

Ἐκείνος χαμογέλασε (χαμογελοῦσε πάντα αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος).

—Κατάλαβα τί θέλεις νὰ μοῦ πῆς καὶ δὲν σὲ παρεξηγῶ καθόλου. Ἦταν φυσικὸ νὰ τὸ σκεφτῆς. 'Ὁχι ἔμως, οὔτε κι αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ. Δὲν θάθελα ποτέ — εἶναι οἱ ιδέες μου — νᾶχω ἕνα κορίτσι γιὰ νὰ μὲ περιποιῆται. Δὲν θάθελα μὲ κανένα τρόπο νὰ τῆς στερήσω τὴν προσωπικότητά της.

—Μὲ συγχωρεῖς! Δὲν ἔπρεπε νὰν νά...

—Μὰ ὄχι, γιατί! Εἶναι πολὺ φυσικὸ. 'Ἰσως ἄλλοι νὰ τὸ κάνουν, ἐγὼ ἔμως ὄχι, φταίει ἴσως ἡ φιλοσοφία μου...

Ἐκείνη σῶπασε ἕνα λεπτό. Μέσα της ἔβρισκε νὰ θαυμάζῃ τώρα αὐτὸν τὸν νέο. Κάθε προηγούμενη ἐπιφύλαξη ἢ ἀμφιβολία, πέρασε στὴν ἄκρη. Τοῦ ἔπρεπε:

—Σὲ θαυμάζω... Εἶσαι δυνατός!

—'Ὁχι, δὲν εἶμαι καθόλου. 'Αν ἤμουν θὰ μπορούσα νὰ ρίξω κάτω αὐτοὺς τοὺς τοίχους καὶ θὰ γέμιζα τὴν κάμαρα αὐτὴ ἀπὸ φωνές... Ἐλπίζω νὰ βρῶ τὴ δύναμη αὐτὴ στὴν ἐπιστήμη πού σπουδάζω καὶ νὰ τὴν χρησιμοποιήσω στὴν πατρίδα μου.

—Στὴν πατρίδα σου;...

—Ναί, ἐκεῖ οἱ ἄνθρωποι τὴ χρειάζονται περισσότερο... Εἶναι ὁ πόλεμος... Στὴν πατρίδα μου ἄνθρωποι τῆς ἴδιας γῆς, σκοτώνονται προσπαθώντας νὰ μοιράσουν τὸν ἥλιο, ἐγὼ εἶναι τόσο ἀπλᾶ νὰ ἔχουν κοινὸ τὸν ἥλιο καὶ νὰ τρῶνε ἀπὸ τὴν ἴδια γῆ πού γεννᾷ γιὰ ὅλους...

Εἶδε μιὰ σκιά στὰ μάτια του κι ἡ ἴδια ἐνοιωσε μιὰ ταμπὰ στὴν καρδιά. 'Ὁ πόλεμος! 'Ἐνας κρίκος ἀκόμα στὴν ἀλυσίδα.

—Θὰ χρειαστῆ νὰ παλέψῃς πολὺ, εἶπε, ἀλλὰ εἶχε κάτι σὰν μούδιασμα ἢ φωνὴ της.

—Τὸ ξέρω! 'Ἰσως ἀκόμα καὶ μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ μου. 'Ὁ πόλεμος εἶναι... εἶναι ἀπαράδεκτος στὴ λογικὴ καὶ στὴ ψυχὴ. Εἶναι ἐξευτελισμὸς τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος. Εἶναι τερατώδες, μὲ καταλαβαίνεις; νὰ σκοτώνῃς τὸν διπλανό σου γιὰ νὰ τοῦ πάρῃς τὴ θέση του, νὰ γίνονται στάχτη ὀρεξίπροντες ἱστορία...

— Σὲ καταλαβαίνω, σὲ νοιώθω!... 'Ἰσως περισσότερο ἀπ' ὅτι νομίζεις.

— Πῶς δηλαδή;

— Ξέρω τὸν πόλεμο. Καὶ τὸν μισῶ!

— Ξέρεις τὸν πόλεμο; Πῶς;

— Μοῦ τὸν ἔδειξε ὁ πατέρας μου μιὰ νύχτα πού μᾶς τὸν ἔφεραν κομματιασμένο.

— Θὲς νὰ πῆς...

— Ναί, ἔχουμε καὶ μεῖς στὴ δική μας πατρίδα πόλεμο καὶ σκοτωμὸ. Εἶναι μιὰ κατάρα φαίνεται πού δέρνει τίς πατρίδες μας. Καὶ κεῖ, ἄνθρωποι τῆς ἴδιας γῆς σκοτώνονται πασιζώντας νὰ μοιράσουν τὴ γῆ πού τοὺς γέννησε αἰῶνες τώρα ἀδελφωμένους. Ἦναι φαρμακύνουνε μὲ τὸ αἷμα τους καὶ τὴ σαπίζουν μὲ τὸ παράλογο μίσος τους. Καὶ γώ ἔχω νὰ παλαίψω μα-

ζί τους σκληρά, νὰ τοὺς κάνω νὰ δοῦνε αὐτὸ πού δὲν θέλουν νὰ δοῦν καὶ πού εἶναι τόσο ἀπλῶ. 'Ὅτι εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα, ἔχουνε τὸ ἴδιο αἷμα ὅπως αὐτοὺς πού πολέμωνε, ἔχουνε δυὸ χέρια, δυὸ πόδια, καρδιά, ψυχὴ καὶ ἔχουνε τίς ἴδιες ἀνάγκες γιὰ τὴ λειψυργία τῆς ζωῆς, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι, ὅπως ὅλος ὁ κόσμος...

— Μοῦ θυμίζεις τὸν ἀδελφὸ μου. Αὐτὰ πίστευε κι αὐτός. Καὶ μπορῶ νὰ σοῦ πῶ πῶς κανεῖς, ἀκόμα καὶ οἱ δικοὶ μας, δὲν τὸν καταλάβαιναν. 'Ἰσως καὶ γὼ τότε νὰ μὴν τὸν ἐνοιώθα. Φοβόμουνα νὰ τοῦ τὸ πῶ, νὰ τοῦ πῶ ἀκόμα πῶς διαφωνοῦσα. Μὰ πῶς, τὸ συμφέρον τοῦ ἔθνους, τῆς φυλῆς μας πού πάει; Θέλουμα τὰ δικαιώματά μας. Ἐκείνος ἔλεγε πῶς αὐτὸ εἶναι πρόφαση. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τὸ σῶμα τους πού σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἔχει τὴν ἴδια λειτουργία καὶ χρειάζεται τὰ ἴδια πράγματα καὶ τὴ ψυχὴ πού χρειάζεται ἀγάπη καὶ πολὺ φῶς!...

... Ἦταν πολὺ μορφωμένος ἄνθρωπος ὁ ἀδελφός μου.

Ἦταν γιατρός ξέρετε, σὰν καὶ σένα καὶ διάβαζε πολὺ... Ἦταν πιδὸς ἀπὸ μένα, πολὺ πιδὸς ἀπὸ μένα. Δὲν τὸν καταλάβαινε ἔμως... Τὸ κατάλαβα ἔμως πολὺ πικρά ὅταν τὸν βρήκαμε σκοτωμένο!... Εἶπανε τότε μερικοὶ πῶς τὸν σκότωσαν οἱ ἄλλοι, μερικοὶ πάλι εἶπανε πῶς τὸν σκότωσαν οἱ δικοὶ μας. Ἐγὼ τότε, μάντεψα πῶς ὅλοι ἔλεγαν τὸ ἴδιο πρᾶγμα μὲ διαφορετικὸ τρόπο. Ναί, τὸ ἴδιο πρᾶγμα! Τότες ἀπόχτησα μιὰ ἀνεξίτηλη ἐμπειρία καὶ ἡ φωνὴ τοῦ ἀδελφού μου ἐνώθη μετὰ τὴν ψυχὴ μου καὶ ἔγινε τὸ πολὺ φῶς...

Τὸ κορίτσι ἐνοιωσε ἕνα μούδιασμα στὴν καρδιά, μιὰ πικρὴ γεύση ἀπλώθηκε πάνω στὴ γλώσσα της, ἡ κοινὴ μοῖρα πού τοὺς εἶχε σημάδεψε.

—...Ἀπὸ κείνη τὴν ἡμέρα, συνέχισε ὁ σύντροφός της, ἐνοιωσα νὰ μεγαλώσω, ἔτσι ξαφνικὰ ἀπὸ τὴν μιὰ στιγμή στὴν ἄλλη.

—Εἶναι πού μάθαμε τὸν πόλεμο.

—Εἶναι κι αὐτὸ μιὰ εὐθύνη.

—Καὶ τότε, ἀρχίζει νὰ σὲ βασανίζει μιὰ σκέψη πού ριζώνει μέσα στὸ μυαλό. Γιατί!... Γιατί!

—'Εγὼ θαρρῶ πῶς τὸ βρήκα!

—Νομίζω πῶς καὶ γώ.

—Εἶναι πού δὲν γνωρίζονται οἱ ἄνθρωποι, εἶναι ἡ ἀγνοία καὶ ἡ ἑλλειψὴ επαφῆς πού τοὺς κρατᾷ μακριὰ, στὸν κοινὸ δρόμο. Οἱ ἄνθρωποι κλείνονται μέσα στὸ ἐρμητικὰ κλειστὸ καθόλου τους, τὸ καθόλου τοῦ ἐγωῦ καὶ δὲν ἀφίπνουνε καμμιά φωνὴ οὔτε τὴν ἴδια τὴ φωνὴ τους καμμιά φορά, νὰ φτάσῃ ὡς τὴν καρδιά. Τραβοῦνε τίς κουρτίνες, καὶ κρύβουν τὸ φῶς ἔξω. 'Αν ἀφίπνουν τὸ φῶς γιὰ ἕνα μονάχα λεπτό, θὰ βλέπανε πῶς περπατᾶνε δίπλα, δίπλα γιὰ νὰ φτάσουν στὸ ἴδιο τέρμα. Θὲς νὰ σοῦ δώσω ἕνα παράδειγμα; ἕνα παράδειγμα γιὰ μᾶς τοὺς δυὸ; 'Αν ἔταν σ' ἔφερα στὴν κάμαρά μου, σ' ἔφριχνα στὸ κρεβάτι καὶ σὲ βίασα, δὲν θὰ μιλούσαμε τώρα γιὰ τὸν πόλεμο, δὲν θ' ἀνακάλυπτε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, δὲν θὰ γνωρίζομαστε καὶ δὲν θὰ γινόμεμαστε φίλοι! Κι ἔμως! Πόσα κοινὰ βρήκαμε μεταξύ μας! Εἴμαστε δυὸ νέοι ἄνθρωποι, ἔχουμε κοινὰ προβλήματα, σπουδάσαμε, ἔχουμε ὄνειρα, μᾶς σημάδεψε ὁ πόλεμος, μισοῦμε τὸν πόλεμο καὶ γυρίζουμε πίσω στὴ γῆ μας γιὰ ν' ἀγωνιστοῦμε, ἀπὸ τὴ θέση πού πήραμε, γιὰ

τὸν ἴδιο σκοπὸ...

—Εἶσαι ἕνας θαυμάσιος ἄνθρωπος! Πολὺ εὐλακρῆ καὶ νομίζω πῶς ἀρχίζω νὰ χαίρομαι πού ἔχασα τ' ἀεροπλάνο,

— Μὰ καὶ γὼ χαίρομαι γι' αὐτό. Σήμερα ἢ φτωχὴ μου ἀκατάστατη κάμαρα, πήρε μιὰ γιορτινὴ ὄψη γιὰ τὴ γιόμισε μὲ τὴν παρουσία του ἕνας ἄνθρωπος, μιὰ λαμπρὴ κοπέλλα καὶ δέχτηκε ν' ἀκούσῃ τίς φλυαρίες ἑνὸς ἐκκολαπτόμενου διανοούμενου...

—Νομίζω πῶς καὶ οἱ δυὸ μας ὠφελήθηκαμε ἀπ' αὐτὴ τὴ μέρα!

—Πάνω ἀπ' ὅλα συναντηθήκαμε! Συναντηθήκαμε κάπου στὸν κοινὸ δρόμο καὶ κοιτάξαμε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο.

—Γίναμε φίλοι!

—Εἶδαμε πόσο μοιάζει ἡ ἱστορία μας.

—Γραβήξαμε τίς κουρτίνες.

—Σπάσαμε τὸ καθόλου.

—Γκρεμίσαμε τὸν τοῖχο καὶ βρήκαμε κοινὸ τὸν ἀγῶνα. 'Α, ἄς πιοῦμε λοιπὸν γιὰ τὸν ἀγῶνα μας!...

'Α, Θεὲ μου, δὲν ἔχωμε ποτό!

—'Α, ἄς πιοῦμε ἕνα ποτήρι νερό!

—'Ελα, ἄς χορέψουμε! 'Ακου... Τί δμορφος σκοπὸς βγαίνει ἀπ' αὐτὸ τὸ κακορίζικο τὸ τρανζίστορ...

Βρεθήκαμε νὰ χορεύουμε. Κι ἔτσι καθὼς τὴν κρατοῦσε καὶ τὴν γύριζε στὸ ρυθμὸ, ἐνοιωθε νὰ τὸν γνώριζε ἀπὸ χρόνια, ἐνοιωθε νὰ ἀγαπάει αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸ πλατὺ χαμόγελο καὶ τὴν ἀληθινὴ φωνή. Εἶχε ἔρθει νὰ τὴ βοηθήσῃ κι ἔμως τὸν βοήθησε αὐτὴ, τῆς ἀνοιξε τὴν καρδιά του κι ἔτσι σὲ μιὰ στιγμὴ αἰσθάνθηκε νὰ θέλῃ νὰ φτάσῃ στὸ βάθος τούτης τῆς καρδιάς, νὰ παῖρνε τὴ δύναμή της, τὴ δύναμη πού τῆς εἶχε λείψει στὰ πρῶτα της ἡμέματα γιὰ τὸν μεγάλο ἀγῶνα τῆς ζωῆς...

ΤΟ ΠΡΩΙ ἐκείνος ἔπρεπε νὰ φύγῃ. Θὰ ἔρχοταν τὸ μεσημέρι. Ἦ νέα περιποιήθηκε τὸ σπίτι, ἔβαλε σὲ τάξη τὰ πράγματα, σκούπισε. Ἦ δουλειὰ αὐτὴ τῆς ἔδινε εὐχαρίστηση, πέρασε ἡ ὥρα χωρὶς νὰ τὸ προσέξῃ. Λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ μεσημέρι χτύπησε ἡ πόρτα, ἦταν ὁ ταχυδρόμος.

Τὸ γράμμα ἦταν γιὰ κείνον. Κοίταξε τὸ φάκελλο ἔτσι ἀφηρημένα τὴν ἴδια στιγμὴ ἐνοιωσε τὰ δάκτυλά της νὰ μούδιαζουν, κάτι σφίχτηκε μέσα της. Ἐφερε τὸ χέρι στὸ λαμπρὸ, κάτι κλόνησε στὸ λαμπρὸ της. Κάθισε στὴν ἄκρη τῆς καρέκλας, γύριψε τσιγάρο. Ἐτσι, ἀπὸ τὴν μιὰ στιγμὴ στὴν ἄλλη, βρέθηκε κατὰμυτρα μὲ τὴν ἀλήθεια, μιὰ ἀλήθεια πού ἔκρυβε τὴ δύναμη ὅλου τοῦ Κόσμου...

— Ναί, εἶχε δίκιο. Δὲν θὰ γινόντουσαν πόλεμοι, δὲν θὰ ὑπῆρχανε σκοτωμοί, ἀν ὁ ἄνθρωπος συναντιόταν στὸν κοινὸ δρόμο, ἀν ἄπλωναν τὸ χέρι καὶ ζηποῦσαν τὸ χέρι τοῦ διπλανοῦ τους. 'Ὅλα ἀρχίζουσε μὲ μιὰ συνάντηση. Μιὰ συνάντηση! Μιὰ συνάντηση πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τῆς ἐπιστολῆς. Πρὶν ἀπὸ τὴν προκατάληψη καὶ τὴν δυσπιστία. Χαμογέλασε. Πόσο ἀπλῶ πού ἦταν λοιπὸν τὸ ζήτημα! Καὶ πόσο ἀνόητοι εἶναι οἱ ἄνθρωποι πού δὲν θέλουν νὰ πιστέψουν! Ἐνοιωθε ἤρεμα. Ἐνοιωθε δυνατὴ! Τώρα πιά ἡ ἔξερ πῶς νὰ παλαίψῃ. Ἦξερε πού νὰ χτυπήσῃ γιὰ νὰ ρίξῃ τὸν τοῖχο πού ἔφραζε τὸ φῶς. Σηκώθηκε, στάθηκε πάνω ἀπ' τὴ βαλίτσα της. Γέλασε. Γι' αὐτὸ, μάλιστα τὸν εἶδε τῆς εἶχε ἔρθῃ στὸ νοῦ καὶ δυ-

σάρεστο. Ήταν γιατί της θύμιζε το σκοτωμό στην πατρίδα της, την άλλη μεριά που πολεμούσε τη δική της. Και θάτανε ακόμα δυο «έχθροι» αν τούτο το γράμμα έρχότανε χθές. Να κάτι που δεν μπορούσε να χωρέσει μέσα στη βαλίτσα της, να κάτι που δεν αναφερόταν πουθενά στο δίπλωμα που άγωνίστηκε να πάρη...

Όταν το μεσημέρι γύρισε, εκείνος χάρηκε για τη περιποίηση της κάμαρας. Εκείνη τούδωσε το γράμμα.

—Είναι ένα γράμμα α π' τ η ν π α τ ρ ί δ α μ α ς, τούπε.

Εκείνος την κοίταξε ίσια στα μάτια: ήταν ήρεμη ή ματιά του, καθάρια και ζεστή. Στα χείλη του κρεμάστηκε ένα χαμόγελο.

—Όλοι οι άνθρωποι έχουν μια πατρίδα, φτάνει μο-

—Ναι, τώρα το νοιώθω πέρα για πέρα! Φτάνει να νάχα να θελήσουν να το καταλάβουν, είπε. συναντηθούνε.

—Εμείς συναντηθήκαμε!

—Και δεν μας χωρίζει τίποτα!...

—Τ ί π ο τ α !

Δώσανε τα χέρια, τὰ σφίξανε δυνατά. Εκείνη ακούμπησε στο στήθος του, κι αυτός τη φίλησε στο μάγουλο. Ο δρόμος τώρα ξανοιγόταν ελεύθερος και γινότανε πρόσκληση για ένα αγώνα κοινό. Ο τελευταίος κρίκος συμπλήρωσε την αλυσίδα, μα ξεκινούσε κι ένας για ν' ἀγκυλιώση όλους τους ανθρώπους..

(Αρμόχωτος, Κύπρος.
Μάρτιος 1970)

ΑΝΔΡΕΑΣ ΟΝΟΥΦΡΙΟΥ

Δ ΕΝ ΕΙΧΑ ΚΑΘΟΛΟΥ στο πρόγραμμα να πάθω μια «πτώση» της υποτιθέμενης καλής μου διάθεσης, γι' αυτό, όταν ένα ακόμα πρόβλημα μπήκε στον κατάλογο προς «λύσει» σκέφθηκα άμεσα: «Εμπρός μητέρα».

Κυτταχτήκαμε με αγάπη που δεν είχαμε. Ή μάλλον που δεν την άφισαμε να πάρη μια έκφρασή. Βρεθήκαμε τυχαία στο δρόμο ύστερα από πολύ καιρό και παρ' όλη τη διάθεση μας ν' ἀγκυλιώσουμε, σφίξαμε τὰ χέρια άπλά και είπαμε όλες τις καινοτυπίες του ποδαριού. Μηχανικά τον ακολουθούσα κι' άκουγα τη φωνή του που μούλεγε τις ωραιότερες άνοησίες του κόσμου. Μπήκαμε σ' ένα στενό δρόμο και σταματήσαμε.

—«Φύγε», μου είπε «Τὰ κορίτσια σαν και σένα δεν έχουν καμιά δουλειά εδώ».

Σίγουρα με κορόιδευε για τις ιδέες μου περί έρωτος. Σαν άνθρωπος της Δύσης σημάδευε κατ' εὐθειαν στην καρδιά και δεν έπαιρνε ποτέ πλάγιο δρόμο για διήποτε. Μ' άρεσε τόσο πολύ που άμφιβάλλω αν θα γλύτωνα ποτέ μου από τις γραμμές του προσώπου του. Είχε έναν τρόπο όμως να εκφράζεται που μ' άφιπνιβε δίχως άνάσα. Έτσι τον θυμόμουν, και τώρα που τον ξαναβρήκα στο δρόμο μου φάνηκε πώς άλλαξε κάπως από μέσα του. Μέ κίτταζε τρυφερά, σχεδόν, δίχως την παλιά άναίδεια που με νευριάζε και που με συγκρατούσε να τον πλησιάσω ή να του άνοιξω κάποιο δρόμο μέσα μου.

—«Φύγε λοιπόν», μου είπε, «πάω στην Έρση».

Υποχώρησα τρομαγμένη. Φούντωσε το πρόσωπό μου από θυμό. Τό συνήθιζε να λέει έτσι ξεκάθαρα τὰ πάντα. Ίδιαν δεν είχε ποιά ήταν ή Έρση. Έκανα δυο βήματα πίσω. Εκείνος στεκόταν ακόμα μπροστά

μου. Δάγκανε τὰ χείλη του και περίμενε να φύγω. Διέκρινα την άνυπομονησία του ν' άπαλλαγη από μένα και συγχρόνως την άνάγκη να με άρπάξη στα μπράτσα του. Κυτταχτήκαμε έτσι για λίγες στιγμές κι' έγώ, μέσα στην προσβεβλημένη μου άξιοσπρέπεια, ξεχώριζα τη θέση, την παραπάνω θέση που είχε αυτός ο άντρας στη ζωή μου. Τέσσερα πώς ποτέ δεν θα γλύτωνα άπ' τη μορφή του. Έως τώρα τουλάχιστον με τυραννούσε σε κάθε μου όνειρο, σε κάθε γαλήνια ή θυελλώδη μου ώρα. Κανείς μας όμως δεν έκανε το πρώτο βήμα σά να μäs είχε δεμένους ένας όρκος ή μια υποχρέωση. Πολλές φορές άναρωτιόμουν «γιατί» και εέν εύρισκα άπόκριση. Θαρρείς και ή έλξη που νοιώθαμε ήταν τόσο δυνατή που στο τέλος θα γινόταν συντριβή. Κάτι πούχει σχέση με τὰ σφάνια σώματ ή με τις μεταμορφώσεις της γής και τις σεισμικές δονήσεις. Έξακολουθούσα να τον κυττάζω σ' εκείνη τη στάση, μπροστά στο παλιό σπίτι που μούδειχνε.

—«Εδώ κάθεται ή Έρση, είναι πόρνη, αν θές έλα μαζί μου. Έσύ όμως...»

Κατάλαβα τι ήθελε να πη και ώρμησα εξαγριωμένη καταπάνω του' ευτυχώς δεν ήταν κανείς έξω στο δρόμακι, εκτός από μια γυναίκα σ' ένα μπαλκόνι που δεν μäs πρόσεχε. Τούκλεισα το στόμα με την παλάμη μου. Ήταν ή πρώτη φορά που άγγιζε ένα δικό μου μέλος τὰ χείλη του. Πίεσε με το χέρι του την παλάμη μου, πάνω στο στόμα του κι' ένοιωσα τὰ χείλη του να ρουφούν το αίμα μου. Τὰ πόδια μου κομματιάστηκαν κι' άπ' το χάλι που ένοιωθα μούρθαν δάκρυα. Δεν ήθελα να παραδεχτώ την ήττα μου έτσι μπροστά σ' αυτόν τον νέο που μόλις είχε μεταμορφωθή σε άνδρα, όχι για κανέναν άλλον λόγο, μα γιατί είχα κάνει τόσα κηρύγματα μπροστά του περί ι-

δανικών, περί έρωτος, περί ρωμαντικών στιγμών, περί διαφόρων άλλων φιλολογικών εξάρσεων, που ντρεπόμουνά ελα τὰ χρόνια για τήν ψευτιά μου. Κι' ήρθε μιά άπλή και μόνο επαφή για να καταρίψη την τεχνική μου και τὰ μεγάλα μου όνειρα... Έτσι να πούμε που τον φανταζόμουν να σκούη μπροστά μου να με χαϊδέη άπαλά ή να μ' άφίνη να δοκιμάζω τὰ χαρακτηριστικά του κάτω άπ' τὰ περιεργα δάχτυλά μου, σά νάνα: κάποιο ύφασμα που πασπατεύουμε την ποιότητά του, και να μην αντίδρα, όπως δεν αντίδρα κι' ένα ύφασμα...

Κι' αν ακόμα είχε το χέρι του στα χείλη του. Μούσφιγγε τον καρπό και δεν μπορούσα να ξεφύγω. Άνοιξε ένα παράθυρο, μιά υπηρέτρια τίναξε το ξεσκονόπανο και σφύριξε πάνω άπ' τὰ κεφάλια μας άναδέστατα. Ο μανόβης γύρισε στην πόρτα κι' άπ' το άλλο στενό άκούγονταν ή φωνή που διαλαλούσε «σαρδέλλες κούκλες». Αυτό το σαρδέλλες κούκλες χαλάρωσε το σφίξιμο. Γλύστηρα στον άπέναντι τοίχο ντροπιασμένη, θυμωμένη και προπάντων γυναίκα. Τον είδα που τρέχοντας μπήκε στο παλιό σπίτι. Έβκανα το γύρο του τετραγώνου για να βρεθώ πάλι στο δρόμο μου. Ορκίστηκα να μην ξαναπεράσω πιά από κείνο το στενό που μπροστά στα μάτια άλλων ανθρώπων δοκιμάστηκα, μεγάλωσα και!...

Ε ΜΠΡΟΣ ΜΗΤΕΡΑ» είπα και έρθωσα τους ώμους μου όπως έκανε ή μητέρα μου όταν είχε κάποιο πρόβλημα. Δεν παραδεχόταν παρὰ μιά ήττα. Τό θάνατο. Για έλα τ' άλλα έλεγε «εμπρός» και σχεδιάζε τη λύση του προβλήματος. Είχα άραγε να λύσω κάποιο πρόβλημα σήμερα; Κατ' άρχήν δεν πίστεψα πώς αυτή ή άγνωστή μου Έρση ήταν μιά πόρνη. Ούτε καν μιά αντίζηλος, μάλλον θάπρεπε να ναι ή θεία του. Μια νέα θεία που τον άγαπούσε πολύ και που της διηγόταν το κάθε τι. Άπέναντι άπ' το παλιό σπίτι ήταν ή στάση του λεωφορείου. Στο έπάνω πάτωμα είδα ένα παιδικό καρτόσι, γλάστρες και μωρουδιακά. Νοκοκυραίοι άνθρωποι μαζί με την Έρση... δε μου πήγαινε καλά, γι' αυτό, άφωθ έθεωρήθηκα πώς κανείς δεν με γνώριζε εκεί γύρω, πλησίον στην πόρτα και διάβασα τὰ όνόματα των ένοίκων. Πουθενά Έρση. Μόνο όταν έφευγα πρόσεξα στο ήμιυπόγειο μιά μπρούτζινη πλάκα που έγραφε «ΕΡΣΗ» και τίποτε άλλο. Πήγα στη στάση του λεωφορείου και περίμενα. Ούτε ξέρω τι περίμενα. Κίτταξα το ήμιυπόγειο κι' ένοιωθα πώς ξεγυλιστρούσε άπ' το χέρι μου ή μικρή χουφτίτσα του παιδιού που ήταν γατζωμένο έπάνω μου ως λίγες στιγμές πριν. Τό είδα να τρέχει σ' εκείνη την πόρτα, να στέκεται ήσυχαινωτικά, το δάχτυλό του ν' ανεβαίνει άργα άργα στο κουδούνι, να μού έχει γυρισμένες τις πλάτες και κανένα σημάδι άναγνώρισης... Αυτόματα έγινε ή μεταμόρφωση και σάθηκα μάρτυρας μόνο και μόνο γιατί την ένοιωθα μέσα μου. Πρώτη φορά βλεπόμαστε λοιπόν, έμεις που παρακολουθήσαμε το μεγάλωμα του κορμιού μας. Κι' όμως δσον καιρό έλειπε έγώ είχα γνωριστεί με άντρες, είχα μάλιστα άρραβωνιαστή, χωρίς να δι' άσυμφωνία χαρακτηριστων και ξανάγιναν πολύ φίλη με τον έαυτό μου. Άλλωστε και οι αντίληψεις για μερικά πράγματα άκρως άπαγορευμένα ακολουθούν τη μόδα. Όπως οι φούστες των γυναικών ή τὰ σακάκια των

άνδρων. Έπρεπε να κατασκευάσω ένα πρόσχημα για να μάθω ή Έρση κι' έγώ τι σχέση μπορεί ναχαμε. Δεν άμφιβάλλα πώς είχαμε κάποια σχέση. Όχι πώς έγώ έπιθυμούσα εκείνον και δεν τον χαϊρόμουν ενώ ή Έρση που δεν τον έπιθυμούσε τον χαϊρόταν... Όχι, δεν πρέπει να ναι αυτό. Κάτι άλλο έπρεπε να ναι που με κάρφωνε σ' εκείνη τη στάση του λεωφορείου παρατηρώντας τόσο προσεχτικά την πόρτα άπέναντι.

Τό θέμα «καιρός» δεν μού χρησίμευε σαν πρόλογος για όποιοδήποτε άρχη. Ούτε έβρεχε, ούτε φυσούσε, γιατί αν έβρεχε θα μπορούσα να σταθώ κάτω άπ' τη μαρκίζα της Έρσης και να σπρώξω μάλιστα την πόρτα. Έτσι θα τους εύρισκα στο ντιβάνι... εκείνη ήθελε ριγμένη την κατακόκκινη ρόμπα της στο στρογγυλό χαλάκι μπρός στα πόδια του ντιβανιού κι' εκείνος θα, έφαρμόζε μεθοδικά — τ'όχε αυτό το έλάττωμα— έλα τὰ μαθήματα που τούμαθε μιά πρώην χορεύτρια, περί έρωτος φυσικά. Καμιά ύποπτη κίνηση δεν είδα στην πόρτα της Έρσης. Τό λεωφορείο ήρθε κι' έφυγε τρεις φορές κι' έγώ βρισκόμουν ακόμα στη στάση. Κάτι θεωρίες περί έγωισμού τίς είχα ξεχάσει εκείνη την ώρα έπειδή παραπάνω έβαλα τὸ πείσμα να τίς ξεχάσω και να πάρω αυτό που με τυραννούσε. Να τὸ πάρω με τρόπο μαλακό, ύποταχτικό, για να μην έρθουμε πάλι σε σύγκρουση προσωπικοτήτων, όπως τόσες άλλες φορές. Είχα κάνει αρκετές δοκιμές κι' έλα τὰ πρόσωπα που άγγιζα ήταν πεθαμένα. Λοιπόν ή Έρση μπορεί να ναι και μιά δασκάλα του πιάνου. Καλλιτέχνης. Αυτός έχει πάθος με το πιάνο. Όταν άκούει πιάνο δεν άγγίζει τίποτε άλλο έξω από το μέτωπό του. Ούτε βλέπει τίποτα. Σε μιά τέτοια στιγμή τού είπα μιά σύντομη γνωριμία του — έμένα μ' έλεγε γνωριμία διαρκείας και θύμωνα πολύ— διηγήσου μας Πύρρο την πρώτη σου γνωριμία με τη γυναίκα. Τό πιάνο έξακολουθούσε να παίζη. Τ' όνομά του δεν ήταν Πύρρος, αλλά ή σύντομη γνωριμία όλους τους περαστικούς άντρες τούς έλεγε Πύρρος. Αυτό είχε πολλές σημασίες αν άρχιζες να μετράς βασικάδες και βουλώματα της βάρκας. Αυτός λοιπόν κατέβασε το χέρι άπ' το μέτωπο, κίτταξε έμένα σοβαρά, στεκόμουν πολύ κοντά στο πιάνο, κι' άπάντησε άναιδέστατα:

—«Μπήκα σ' ένα καμπαρέ, διάλεξα μιά γηρασμένη κι' άσχημη γυναίκα, την πήρα σπίτι μου και της είπα: —Δεν ξέρω τίποτα. Μάθεμο τὰ έλα».

Κατέβασε τὰ φρύδια περισσότερο άπ' ότι ήταν το φυσικό του και σά να μην ήπρηχε κανείς στο δωμάτιο έξακολούθησε ν' άκούη πιάνο. Έπαιζε γι' αυτόν άσταμάτητα ένας πρώην καθηγητής του Ώδειου που κάποτε τον είχε μαθητή. Τους ζήλεψα γι' αυτή τους την άδιαφορία σε μäs και την έπικοινωνία τους. Όταν τελείωσε το κομμάτι κι' ο καθηγητής άφησε τὰ χέρια του να πέσουν στα πλάγια πολύ θεατρικά, φώναζε την υπηρέτρια να μäs σερβίρη τον καφέ. Οι δικό του λέιπανε κι' είμαστε στο σπίτι έμεις κι' έμεις. Τώρα που τὸ συλλογίεμαι βρίσκω πώς με καλούσε σπίτι του και με τούς δικούς του και δίχως τούς δικούς του. Ποτέ μόνι. Φρόντιζε να χαι πάντα μιά από τις «σύνταμες» και φρόντιζε να λέη ότι μπορούσε να με σοκάρη. Όταν τελείωσε ή διήγηση για την πρώτη του επαφή, τού είπα:

—«Πάντα λοιπόν ήσουν άναίσθητος...»
—«Θέλεις να πης πώς τὸ αίσθημα δεν με άγγίζει».

ΨΥΧΟΓΡΑΦΙΚΟ, ΚΟΣΜΟΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΙΗΓΗΜΑ

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΡΣΗ

— «Ακριβώς αυτό θέλω να πω».

Μιά δλοκαινούργια μπάρτα στην έρειπωμένη αίθουσα χοροῦ. Μπορούσαμε να την πηδήσουμε, να τινάξουμε τὰ πόδια μας με τὴν έμφυτη και τὴ διδαγμένη χάρη μὰ φοβόμαστε. Ἡ αίθουσα έτρεμε έτοιμη νὰ σωριαστῆ κι' έμεις τὴν κυττούσαμε. Βγήκαμε στὸν κῆπο. Ἐνα μικρὸ έτρεπε στὰ μονοπάτια κι' ἡ μητέρα του τὸ κυνηγοῦσε. Ἦταν ψηλὴ ξανθειὰ κι' εἶχε τὰ μαλλιά μακρὰ ριγμένα στὶς πλάτες. Τὸ πρόσωπό της ἦταν δλομάτια. Ἐτρεχε και πηδοῦσε πίσω ἀπὸ τὸ παιδί σὰ Γκαζέλα. Τὴν θαυμάζαμε, ἴσως νὰ τὴν ζηλεύαμε λίγο, θέλαμε νὰ τὴν πείσουμε νὰ δοκιμάσῃ τὰ ελαφριά πηδημάτα της στὴ μπάρτα, ἀλλὰ δὲν ἐνδιαφερόταν πᾶ γιὰ τὸ χορὸ, τὸ δῆλωσε καθαρά. Ἄλλωστε δὲν χρειαζόταν ἡ δῆλωσή της ἀφοῦ εἶχε φέρε: μαζὶ της τὸ μωρό. Ἐμεις, πεντέξῃ μαθήτριες τῆς ρυθμικῆς, δηλώσαμε στὴν δασκάλα πὼς πᾶ δὲν θὰ ξαναρχόμαστε. Τὴν τελευταία φορὰ έσπασε τὸ μεσιανὸ σανίδι και ἡ Ἔρση...

Κι' ἄλλο λεωφορεῖο πλησίαζε στὴ στάση. Ἐτρεξα λαφιασμένη, τὸ προσπέρασα και πλησίασα τὴν πόρτα τοῦ ἡμιγυνοῦ. Ἐκείνη ἡ παλῆ συμπαθήτρια ποὺ πηδοῦσε σὰν Γκαζέλα εἶχε παντρευτῆ στὰ δεκάξῃ της χρόνια μ' ἕναν εἰκοσάχρονο νέο κι' ἡ Ἔρση εἶχε πῆ πὼς ποτὲ δὲν θὰ παντρευόταν ἂν δὲν εὑρίσκε κάποιον νὰ τοῦ μοιάζῃ. Ὁ Πύρρος, ἦταν τὸ πανομοιότυπό του. Χτύπησα τὴν πόρτα ἀποφασιστικά. Τώρα εἶχα βρῆ μιά δικαιολογία. Ἄστραπιαῖα έκανα τοὺς λογαριασμούς μου γιὰ τὸ πρῶτο μέρος τοῦ προδῆματος πρὸς λύσειν. Ἡ Ἔρση εἶχε συναντήσει τὸν Πύρρο, βρήκε ἐπιτέλους τὴ μορφή ποὺ θὰ τὴν μεταμόρφωνε σὲ Γκαζέλα και τοῦκανε ὅλες τὶς παραχωρήσεις γιὰ νὰ πετύχῃ τὸ σκοπὸ της. Ἐαναχτύπησα τὸ κουδοῦνι νευριασμένη. Ἄκουγα τὸν ἦχο πνιγμένον μέσα στὸ κλειστὸ σπίτι, τίποτε ἄλλο δὲν ἄκουγα. Κανένα ἔχνος ζωῆς. Ἡ περιέργειά μου και ἡ ζήλεια μου με κρατοῦσαν ἀκίνητη μπροστὰ στὴν πόρτα. Σίγουρα θὰ νόμιζαν πὼς κάποιος «πελάτης» τῆς Ἐρσης ἦταν ἀπέξω και παρίσταναν τοὺς σουδούς. Ὁ καθένας θὰ τοῦκανε ἂν θρικόταν στὴ θέσή τους. Ὁ Πύρρος εἶπε ἔτσι χυδαῖα ὅτι ἡ Ἔρση εἶναι μιά πόρνη. Δὲν τὸ εἶπε καθόλου περιφρονητικά. Βέβαια, ἔτσι θάπρεπε νάνα μιά κι' ἔφαχνε γιὰ ἕνα εἰδικὸ πρόσωπο. Δὲν τὴν ἐνοιαζε ἂν θάμινε μαζὶ της ἡ ὄχι. Φτάνει νάκανε ἕνα παιδί. Θὰ πρέπει νάταν ἀπὸ τότε πολὺ ἐνήμερη γιὰ ὅλα τὰ μυστήρια τοῦ ἔρωτα. τοῦ γάμου κλπ. και μάλιστα λίγο ἡ μάλλον πολὺ παράξενη.

Καθὼς κύτταξα τὴν ἐπιγραφή στὸ παλῆ σπίτι πρὸσεῖα πὼς τὸ κάθε κεφάλαιο γράμμα τοῦ ὀνόματος εἶχε μιά τελειὰ ποὺ τὸ ξεχωρίζει ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἐπομένως δὲν ἦταν ἕνα αὐτοτελὲς ὄνομα, ἀλλὰ ἀρχικὰ κάποιος ἐταιρίας ἴσως ἡ ποιὸς ξέρε: τί ἄλλο. Ὡστόσο δὲν ὑποχώρησα. Οὔτε προσπάθησα νὰ ξεδιάλυω πόσα χρόνια πρὶν εἶχα διηγηθεῖ στὸν Πύρρο τὶς μικρολεπτομέρειες στὴ σγελῆ ρυθμικῆς. Ἄκουσα ἐπιτέλους βήματα ποὺ πλησίαζαν στὴν πόρτα. «Μὲ συγχωρεῖτε, ἔδω κάθεται ἡ κυρία Εὐρύκλεια ἡ ράπτρια;» αὐτὸ μούρθε στὸ στόμα καθὼς ἄνοιγε ἡ πόρτα. Στὴν ἀρχὴ δὲν διέκρινα τίποτα. Φοβήθηκα πὼς πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα κρυβόταν κάποιος. Ἐτσι θάπρεπε νάνα. στὸ σπίτι ποὺ κάθεται μιά πόρνη... Ἐπιφύλαξη στὴν ἀρχὴ γιὰ τυχὸν δυσάρεστο συναπάντημα — ἀσυνο-

μία, μεθυσμένος, γυναίκα ἀντιζήλος ἡ λεγομένη κυρία καθὼς πρέπει — κι' ὕστερα διαστικὸ συμμάζωμα τῆς ἀνοιχτῆς ρόμπας, ἀνασήκωμα τοῦ στήθους και περάστε.

Ἄναποφάσιστη στάθηκα στὴν μισάνοιχτη πόρτα. Μιά φωνὴ με καλοῦσε ἀπὸ τὸ βάθος με τὸνομα «Ἐρση». Ἄναψε κάποιος φῶς και εἶδα ἕνα γραφεῖο με ριγμένα χαρτιά και ντοσιὲ ἄνω κάτω.

«Ἐλα μέσα Ἐρση». Ἄναγνώρισα τὴ φωνὴ του. Τὸν διέκρινα πίσω ἀπὸ τὸ γραφεῖο. Ποτὲ μου δὲν εἶχα ἰδῆ νὰ κρατᾶ τὸ κεφάλι του τόσο ὑπερήφανα. Σχεδὸν ἐνοιωσα περιφρόνηση γι' αὐτὴ του τὴ στάση, Ἄναψε κι' δεῦτερο φῶς. Μὲ κυττούσε τώρα, καθὼς προχωροῦσα, κατὰματα, με τὸ στόμα του σὲ μιά αὐστηρὴ προσμονὴ και τὰ φρύδια κατεβασμένα ἔτσι ποὺ τὸ βλέμμα του νὰ μὴν ἔχει τίποτα τὸ φιλικὸ.

«Μετακομίζουμε ξέρε; τὸ σπίτι θὰ κατεδαφιστῆ. Ἡ ἔταιρία μας ἀπόχτησε δικὰ τῆς γραφεῖα και μάλιστα ζητάμε ἰδιαίτερη γραμματέα...».

Πρόσεξα πὼς τὰ μαλλιά του εἶχαν ἀραιώσει και τὸ μέτωπό του φαινόταν πὸ μεγάλο. Περίεργο. Δὲν κατὰλαβα πὼς πέρασε ὁ καιρὸς ποὺ ἔλειψε, οὔτε και πόσα χρόνια ἦταν. Ἄλληλογραφοῦσαμε ἀραιὰ και ποῦ, τὸῦλεγα ὅτι δὲν θὰ τολμοῦσα νὰ τοῦ πῶ με τὸ στόμα... και... βέβαια, σ' ἕνα γράμμα νομίζω τοῦχα πῆ πόσο τὸν πεθυμοῦσα. Δέν μ' ἀπάντησε, μούγραψε ἄλλα τῶν ἄλλων. Δέν εἶχα ἀκόμα χωρίσει τὸν ἀρραβωνιαστικὸ μου. Νομίζω πὼς δὲν τόξερε ὅτι εἶχα ἀρραβωνιαστῆ. Ἀργότερα τοῦ τῶγραψε ἡ μητέρα του και δέν ἔκανε κανένα σχόλιο. Κατὰλαβα μόνο ὅτι ἔξερε τὸ κάθε τι γιὰ μένα ὅταν σὲ μιά συνάντησή μας, ὕστερα ἀπὸ τὸν χωρισμὸ μου — τώρα πιστεύω πὼς ἦρθε ἀπ' τὸ ἐξωτερικὸ ἐπίτηδες γι' αὐτὸ — μού εἶπε ἐπὶ λέξει:

— «Σ' ἀφίνω στὴ δικὴ σου ἐλεύθερη θέληση. Μὲ κανέναν τρόπο δὲν ἐπηρεάζω τὶς ἀποφάσεις σου. Ἀκόμα δὲν ξεμπέρδεψες ἀπ' τὸ μπλέξιμο τοῦ ὄνειρου με τὴν πραγματικότητα». Πολὺ τὸ ἀνέλυσα αὐτὸ μέσα μου. Κι' ἀκόμα πρὶν λίγο ὅταν μού εἶπε «πᾶ στὴν Ἔρση, εἶνα: μιά πόρνη...». Και τώρα δὰ ποὺ με φώναζε Ἔρση... Σίγουρα ἤθελε νὰ με μπερδέψῃ, νὰ με κἀνη πάλι νὰ ἀπογοητευθῶ... Τί ἤθελε ἐπιτέλους;

— «Γιατί με φωνάζεις Ἐρση;»

— «Ἀπὸ συνήθεια. Ἐτσι λένε τὴ δουλειά μου...».

— «Και τὸ ἄλλο... γιατί;»

— «... Ὡ... γιατί ἤθελα νὰ ἰδῶ τὴν παλῆ ἀγαπημένη ἐκφραση στὸ πρόσωπό σου. Κάθησε. Ἐχει μόνο μιά καρέκλα, με συγχωρεῖς.»

— «Παρακαλῶ.»

Γιὰ λίγα λεπτά δέν μιλοῦσαμε. Ἐκεῖνος ταχτοποιοῦσε τὰ χαρτιά μέσα σὰ ντοσιὲ κι' ἐγὼ ἐπεξεργαζόμου τὸ δωμάτιο ποὺ εἶχε μιά ὄψη τόσο ἀπογοητευτικῆ. Οὔτε κόκκινη ρόμπα κρεμόταν στὰ καρφιὰ τοῦ τοῖχου, οὔτε στοργικὸ χαλάκι μπροστὰ στὸ σιδερένιο ντιδάκι, οὔτε μυρωδιὰ γιασεμῶν και ἀπολυμαντικῶν φαρμάκων. Ἡ ἀπογοητευτικὴ μου μ' ἔκανε ν' ἀναπηδήσω ἀπ' τὴν μοναδικὴ καρέκλα. Ἄνοιξα μιά πόρτα ποὺ μού φαινόταν ὑποπτικῆ... Τίποτα, γραφεῖα, γραφεῖα τῶνα πάνω στ' ἄλλο και μιά ντουλάπα δλάνοιχτη ποὺ κρεμόταν μόνο μὰ ρόμπα ἀπορη σχεδιαστοῦ προφανῶς — ἡ ἔταιρία Ε.Ρ.Σ.Η. ἦταν οἰκοδομικῆ — κι' οὔτε ἕνας καθρέφτης πουθενὰ γιὰ νὰ διαπιστώσω πὼς

κανένα ἄλλο πρόσωπο ἐκτὸς ἀπ' τὸ δικὸ μου δέν ἦταν ἐκεῖ μέσα, ἕνα πρόσωπο ποὺ ἂν τὸ παρατηροῦσα προσεχτικὰ δίχως φραγμούς στὴν κριτικὴ και με ἀπόλυτῃ εὐλικρίνεια, δίχως νὰ σπλαχνισθῶ παρελθόντα και νὰ βρῶ δικαιολογίες θ' ἀνακάλυπτα πὼς ἔκανα πᾶ τὴ γνωριμία με...

— «Ε.Ρ.Σ.Η.».

Εἶπε ἐκεῖνος. Γύρσα ἀπότομα, ξαφνιασμένη μάλλον. Εἶχε τὸ δάχτυλό του σὲ μιά τζαμμένα ἐπιγραφή και συλλάβιζε ἕνα ἕνα τὰ γράμματα. Χαμογελοῦσε. Σὰ νάκανε ἀνακεφαλαίωση κάποιου περιστατικῶ ποὺ στὸ τέλος τὸ χαμόγελο εἶδνε τὴ λύση. Προσπάθησα νὰ καθῆσω στὴν μοναδικὴ καρέκλα πολὺ μαλακά. Τῶχε προσέξει πὼς τὴν παθαίνουμε σχεδὸν πάντα ὅταν προσπαθοῦμε τόσο πολὺ ν' ἀποφύγομε ἕναν κίνδυνο. Εἶχα ὑποπτευθῆ πὼς ἡ καρέκλα ἦταν ἐτοιμόρροπη, σὰν τὴν αίθουσα τῆς ρυθμικῆς και... δέν πρόλαβα νὰ κρατηθῶ ἀπὸ τὸ γραφεῖο. Βρέθηκα κουλουριασμένη

στὸ σκονισμένο πάτωμα. Πάντα θυμῶνα ὅταν πέφτω και μούρχνονται δάκρυα στὰ μάτια, ὄχι ἀπὸ πόνο ἀλλὰ γιὰ τὸ πείσιμο αὐτὸ καθαυτό. Μούρχνεται νὰ γρονθοκοπήσω τὸ πεζοδρόμιο. τὴν πόρτα, τὸ ντουλάπι και τὴν καρέκλα... ὅπου τὴν παθαίνω συνήθως... Και με πιάνουν κάτι ἀταίριαστα γέλια ὅταν βλέπω κάποιον ἄλλον νὰ τὴν παθαίνῃ..., ὡστόσο, σὲ τέτοια γελοῖα θέση δέν πιστεύω νὰ βρέθηκα μιά γυναίκα μπροστὰ στὸν ἄνθρωπο ποὺ ἔτσι ἔτσι ἤθελε νὰ καταχτήσῃ. Φυσικά, ἔσπευσε νὰ με βοηθήσῃ νὰ σηκωθῶ πολὺ φύχραμα, δίνοντάς μου τὸ χέρι, με κάθησε στὸ γραφεῖο και με ὕφος δέκα γιατρῶν μ' ἔφαχνε μήπως χτύπησα πουθενὰ, ὅσο κι' ἂν προσπαθοῦσα νὰ τὸν διαβεβαίωσω ὅτι δὲν χτύπησα πουθενὰ, μόνο ποὺ πληγώθηκα ἡ... ὑπερηφάνειά μου... Νὰ πέσω ἔτσι... Κατέληξα κλαψουρίζοντας. «Νὰ πέσω ἔτσι».

— Ἐτσι ἔπρεπε νὰ πέσῃς. Και με φώναξε Γκαζέλα.

ΝΙΝΑ ΚΟΚΚΑΛΙΔΟΥ—ΝΑΧΜΙΑ

■ ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΑ... ■

Ἡ ΠΟΡΤΑ ἔκλεισε πίσω του.

Μόλις ἔμεινε μόνος του στὸ δωμάτιο, τράβηξε στὸ παράθυρο με χτυποκάφι. Τὸν πλημύριζαν αἰσθήματα ἐνοχῆς.

Ἐνοιωθε σὰν νὰ ἔκαμε καμμιὰ μεγάλη ἀταξία. Παραμέρισε τὴν κορνίνα και σιρότησε στὶς μύτες τῶν παπουτσιῶν του. Κύτταξε ἔξω, ἐντατικά. Καμμιὰ ἐξέλιξις! Τὰ παραθυρόφυλλα τοῦ ἀντικρινοῦ σπιτιοῦ ἔξακολουθοῦσαν νὰ εἶναι κατὰκλειστα.

Ἐμειναν κλειστὰ δεκαπέντε μέρες τώρα. Ἄπογοητεύτηκε. Ἡ ἀνάσα του ἄνιζε τὸ τῆμα. Ἄναστενάξε καρτερικά. Μὰ ἐπιτέλους τι εἶχε γίνει ὁ μεγάλος του φίλος; δέν ἐρχόταν πειὰ νὰ τὸν πᾶρῃ νὰ βγοῦνε περὶπατα και ὅσο και νὰ κύτταζε ἀπὸ τὸ παράθυρο, δέν τὸν ἔβλεπε ποτὲ νὰ μπαίνῃ ἢ νὰ βγαίνῃ στὸ σπίτι. Και τὸ σπίτι ἦταν κλειστὸ, μόνιμα κλειστὸ, τὰ παράθυρά του δέν ἄνοιγαν καθόλου πειὰ, σὰν νὰ ἔλειπε ἔξω ὅλη τὴν ἡμέρα ὁ φίλος του.

Τι νὰ σημαῖναν ἀράγε ὅλ' αὐτά; τι νὰ εἶχε συμβῆ; τὸ παιδί δέν μποροῦσε νὰ δόσῃ καμμιὰ ἐξήγησι, τίποτα. Πολὺ ἀμυδρὰ και συγκεχυμένα ἤξερε τι εἶναι ὁ θάνατος. Καὶ ἀγνοοῦσε ἀπολύτως τι εἶναι ἡ καρδιακὴ προσβολή.

Ἄναστενάξε ξανά. Ὁ φίλος του δέν μποροῦσε νὰ τοῦ τὸ ἔχῃ κάνει αὐτὸς νὰ φύγῃ μακριὰ, νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ τόσες μέρες χωρὶς νὰ τοῦ ἔχῃ πει τίποτα. Θάπρεπε νὰ ὑπάρ-

χῃ μιά ἐξήγησις γιὰ ὅλ' αὐτά. Σγῆ νὰ ἔκλαιγε τὶς νύχτες ἀπὸ ἀπελπίσια.

Ἡ βαρεὰ στενοχώρια πῆζε τὴ μικρὴ του καρδιά δυὸ ἐβδομάδες τώρα. Πολὺς καιρὸς! Κάθε φορὰ ποὺ ἔμεινε μόνος του στὸ δωμάτιο, γλύστοροῦσε ἔνοχα στὸ παράθυρο και κύτταζε τὸ ἀντικρινὸ σπίτι πασχίζοντας νὰ βρῆ μίαν ἐξήγησι.

Ἀπὸ τοὺς μεγάλους δέν ἔπρεπε τίποτα νὰ περιμῆνε, καμμιὰ διαφύλαξη. Ἐκεῖνοι μόνον δὴμῶναν κάθε φορὰ ποὺ τὸν ἔπιαναν νὰ κυττάζῃ πάλι τὸ ἀπέναντι σπίτι. Δέν ἤξερε γιὰ ποῖο λόγο, ἀλλὰ τὸ θέμα αὐτὸ ἦταν ἀπαγορευμένο. Δέν ἔπρεπε νὰ ρωτᾶ. Τὴν πρώτη φορὰ ποὺ ρώτησε τι εἶχε γίνει ὁ φίλος του, τὰ λόγια του προσκάλεσαν παράξενη ταραχὴ, ἔντονη δυσἀρέσκεια. Οἱ ἐρωτήσεις του ἔμειναν ἀναπάντητες.

Ἐνα παράδοξο παιδικὸ Διήγημα

νος δὲν εἶχε δεῖξει ἀμεμπτη ἀνατροφή.

Ὅμως ὁ μεγάλος του φίλος ἤξερε νὰ σέβεται τὴν ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια καὶ τὸ μικρὸ ἀγόρι τὸν ἐκτιμοῦσε γι' αὐτό. Ἡ φιλία τους ἦταν ἀπ' τὶς κειὸ θερμῆς καὶ στέρε-ες, χωρὶς νάχη σημασία πὸς τοὺς χωρίζαν ἐβδομήντα χρόνια. Ἦταν μιὰ ἀπὸ κείνες τὶς θαθεῖες καὶ συντροφικῆς φιλίες ποὺ μόνον ἀνίμεσα σὲ ἄνδρες μποροῦν ν' ἀναπτυχθοῦν. Στὰ μάτια τοῦ ἀγοριοῦ ὁ γέρος ἦταν μοναδικός, ἴσως γιὰ τὴν ἀσυ-νήθηστη ἐμπρῆσίν του, ἴσως καὶ μόνον ἐπειδὴ τὸν σεβόταν καὶ τὸν ἀγατοῦσε. Ἦταν ἕνας γέρος ψη-λός καὶ καλοστεκούμενος, γτυμένος σύμφωνα μὲ τὴν παλιὰ μόδα. Εἶχε τὸ ρολόι του στὸ τσεπάκι, καὶ στὸ γιγῆκο κίτσαφτεῖ ἢ χοντροῖ, ὀλό-χρονη ἀλουίδα. Κρατοῦσε μπασιού-νι — μὲ ἀσημένια λαβή, — καὶ τὸ ἄσπρο του μπουτάκι καὶ μούσι, τὸν ἔκαναν νὰ μοιάζῃ λίγο μὲ τὸν ποι-ητὴ Παλαμᾶ.

Σχεδὸν κάθε πρωί, τὸ παιδί κι' ὁ γέρος ἔκαναν μαζί τὸν περιπατὸ τους. Ὁ γέρος ἐκπροσωποῦσε στὰ μάτια τοῦ παιδιοῦ τὴν πεῖρα καὶ τὴν ἀδθεντία, τὴ σύνδεσι τοῦ μικροῦ του, καινούργιου ἐγὼ μὲ ὅλη τὴν ἀνθρώπινη ἱστορία, τὸ σεβα-στὸ παρελθόν. Τὸ παιδί θύμιζε στὸ γέρο τὰ ἐγγονάκια του, ποὺ ἦσαν μακριά, πολὺ μακριά, στὴν Ἀλ-στραλία, καὶ ποὺ ἤξερε ὅτι δὲν ἐ-πρόκειτο νὰ τὰ δῇ ποτέ.

Ὁ γέρος ἦταν ἀνιπόφορος ἰδιότρο-πος, ἢ ἐριστικὴ του διάθεσις ἔκα-νε ὄλους στὴ συνουσία ν τὸν ἀπο-φρεύουν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ παιδί δὲν τὸ ἤξερε. Ὅταν τὸν ἀκούγε νὰ παρα-πονητῆ μέσα στὰ τρόλλεῦ γιὰ τὸν σινωτισμὸ, γιὰ τὰ κλειστά ἢ ἀνοι-χτὰ παράθυρα, γιὰ τὴν ἀπροθυμία τοῦ εἰσπράκτορα, ἐνοιωθε γι' αὐ-τὸν ἕναν βαθὺ σεβασμὸ. Στὰ μά-τια του ὁ γέρος ἀντιπροσώπευε τὴν ἀδθεντία. Κάποτε, σ' ἕνα πάρκο, τρία κορίτσια βλέποντάς τους νὰ περῶνε, φώναξαν τὸ ἀγοράκι νὰ τὸ χαϊδέψουν. «Τὶ θαῦμα μικρού-λι!» ξεφώνιζαν ἐκστασιασμένες — Πῶς σὲ λένε;».

— «Στάσου νὰ σοῦ δώσω κάτι!» εἶπε ἡ μιά, κι' ἄρχισε νὰ ψαχολεύει βιαστικά μέσα στὴν τσάντα της. Ἐκεῖνος ἐνδιαφέρθηκε ζωηρὰ νὰ δῇ τί νὰ ἦταν αὐτὸ τὸ κάτι. Ὅταν ὁμως ὁ φίλος του τὸν φώναξε νὰ φύγουνε, υπάκουσε ἀμέσως.

— «Μὴν πηγαίνης στὸν ἕναν καὶ

στὸν ἄλλον!» τὸν συμβούλεψε γρι-νιάρικα.

Πήγαιναν μαζί σ' ἕνα σωρὸ ὁμορ-φα μέρη. Σὲ ἤσυχες ψησταριές, ἡ-λιόλουστα ζαχαροπλαστεία, μεγά-λους δρόμους, πάρκα, στὸν Βασιλι-κὸ Κήπο.

Καθόντουσαν συχνὰ νὰ φᾶνε μεζέ-δες, καὶ κάθε φορὰ ὁ γέρος ἔβαζε καὶ σ' ἐκείνον τὸ ποτήρι. Ἐνα δά-χτυλο μπύρα, ὄξο ἢ κρασί, ἐξηγῶν-τας του σοβαρὰ: «Τόσο μόνον κά-νει νὰ πιῆς. Τοῦ φερόταν μ' ἕνα τρόπο λογικὸ καὶ ἀξιοπρεπῆ, ποὺ γοῆτικε τὸ παιδί, μ' ἕναν τρόπο τόσο διαφορετικὸν ἀπὸ τὸν αὐταρ-χικὸ τρόπο τοῦ πατέρα του καὶ τὸν ὑποτιμητικὸ γιὰ τὴν νοημοσύνη καὶ τὴν ἀξιοπρέπεια του τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖο τὸν παραχάιδευε ἡ μητέρα του!»

Ὅταν περνοῦσαν ἀπὸ κανένα κα-τάστημα παιχνηδιῶν, σταματοῦσαν καὶ κύτταζαν τὴ βιτρίνα κρατημέ-νοι ἀπὸ τὸ χέρι. Ὁ μικρὸς θάθελε νὰ προσπεράσων, γιὰ νὰ δεῖξη στὸ μεγάλο του φίλο πὸς εἶναι σοβα-ρός, ἀλλ' ἐφ' ὅσον ὁ γέρος τοῦκα-νε τὴν τιμὴ νὰ ὑπολογίσῃ τὴν ἐπι-θυμία του, δὲν τοῦμενε παρὰ νὰ ὑ-ποταχθῇ. Ὁ μεγάλος του φίλος τοῦ ἐξηγοῦσε τότε τὸ καθετί, γιὰ τὰ με-κανό, τοὺς ἀστροφερούς πιραύ-λους, τὰ μικρὰ τρακτέρ καὶ τοὺς γερανοὺς, καθὼς καὶ γιὰ ὅλα ὅσα ἔδειχναν οἱ εἰκόνες στὴ γεωγραφικὴ τόμπλα. Καὶ τὸ παιδί τὸν ἀκούγε μὲ ἄμετρο σεβασμὸ κι' ἐνοιωθε τὴν καρδιά του νὰ ξεχειλίῃ ἀπὸ λα-τρεία γι' αὐτὸν, τὸν μεγάλο του καλὸ καὶ πάνσοφο φίλο. Ἐπίσχυον-τες ἄνδρες τεσσάρων χρονῶ γεμᾶ-τοι τρυφερότητα καὶ περηφάνεια, εὐγνώμονες, εἰλικρινὰ ἀφωσιωμένοι καὶ ἀπεριόριστα φιλότιμοι.

— «Κύτταξε τοὺς καιμπόυδες καὶ τοὺς Ἰνδιάνους, παληόφιλε. Εἶναι φτιαγμένοι ἀπὸ καιμπού», ἔλεγε ὁ γέρος. Ἐτσι ἀποκαλοῦσαν ὁ ἕ-νας τὸν ἄλλον, «παληόφιλε». Καὶ τὸ παιδί ἔλεγε τὸ «παλιόφιλε» μὲ τὸν ἴ-διο σεβασμὸ ποὺ θὰ ἔλεγε «πανιερώ-τατε».

Ὅμως, ὅλ' αὐτὰ εἶχαν σταματήσῃ ξεφηνικά κατὰ τὸν πεῖδ ἀνεξήγητον τρόπο. Ὁ μεγάλος του φίλος δὲν ἐρχόταν πεῖδ νὰ τὸν πάρῃ. Κ ἄ-τ ι εἶχε συμβῆ, ἀλλὰ τί;

Τριγύριζε στὶς κάμαρες παραδαμέ-νος ὀλότελα στὴ μοναξιά ποὺ πα-ραμονεῖται τὰ μοναχοπαιδιά. Τὸ μι-κρὸ του κεφάλι ἦταν βαρὺ ἀπὸ ἔ-γνοιες. Δὲν ἔπαιξε, δὲν εἶχε διάθε-

σι νὰ φάῃ. Καὶ σὰ νὰ μὴν ἔφτα-ναν αὐτὰ, οἱ γονεῖς του τώρα τε-λευταία μιλοῦσαν συχνὰ γιὰ κεί-νον. Μιλοῦσαν χαμηλόφωνα, ἀλλὰ ἔφταναν σ' αὐτὰ του ἀρκετῆς σκόρπιες λέξεις καὶ φράσεις: «Τοῦ κόστισε πολὺ», «...μαραζιός», «χρει-άζεται συντροφιά», «ἐνηπαιγωγεῖ», «νὰ τὸν βάλωμε καλύτερα στὰ γαλ-λικὰ ὥστε νὰ μάθῃ καὶ κάτι». Τοῦ ἐρχόταν νὰ κλάιῃ. Δὲν καταλάβαι-νε σὲ τί εἶχε φταιξεί!

Κάποιο πρωί, σταμάτησε στὴν πόρ-τα τους μιὰ ἀγριωπῆ, μεσόκοπη γυ-ναίκα μ' ἕνα τσοῦρομο παιδάκι. — «Ἐλα χρυσό μου, θὰ πᾶς μαζί τους, καὶ ἡ καλὴ αὐτὴ δασκάλα θὰ σᾶς πᾶῃ στὸ πάρκο. Καὶ θὰ μα-θαίνης γαλλικά» τοῦ εἶπε βιαστικά ἢ μητέρα του, φιλώντας τον πετα-χτὰ καὶ χώνοντάς του στὰ χέρια ἕ-να πακέτο μὲ ψωμιτόρι καὶ σκο-λάτες. Ἡ ἀγριογυναίκα τὸν ἔπια-σε ἀμέσως ἀπὸ τὸ χέρι, μιλώντας του σὲ μιὰ γλώσσα ἀκατάληπτη, ποὺ ὅσο κι' ἂν ἐκεῖνος ἔβαζε τὰ δι-νατά του ἦταν ἀδύνατον νὰ κατα-λάβῃ, κι' αὐτὸ τὸν γέμιζε ἀπελπι-σία, γιὰτὶ φοβόταν μήπως τὸν τι-μωρήσουν.

Κάθισαν ὅλοι μαζί στὴ Φωκίανος Νέγρη, σὲ κάποιο ζαχαροπλαστεῖο, κι' ἡ μαντάμ παρήγγειλε γιὰ τὸν ἑ-αυτὸ της ἕνα γιαούρι, γιὰ νὰ μὴν κρατᾶνε ἄδικα τὸ τραπέζακι. Τὰ παιδιὰ ἄρχισαν νὰ λένε κάποιο γαλλικὸ τραγοῦδι.

Δίψασε, καὶ ζήτησε νερὸ. Ἐνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα κοριτσά-κια, μιὰ μικρὴ μ' ἔξυπνα μαῦρα μάτια, μετέφρασε ἀμέσως τὴν ἐπι-θυμία του στὴ δασκάλα. Τοῦ ἐξή-γησαν πὸς ἔπρεπε νὰ φτάσῃ ὡς τὴ γωνία, προχωρώντας ἴσια στὸ πε-ζοδρόμιο καὶ νὰ μὴ ἀριστερὰ στὸ ζαχαροπλαστεῖο καὶ νὰ ζητήσῃ. Ἀ-πὸ κείνη τὴν ὥρα γεννήθηκα μέσα του τὸ σχέδιο.

Ἀπὸ μέρες ἀργότερα, ἐνῶ ἡ μαν-τάμ ἔτρωγε τὸ γιαούρι της, προ-φασίστηκε πὸς διψοῦσε. Τὸν ἀφῆ-σαν νὰ πᾶῃ στὸ ζαχαροπλαστεῖο. Ὅταν ἔφτασε στὴ γωνία, κύτταξε πίσω του κι' ὕστερα διέσχισε τὸ δρόμο τρέχοντας, καὶ πέρασε ἀπέ-ναντι μὲ δυνατὸ καρδιωχτύπι. Χώ-θηκε σ' ἕναν κάθετο δρόμο, καὶ προχώρησε, ὥσπου ἔφτασε στὴν ὀ-δὸ Κυρῆλης. Ἀπὸ δῶ περνοῦσε τὸ τρόλλεῦ «Κηφέλι» — Παγκράτι. Πόσες καὶ πόσες φορὲς αὐτὸς κι' ὁ φίλος του δὲν εἶχαν μπεῖ στὸ τρόλλεῦ!

Ἐρίμενε στὴ στάση, γεμάτος φό-βο γιὰ τὸ τὸλμημά του. Δὲν εἶχε καμμιὰ ξεκαθαρισμένη ἰδέα, δὲν ἦ-ταν δηλαδή πεπεισμένος ὅτι ἐκεῖ ποὺ θὰ σταματοῦσε τὸ τρόλλεῦ ἀρ-κοῦσε νὰ κατεβῇ γιὰ νὰ βρῇ τὸν φίλο του στὸ πεζοδρόμιο νὰ τὸν περιμένῃ. Ὅμως ἔπρεπε κάτι νὰ κάνῃ, ἔπρεπε νὰ δώσῃ μιὰ λύσι στὴν ἐγνοια ποὺ τὸν κατέτρωγε. Αὐτὸς κι' ὁ φίλος του ἔμπαιναν συχνὰ στὸ τρόλλεῦ ὅταν ἤθελαν κάπου νὰ πᾶ-νε, κι' ἀκόμα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν κό-σμο τῆς γειτονιάς, ὅπου ὁ φίλος του δὲν βρισκόταν τώρα, ὑπῆρχε καὶ κείνος ὁ μισοἰγνωστος καὶ μεγαλί-τερος κόσμος, στὸν ὁποῖον ὄδηγοῦ-σε τὸ τρόλλεῦ. Ποιὸς ξέρεῖ... Ὁ-πωσδήποτε, αὐτὸ ἦταν τὸ μόνο ποὺ μποροῦσε νὰ κάνῃ.

Τὸ τρόλλεῦ ἔφτασε συρίζοντας, κί-τρινο καὶ πελώριο, σταμάτησε κι' ἀνοῖξε τὶς πόρτες του ξεφουσκώντας. Ἀνακατεῦτηκε μαζί μὲ τὸ μπου-λοῦκι καὶ χώθηκε μέσα, ἀνεβαίνον-τας μὲ κόπο τὰ δύο πανύψηλα σκα-λιά. (Θεέ μου, γιὰτὶ δὲν κάνουν στὰ τρόλλεῦ πολλὰ καὶ χαμηλά σκα-λιάκια ἀντὶ γιὰ δύο τόσο ψηλά;). Εἶχε πολὺ κόσμο. Ἦταν τόσο στρι-μογμῆνος ποὺ κόντευε νὰ πᾶθῃ ἀ-σφυξία.

Στὴν Ὀμόνοια τὸν ἀντελήφθησαν πὸς ἦταν μόνος του. Τὸ τρόλλεῦ σταμάτησε, ἀλλὰ δὲν κατέβηκε ὅλος ὁ κόσμος. Ἄλλοι κατέβαιναν, κι' ἄλλοι ὄχι. Τί ἔπρεπε νὰ κάνῃ ἐκεῖ-νος; Στεκόταν δισταζόντας, σὰ χα-μένος.

Τότε πρόσεξαν πὸς ἦταν μόνος του. Ἐνδιαφέρθηκαν μοναμιᾶς ὅλοι, ἱ-διεῖς οἱ κυρίες. Ὁ μικρὸς ἦταν μι-σογύνης, ὅπως ἀκριβῶς ὁ μεγάλος του φίλος. Εὗρισκε ἀνιπόφορη αὐ-τὴ τὴ διαχτυκὴ γυναίκα ποὺ ἔσκυ-βε ἐπάνω του μὲ τὰ χέρια της στοὺς ὤμους του καὶ τὸν βομβάρδιζε μ' ἐ-ρωτήσεις. Θάθελε νὰ μὴ ἀπαντοῦ-σε σὲ καμμιάν ἀπ' αὐτῆς τὶς ἐρω-τήσεις, ἀλλὰ ἦταν τόσο ἀπελπιστικά καλοανατεθροαμένος, ποὺ ἀπάντησε σὲ ὅλες. Ἀποκαλύφθηκε πὸς τὸ εἶ-χε σκάσει.

Τὸν ἔφεραν πίσω. Οἱ δικοὶ του μιλοῦσαν καὶ ξαναμι-λοῦσαν συνέχεια γιὰ τὰ περιστατι-κά τῆς δραστευσεῶς του μὲ πολ-λὴν ἔξαψι, ἦσαν ἀκόμη καὶ μερι-κὲς γειτόνισσες γιὰ νὰ μάθουν τ' ἀνήκουστα. Στὸ σπίτι του ἐπιτρα-τοῦσε μιὰ ἀτμόσφαιρα ὑστερίας. Δεχόταν τὶς κατσάδες ἀπόλυτα φλε-γματικός. Μέσα του ὁμως ἐνοιωθε

σὰ νὰ εἶχε κάμει ἀνδραγάθημα. Γιὰ τιμωρία τὸν ἔκλεισαν στὸ μπάνιο γιὰ ὅλη τὴν ὑπόλοιπη μέρα. Τρά-βηξε τὸ ψηλὸ στογγυλὸ σκαμνὶ κά-τω ἀπὸ τὸν νιπτήρα καὶ κάθισε στοῦκά, μὲ τὰ μάγουλά του μέσα στὶς μικρῆς του πολάμες ἀτέλειωτες ὥρες. Τί παρῶλογοι ποὺ ἦσαν ἀλή-θεια οἱ μεγάλοι, νὰ τιμωροῦν ἕνα παιδί ἐπειδὴ ἔμενε πιστὸ σὲ μιὰ φι-λία! Ἐνοιωθε περηφάνεια γι' αὐ-τοῦς.

Τὸ βράδυ στὸ τραπέζι δὲν τοῦ ἔ-δωσαν φροῦτο, γιὰ τιμωρία. Τὸ νὰ στερῆς τὸ φροῦτο ἀπὸ ἕνα παιδί γιὰ νὰ τὸ τιμωρήσῃς γιὰ τὴν ἀφο-σίωσί του, εἶναι σὰ νὰ θέλῃς νὰ τὸ διδάξῃς πὸς εἶναι προτιμότερο νὰ γίνῃ λαίμαργος παρά γενναῖοψη-χος. Ἡ μητέρα του τὸν ἔβαλε νὰ πλαγιάσῃ καὶ ἀφοῦ τοῦ διώρθωσε τὰ σκεπάσματα ἔφυγε χωρὶς τὸ φι-λάκι τῆς καληνύχτας, ἐπειδὴ ἦταν τιμωρημένος.

Ἀπέμεινε μόνος του στὸ σκοτάδι. Στὴν ὑπόθεση ποὺ τὸν ἀπαχολοῦσε δὲν εἶχε σημειωθῆ ἢ παραμικρὴ πρόδοσι. Ἡ προσπάθειά του ἦταν μιὰ ἀποτυχία. Καμμιὰ ἀπὸ τὶς ἀπο-ρίες του σχετικὰ μὲ τὴν ἀπότομη ἐγχατιλίειψί του ἀπὸ τὸ φίλο του δὲν εἶχε λυθῆ, κανένα ἀπὸ τὰ ἐρωτημα-τικά του δὲν εἶχε βρῆ ἀπάντησι. Ὅμως ἔνοιωθε ἱκανοποιημένος. Ἐκεῖνος δὲν ἤξερε βέβαια τὸ λόγο, δὲν ἤξερε πὸς ἢ ἱκανοποιήσῃς του προσερχόταν ἀπὸ τὸ ὅτι εἶχε κάνει τὸ χρέος του. «Παληόφιλε» εἶπε νι-χτὰ κι' ἀναλύθηκε σὲ δάκρυα. Ἐκλάψε λίγο. Ὅστερα τὸν ἔπιασε κάτι σὰν ἐξόσπασμα τρελλῆς χαρᾶς, κι' ἄρχισε νὰ γυρνᾶ ἀπότομα ἀπὸ τὸ ἕνα στὸ ἄλλο πλευρὸ, παίζοντας. Γρήγορα σταμάτησε.

Ἐνοιωθε μιὰ θαθεῖα ἱκανοποίησι, μιὰ πρωτόγνωρη περηφάνεια. Ὅ-ταν ἦταν μαζί μὲ τὸ φίλο του, ἕνα σωρὸ σναισθήματα πλημμύριζαν

τὴν ψυχὴ του. Ἡ ἀφοσίωσίς του, ἢ γενναιοψυχία, τὸ φιλότιμο, ὁ σεβα-σμός, ἢ ὑπερηφάνεια.

Ὅλ' αὐτὰ τὰ ὑψηλὰ πράγματα τοῦ ἔδιναν εὐτυχία. Δὲν ἦσαν ὁμως πα-ρὰ ἰδεώδη, τὰ ὁποῖα θαύμαζε, ὑψη-λὰ ἰδανικά, ποῦ, λόγω τῆς ἡλικίας του, ἔμεναν γι' αὐτὸν ἀπρόσιτα καὶ μακρὰ. Ἀλλὰ νὰ ποῦ ξεφηνικά τοῦ εἶχε δοθῆ ἢ εὐκαιρία νὰ τὰ βάλῃ ὄλ' αὐτὰ σὲ πράξι. Καὶ εἶχε ἐπιτύ-χει. Ἐμεινε πιστὸς στὸ σύντροφό του, εἶδειξε ἀποφασιστικότητα καὶ τόλμη, δείχτηκε ἀξιοπρεπῆ καὶ καρτερικὸς στὶς τιμωρίες, κράτησε τὸ μυστικὸ του ζοημένο θαθεῖα στὴν ψυχὴ του σύζοντάς το ἀπὸ τὴ βεβήλωσι. Αὐτὰ βέβαια δὲν μπο-ροῦσε νὰ τὰ ξεδιαλύνη τὸ μικρὸ ἀ-γόρι.

Γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ του, εἶχε φερθῆ σὰν ἄνδρας. Ὅτι ὠφελε-ε στὴ φιλία, τὸ εἶχε κάμει. Ἄν ὁ με-γάλος του φίλος τὰ ἤξερε αὐτὰ, θὰ ἔμενε σίγουρα κατεχαριστημένος ἀπὸ αὐτὸν. Οὔτε αὐτὸ μποροῦσε νὰ τὲ σκεφτῆ καὶ νὰ τὸ καταλάβῃ τὸ μικρὸ ἀγόρι.

Ἐνα πράγμα ὁμως μποροῦσε νὰ τὸ καταλάβῃ: Ὅτι ἡ ἀγχώδης ἀπελ-πίσια ποὺ τὸν κατεῖχε ὅλον αὐτὸ τὸν τελευταῖο καιρὸ, σχεδὸν δὲν ὑ-πῆρχε πειά. Ὅτι τὰ βάρος ἀπ' τὴ μικρὴ του καρδιά εἶχε φύγει. Ὅτι νᾶ, ἐνοιωθε χαρούμενος.

Στήλωνε τὰ ματάκια του στὸ σκο-τάδι, περιμένοντας τὸν ὕπνο.

— «Παληόφιλε», εἶπε τρυφερὰ καὶ σιγὰ, πάλι καὶ πάλι, «παληόφιλε». Λέξ κι' αὐτὴ ἡ λέξις ἔλκωνε τὰ κακὰ μάγια, γήτευε τὰ σκοτάδια κι' ἔφερνε τὸ φίλο του κοντὰ του.

— «Παληόφιλε, παληόφιλε!».

Ἀποκοιμήθηκε ξαλαφρομένος.

ΛΙΖΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ
Ζ Α Β Ε Ρ Α Ι Ν Ο Υ

Μ Ε ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ παρακολουθεί κανείς την κίνηση που δημιουργούν οι ετήσιες εκδόσεις μερικών Τραπεζών, που κατ' απομίμηση μεγάλων ευρωπαϊκών Ίδρυμάτων, εκδίδουν λαμπρά και πολυτελή Ήμερολόγια, αφιερωμένα σ' ένα εθνικό θέμα, καλά διαλεγμένο και καλά αποδομένο: λαϊκές φορεσιές, π.χ. Μονές και Ζωή στο Άγιον Όρος, καράβια του Αγώνος και πηλας εποχής, άγιογραφίες και τοιχογραφίες, ή ψηφιδωτά, απόδοση των τύπων του Κοραγκιόζη, χαρακτηριστικά ή Ξυλογραφίες χαρακτηριστικών καλλιτεχνών μας της εποχής — κι' έφετος, έξ' αφορμής των 150 χρόνων της Έλευθερίας που όλες σχεδόν οι εκδίδουσες αυτά τα Ήμερολόγια Τράπεζες, θάβληκαν ποιά θ' αποδώσει και ποια θ' αναβιώσει ακριβέστερα τινά εκ των ένδιαφερόντων: ιστορικές σκηνές από τη Ζωή του Αγώνος, μορφές, όπλα και τόπους. Ήδη, ή Έμπορική Τράπεζα παρουσίασε τό έφετεινό της Ήμερολόγιο με έργα του Ντελακρουά, παρμένα από τόν Έλληνικό Αγώνα, ή Ίονική — Λαϊκή, έξέδωσε μιά σειρά πινάκων του προεπαναστατικού Ζωγράφου και Φιλικού, Γ. Πιτσιμάνου, με πίνακες και σκίτσα — άκουαρέλλες από νησιά και πόλεις της Έλλάδος (1787 — 1825), όπως ή Χίος, Ίθάκη, Κεφαλλονιά, Ζάκυνθος, Πάτρα, Σπάρτη Άθήνα, προεπαναστατικής περιόδου κλπ. Ή Έθνική Τράπεζα σ' ένα λαμπρότατο — όπως κάθε χρόνο, — Ήμερολόγιό της, έδωσε σφραγιδες και σφραγιδολίθους διαφόρων τόπων και εποχών από δαχτυλίδια και άλλα σύρισκόμενα σήμερα σέ Μουσεία και συλλογές, κλπ.

Όλα τούτα δικαιώνουν την άποψη πως έφύσηξε πνεύμα προόδου και πολιτισμού και στα Τραπεζικά μας Ίδρύματα που μέχρι πρό τινος μόνο ένα ξερό χαρτόνι κυκλοφορούσαν για την προβολή και τη διαφήμισή τους, με τά ουνήθη ημερομηνιακά φύλλα για τις ανάγκες των συνεργαζομένων μαζί τους ως και του μεγάλου κοινού.

Σήμερα, τόσον αυτές, όσον και άλλες ισχυρές και επίσημες Βιομηχανίες της χώρας (ή «Ίζόλα», π.χ., ή καπνοβιομηχανία Κεράνη, ή Πιρέλλι, κ.ά.).

κυκλοφορούν και έξαπλώνουν τη φήμη τους με Ήμερολόγια και άλλες πανηγυρικές εκδόσεις πολύ πολιτισμένες που τις τιμούν και τις ανεβάζουν πολύ ψηλά. Κι' άς σκεφθούμε την έκδοση της Έμπορικής Τραπεζής πρό όλίγων έτών, με τις θαυμάσιες εικόνες μεγάλων μας ζωγράφων, που ήταν ένα σπάνιο έργο τέχνης και προβολής της Καλλιτεχνίας μας, την έφετεινή όμοια έκδοση της Έθνικής Τραπεζής για την Έλληνική Λαογραφία, με τις έξαιρέτες συνεργασίες της κ. Πόλης Ζώρα, του Κίτσου Μακρή και άλλων, που είναι μιά πρόσδος άνευ συγκρίσεως και άνευ προηγούμενου. Στην Έθνική Τράπεζα πρέπει επίσης να κατάλογιστεί και ή δημιουργία και καλή λειτουργία του Ίδρύματος που τελευταία θέσπισε για την ύποστηρίξη των Γραμμάτων και των Τεχνών και τό όποιον βλέπουμε με χαρά να ένισχυει συγγραφείς και καλλιτέχνες άξιους, αλλά παραγκωνισμένους από σεμνότητα. Έδώ πρέπει να συγχαρεί κανείς και να σφιξει τό χέρι της Έπιτροπής του, που προγραμματίζει άγορές έργων άληθινών τεχνιτών και δημιουργών, άξιας.

★ ΓΙΑ ΤΑ Ήμερολόγια, ένας λόγος που έξυπηρετούν με τόν τρόπο της παρουσιάσεως των Τέχνης, είναι πως με τά θέματα που ως τώρα έδωσαν και τους καλλιτέχνες που πρόβαλαν δέν έδωσαν τό δικαίωμα, άκόμα στους άφηρημένους και τους μοντέρνους να προβληθούν και να έπιβληθούν και μέσω αυτού του τρόπου. Άς μείνουν αυτές οι εκδόσεις άκόμα μακριά από την καινούργια Τέχνη, ώσπου να κριθεί ή άξία της από τό Χρόνο, ώστε όταν δοθεί, να δοθεί, εκείνη που πρέπει και εκείνη που θα άντέξει μέσα στο πέραςμα του και θα κριθεί ικανή. Γιατί τό έργο ένός άληθινού ποιητού, συγγραφέα, ή καλλιτέχνη δέν τό έπιβάλλει ούτε ή εποχή, ούτε ό θόρυβος, ούτε ή Μόδα, αλλά ό Χρόνος και ή Λογική, — που θα περάσουν από τό δίωλιστήριο και τό πιεστήριό της.

Η ΑΠΟΝΟΜΗ των Κυριακών Κρατικών Βραβείων μας κάμνει να σκεφθούμε πως, χωρίς ό τόπος τούτος να έχει μεγάλους λογοτέχνες και συγ-

γραφείς που στό κάτω της γραφής να ζούν μόνον από την πένα τους, Έέρει να έπιβραβεύει θετικότερα τη γονιμότητά τους και να την τιμά. Και είδαμε την άπονομή του βραβείου σ υ ν ο λ ι κ ή ς π ρ ο σ φ ο ρ ā ς (που έδόθη στόν πιό φτασμένο λογοτέχνη της εποχής και τόν πιό άξιόλογο, — τόν Άντη Περνόρη) που τό συνιστούν 250 λίρες, για κάποια οικονομική ανακούφιση του συγγραφέα, τώρα στα γράματά του. Δέν θα ήμπορούσε να θεοπισθεί ένα τέτοιο βραβείο — έπαθλο, — έδώ, φυσικά κάθε χρόνο, κι' όχι μόνο σ' έναν, — υπό τύπον τιμητικών συντάξεων, ώστε να ένισχύονται έτησίως, δέκα, οι πιό φτασμένοι, οι πιό άληθινοί συνταξιούχοι και οι πιό άπαραίτητοι για οικονομική ένίσχυση, άφού συντάξεις δέν πρόκειται ποτέ να δοθούν; Και τούτο καθίσταται πασιφανές, άφού καμμία όργάνωση του είδους δέν προσέφερε ούτε τόν μικρότερον λίθον εις τό από τετραετίας — ή, πολλών έτών... — άναρχούμενο οικοδόμημα, τό όποιον μόνον γνώμες και ιδέες άκούει και τίποτα άλλο; Οι υπεύθυνοι των Γραμμάτων και της Τέχνης δέν εισηγούντα άρμοδίως τό έκατομμύρια που διακέρυξε ότι διαθέτει ό κ. πρωθυπουργός για τό Πνεύμα, ν' άρχίσει να δίδονται πρός τόν σκοπόν αυτόν, που την ώρα τούτην είναι ό πλέον έπικαιρος και μονοδικός;

Ε ΣΗΜΕΙΩΣΑΜΕ μιά καλή πράξη, πολιτισμένη και πολύ διαφέρουσαν από τις γνωστές — της διπλωματικής γλώσσας, που χρησιμοποιούσαν ως τώρα οι διπλωματικές και προξενικές Ύπηρεσίες μας στό έξωτερικό: ό πρεσβευτής στό Λονδίνο κ. Σιρόκος παρέθεσε γεύμα, στους Έλληνες φοιτητές που σπουδάζουν στην Άγγλία... Άναπνέωμε — κι' εύχόμαστε να είναι άπαρχή άλλαγής, καιρίας άλλαγής.

Π ΟΛΥ είναι της μόδας τόν τελευταίο καιρό οι δεξιώσεις, τά γεύματα, οι συνειστιάσεις όργανώσεων και ιδρυμάτων και προσωπικοτήτων πρός άπόρους, εργαζομένους, άποκλήρους και ..πτωχούς συγγενείς, οι όποιοι τά δέχονται, τά τιμούν και τά ξεκαθαρίζουν ως περιεχόμενα ένδιαφέροντα. Ή ίστο-

ρία αναφέρει ως πρώτον εκ τούτων, τόν Μυστικόν Δείπνον, συνειστίαν το Χριστού πρός τους μαθητάς του. Έκτοτε έγιναν άσφαλώς πολλά που δέν αναφέρει, ή που δέν κράτησε στάς Δέλτους της ή Ίστορία — όπως την προχτεσινή δεξίωση που όργάνωσε τό Ύπουργείο Προεδρίας για να περιποιηθεί τους άνθρώπους της Τέχνης και του Πνεύματος, να τους γνωρίσει και να τους φέρι σ' έπαφή μεταξύ τους... Του είδους αυτές τις δεξιώσεις και συνειστιάσεις άρχισαν, συνεχίζοντάς τεσ άνθρωποτικά, έκλεκτοι ιεράρχαι όπως οι σεβασμιώτατοι Φιλίππων και Νεαπόλεως (Καθάλας), Άκαρνανίας κ. Θεόκλητος και άλλοι θρησκευτικοί τοπικοί ήγέτες και τις έξακολούθησαν Δήμαρχοι (Πειραιώς) και διευθυνταί ιδρυμάτων, τραπεζών, κλπ. Οι Μητροπολίτες άρχισαν με τους όδοκαριστάς και σέ συνέχεια οι άλλοι με τό πλήρωμα των ιδρυμάτων, έπιχειρήσεων, εργοστασίων κλπ. που διοικούν και διευθύνουν. Τό Ύπουργείο Προεδρίας έν τη έπιθυμία του να κάμει μιά ένγκάρδια σύναξη ανθρώπων του Πνεύματος και Καλλιτεχνών έστειλε προσκλήσεις σέ περισσότερους κοσμικούς και έρασιτέχνες, παρά σ' έπαγγελματίες. Και με τη φανερή άπουσία πλείστων όσων άξίων των Γραμμάτων και των Εικαστικών Τεχνών, που δέν παρευρέθηκαν, για να μειώσουν τη βαρύτητα του γεγονότος, ήταν όλοφάνερη ή φτώχεια και ή έλλειψη των κορυφαίων και των έκλεκτών. Δέν τά γράφουμε για να θίξουμε αλλά για να ζωγραφίσουμε την κατάσταση: Άπ' τη μιά μεριά τό μοϊκοτάζ των αντιφρονούντων που έλλειψαν άθρώως, άπ' την άλλη ή παρουσία των ταχτικών της... προσκολλησεως, ιδού ή συνήθης εικόνα της καταστάσεως σ' αυτή τη συγκέντρωση...

Μ Ε ΨΥΛΛΟΥ ήδημα, οι καλές και μεγάλες έφημερίδες της πρωτεύουσας, αυτές που με τά λαμπρά και ώραία περιεχόμενά τους... μορφώνουν και έκπολιτίζουν τό έμφύχο ύλικό της χώρας κι' είναι καύχημα του τόπου μας και του Τύπου, άνασούρουν από τό ύψος της θέσεώς τους, από τά Λεξικά ώφελιμων γνώσεων από τους θρόνους των κλπ. τό βαρύ πυροβολικό της Σοφίας, των Γνώσεων, του μεγάλου Πολιτισμού κλπ., — μερικούς ήθοποιούς, οι όποιοι δέχονται, κι' όταν τούν σέ κάθε είδους συνεντεύξεις σέ ότι δήποτε έρώτημα, κλπ. με την ίδιαν έπιπολαιότητα που έμφανίζονται στις ώραίες τους φωτογραφίες και στους ρόλους που παίζουν, εις συναγωγ-

μιόν των ειδικών, των άρμοδιων και των υπευθύνων των θεμάτων που όμιλούν. Και θαυμάζει κανείς τις νέες τους φωτογραφίες με τις έξαντρικστάσεις και προβολές — με τέτοιες μόνον ένας λόγιος της Έπαρχίας πολυζητούμενος στις πόλεις και τις κωμπόλεις της για έμφανίσεις και όμιλίες ήμπορεί να συναγωνιστεί και ν' άντιπαραταχθεί — καθώς και την εύχέρεια των εύκολων άπαντήσεών τους, που νομίζει κανείς πως και τότε... κάνουν Θέατρο!

Πώς να μην έκτιμήσει κανείς τό Θέατρο και τόν Τύπο, ύστερα άπ' αυτά τά ώραία και έκπολιτιστικά έργα του, που τόσο πιστά μας κάνει να βαθμολογούμε και τά δύο και να γνωρίζουμε τη στάθμη των πνευματικών τους προσώπων, όπως μας δίνονται κάθε τόσο με τέτοιες γραφικότητες;

Μ ΕΓΑΛΛΗΝ — τεσσάρων σελίδων και με ώραία περιεχόμενα — καμψάνιον έκαμε για να προβάλλει τις Εικαστικές Τέχνης και τις άνάγκες τους, άπογευματινή έφημερίς!.. άμερόληπτον εις όλα, άφού τόσο καλά έπλούτισε τις στήλες της με έργα και κείμενα μονόπλευρα και... κατεστημένα. Και στό τέλος ώμίλησε και διευθυντής «πνευματικού κέντρου» διαφημιστής και Ζωγράφος που τροφοδοτεί τόν Τύπο με πλούσιο ύλικό δημοσιύσεων του γραφείου του και ως εκ τούτου οι έφημερίδες, του δημοσιύουν τά πάντα άνεξελέγκτως και δέν του άρνούνται τίποτα. Και τί ειπε; Ότι μπορούσε να γνωρίζει από τη σκοπιά της δουλειάς του και των αυφερόντων του «πνευματικού» του Κέντρου και των πελατών του...

Θ Α ΕΚΦΡΑΣΩΜΕ και στό φύλλο τούτο, την άπογοήτευσή μας για την Κριτική την όποιαν, όπως μας την παρουσίασαν οι υπεύθυνοι της λειτουργίας της, έκλεκτοι έκπρωποι της, στό τέταρτό μας φύλλο, υπάρχει άληθινά κι' είναι ή πιό τίμια του είδους της και στόν τόπο μας. Φυσικά, δηλώνουμε ότι Κριτική στην Έλλάδα, υπάρχει και άλλοίμοно, αν δέν υπήρχε, άφού θέλωμε να είμαστε τόπος, έλεύθερος και πολιτισμένος. Κριτική ύπάρχου ν δ μ ω ς λ ε ι τ ο υ ρ γ ο ι τ η ς σ τ ο ύ ψ ο ς τ ω ν ! Και ιδού, μιά άκόμη άπόδειξις: Χιλιάδες είναι τά βιβλία που βγαίνουν στόν τόπο μας, μεταξύ των όποιων πολλές εκατοντάδες, τά λογοτεχνικά και εκ τούτων πολλές δεκάδες Νέων, ποιητών, πεζογράφων

και άλλων διανοητών (= κι' έμεις που τά περισσότερα τούτων, τά διαφημιζόμε, τό γνωρίζουμε και αγωνιζόμαστε μαχητικά και πρός όλες τις κατευθύνσεις για την προβολή και έπιβολή των), που ζητούν την δικαιοσύνη, έρχόμενοι σέ γνωριμία πρός τό είδος τούτο της δημοσιότητας που λέγεται Κριτική και Κριτικοί. Σέ όλους τους υπευθύνους του λειτουργήματος τούτου: άνεγνωρισμένους και μη, έρασιτέχνες και επαγγελματίες, μικρούς ή μεγάλους, έπαρχιώτες ή πρωτευουσιάνους, τά στέλνωμε συστηματικό ή συστήνωμε την άποστολή τους υποδεικνύοντας όνόματα και διευθύνσεις. Και ή άποκάλυψις, γρήγορα, συντονισμένη, έπιδεικτικά κλπ., έρχεται παταγώδης: οι κυριακάτικες (ή, οι καθημερινές, δηλ. οι προσδιορισμένες τακτικές, μόνιμες) στήλες του Τύπου μας, οι αφιερωμένες στη Βιβλιοκρισία (πλατύ δίσηλο και τετρασέλιτο πολλές φορές, από πάνω ως κάτω της άπεραντής σελίδας) φρεσκοτυπωμένες και καλοτυπωμένες, άνοιγονται για να προβάλλουν μακαρονειδείς κρίσεις και μελετήματα, άπορρέοντα από διαβάσματα βιβλίων, όχι σύγχρονης Λογοτεχνίας, που έχει άνάγκη νά φανεί και νά κριθεί, αλλά του παρελθόντος, σαν από τυμβωρυχία: πλατύστηλες κρίσεις για τόν Κοραή, π.χ. τόν Ψυχάρη, άρχαίους κλασσικούς, Ίστορίες του Γένους και του Πολιτισμού, που είναι είδη έμπορίου και τίθενται εκ νέου και σ' άνάτυπώσεις στη δημοσιότητα για έμπορική κυκλοφορία και προβολή. Ή γραψίματα για βιβλία — έπανεκδόσεις βιβλίων που δέν περιέχουν τη γνώμη των κριτικών μας αυτών, που ζητούν ν' άποδείξουν εύρυμάθεια και σοφία με άνακίνηση θεμάτων, ιδεών, όνομάτων, κ. ά. Σάμπως να έχουν άνάγκη να μάθουν τις κρίσεις των άσχολομένων με τά βιβλία και τις εκθέσεις των έργων τους ό...Σάθας, ό Παπαρηγόπουλος, ό Κόκκινος, ό Καρολίδης (που τόσο τους κακοποιούν οι σύγχρονοι εκδότες και οι Κριτικοί για να έπιδείξουν γνώσεις κ.ά.), — ό Καραγάτσης, ό Παπαντωνίου, ό Κρουστάλλης κλπ. και τέλος, μερικοί σημερινοί, όπως ό Π. Κανελλόπουλος, Κ. Τσάτσος, κ.ά. — που με την μόνωσή τους, τους δόθηκε ή εύκαιρία να γράψουν έξαιρέτα βιβλία, πολύτιμα για τόν τόπο και την εποχή, που δέν έχουν άνάγκη ή μωρ των κριτικών παρατηρήσεων ή γνώμων της Κριτικής μας! Μά θάπρεπε οι Κριτικοί αυτοί που κα-

τάντησαν λήμματα σ' έγκυκλοπαιδείες και άλλα, να ντρέπωνται. Και θα τ'ό-καμναν ασφαλώς, αν είχαν επίγνωση πώς τόσο τους τιμούν οι Νέοι μας και ήμεις με την αποστολή των βιβλίων τους, για κρίση!

Μ Ε ΧΑΡΑ διαπιστώσαμε ότι, τα 150 χρόνια της Έλευθε-ρίας μας, απέδωσαν κάπως, άγλαους καρπούς. Θές, ό πολυς ένθουσιασμός και τ'ό πλούσιο πρόγραμμα πού έξαγγέλλεται πανταχόθεν διά τούτον τόν έορτασμόν, θές ή άληθινή συμμετοχή και συγκίνηση τού Λαού έντός και έξτός της χώρας, ώδήγησαν σέ πλουσιώτερες και ιδιότυπες έκδηλώσεις γιά τούτα τά γεγονότα. Ήδη άναγγέλλθηκε από πλείστα όσα, ιδιωτικά ιδρύματα και Όργανισμούς, Δήμους, Νομαρχίες, Τράπεζες κ.ά. ή προκήρυξεις διαγωνισμών με χρηματικά βραβεία, έκθέσεις μαθητών γιά συγγραφή ιστορικών έργων έκ τών θεμάτων τού άπελευθερωτικού άγώνος, κ.ά., πού θα άνοίξουν και θ' άνατάμουν νέας όδους και νέας λεωφόρους στήν νεκρή πνευματικότητα τού τόπου και ιδίως τήν Έπαρχιακή. Εύγε σέ όλους, πού ύπήρξαν άφορμή και κίνητρο.

★ **ΕΠ' ΕΥΚΑΙΡΙΑ** θα θέλαμε να συστήσουμε στους άρμόδιους τήν ύπόθεση της έφετεινής Πανελλήνιου Έκθέσεως πού με τήν Έπιτροπή πού ψιθυρίζεται πώς θα δώσουν και τις έσκεμένες άπουσίες τών έπιρρεπών στά μπουκοτάζ και τών προσχωρήσεων και ύποχωρήσεων πού θα δημιουργηθούν, δέν θα παρουσιασθή πραγματική Πανελληνίους παρά μωσαϊκά προσώπων και πραγμάτων. Αί Πανελλήνιοι πρέπει να είναι άνώτερες και προσώπων και μικροσυμπερόντων.

Η «ΣΤΟΑ» — ένα καλλιτεχνικό και πνευματικό κέντρο, πού όργανώθηκε στόν Πειραιά, γιά τή στέγαση Νέων πού άσχολούνται με τά Γράμματα και τις Τέχνες, διοργάνωσε πριν από λίγο καιρό μιά ένδιαφέρουσα και ιδιότυπη έκθεση: Πειραιώτες Ζωγράφοι — γνωστοί και άγνωστοί — έπιβεβλημένοι και όχι (οί Χαρά Βιέννα, Παν. Τρέκας, Μιχ. Νικολινάκος, Δημ. Σταματάκης, Γ. Κασαθέλης, Γ. Μιχαλακάκης, Σπ. Κόκκινος, Διον. Κουρής, Δημ. Σουρμελής, Μιχ. Λεωνίδης, Μ. Σοφιανός, Ν. Καταιριτζόγλου, κ.ά.), εικονογράφησαν και έξέθεσαν έμαδικά γιά ένα διάστημα ήμερών, στήν πιό μεγάλη αίθουσα τού καταστήματος, ποιήματα, Πειραιωτών στιχου-

Ο ΠΑΥΛΟΣ Γιοβανόπουλος είναι ένας νέος καλλιτέχνης, Μακεδών τήν καταγωγή, πού μετά τις κλασικές του σπουδές, ειδικεύθηκε στό Πανεπιστήμιο της Ν. Υόρκης, και με κολή καλλιέργεια τού ταλέντου του έξέθεσε σέ σημαντικές γκαλερί κ' έλαβε μέρος σέ σοβαρές όμαδικές έκθέσεις (Μουσεία Βαλτιμόρης και Φιλαδέλφειας, γκαλερί Larcada της Ουάσιγκτων και τελευταία στή γκαλερί Corcoran της Νέας Υόρκης). Από τήν εικονογράφηση ένός ένδιαφέροντος βιβλίου Άμερικανού συγγραφέα θλέπωμε τόν Έλληνα Ζωγράφο να παρουσιάζει τόν νεαρό νέγρο Edgar ήρωα τού έργου πού έπιτυχημένα. Στή φωτογραφία, ό Π. Γιοβανόπουλος στό άτελιέ του, άνάμεσα στά σύνεργα της Τέχνης του κλπ.

γών, πού τούς άρεσαν (τών: Γρ. Θεοχάρη, Κ. Θεοφάνη, Εύαγ. Καμπέρου, Β. Λαμπρολέσιου, Στ. Γεράνη, Λουκά Μουζάκη, Κ. Γαριδη, Κ. Λουκάκη, Ν. Βελιώτη, Θ. Βλάση, Στ. Θανάπουλου και Γερ. Τσάκαλου). Ή ιδέα δέν ήταν βασικά άσχημη, κ' έχει μιά ένδιαφέρουσα πρωτοτυπία. Μόνο πού πήγε χαμένη ή έκθεση αυτή μέσα στό άσφυκτικά πνιγηρό ύπόγειο περιβάλλον. πού τ'ό έκαμε περισσότερο άποκρουστικό, ό κοπνός πού δέν είχε καμιά διέξοδο και ό τόπος. Οί μετέχοντες και τών δύο παρατάξεων και κατηγοριών, θα ήμπορασαν να μιλήσουν στόν πρωτοπόρο Δήμαρχο τους, κ' ή Έκθεση τούτη να στεγασθεί κάπου καλύτερα. Ίδού θέμα και γιά τις γκαλερί της Άθήνας: οί Ζωγράφοι στήν ύπηρεσία της Τέχνης — πρωτότυπη και άληθινά ιδιότυπη Έκθεση.

★ **ΕΙΣ ΑΝΑΚΑΤΑΤΑΞΙΝ** τών θέσεων εις τά κρατικά μας θέατρα, έγιναν τ'ό τελευταίο τρίμηνο οί έξής άλλαγές στίς θεατρικές μας σκηνές: Γενικός Διευθυντής των, ό κ. Βασ. Παϊνός, Γενικός Διευθυντής τού Έθνικού Θεάτρου Άθηνών, ό κ. Βασίλης Φράγκος (γενικός γραμματέας τού Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος και τελευταίως διευθυντής της Δραματικής Σχολής τού Έθν. Θεάτρου Άθηνών), όνομασθέντος έπιθεωρητού και συντονιστού τού μέχρι τούδε προσωρινού διευθυντού του, κ. Τάσου Άθανασιάδη. Τήν διεύθυνση της Δραματικής Σχολής διατήρησε ή Φράγκος. Τή διεύθυνση της Λυρικής Σκηνής, ανέλαθεν ό κ. Δημ. Χαμουδόπουλος και παραμένει διευθυντής τού Κρ. Θ. Β. Ελλάδος ό κ. Γ. Κισσόπουλος, κλπ.

Α ΛΗΘΕΙΑ — πώς να νεκρολογήσει κανείς τ'ό τόσο μέγα πλήθος τών νεκρών, πού άφηρηάγησαν από τή Ζωή, τ'όσον έξαφνα τ'ό τελευταίο τούτο έξάμηνο; Από ποιόν ν' αρχίσει και με ποιόν να τελειώσει, πού ήσαν τόσο άγαπητοί και διαλεχτοί, είχαν τ'όσους στενούς δεσμούς μαζί μας, κ' οί περισσότεροι είχαν δημιουργήσει τόσο αξιόλογο έργο;...

Μας έθλιψε βασικά και έν πρώτοις ό θάνατος τού Γιώργου Θωμάσιδη, τού καλού συγγραφέα και λογοτέχνη πού ύπήρξε και μέλος της έκδοτικής όμάδος τού περιοδικού τούτου, πού τ'όσον άδόκητα τόν έχασε (30 Αυγούστου), — ή άποδημία τού Παναγιή Λεκατσά, τού σοφού έπιστήμονα της άρχαίας Λογοτεχνίας, όπως τήν άπέδιδε στους άνθρώπους της έποχής, ύστερα ή άπώλεια τού ποιητή Πάνου Σπάλα με τ'ό πολυσύνθετο έργο, άνάμικτο στήν ποίηση, τήν πεζογραφία και τή δημοσιογραφία (4 Νοεμβρίου), τού Γιάγκου Πιερίδη, γνωστου Άλεξανδρινού συγγραφέα και λογοτέχνη, πού τόν είχαμε τόσο πολύ συνηθίσει στίς συντροφίες μας και στίς κάθε είδους συγκεντρώσεις μας (άπέθανε τόν Νοέμβριο) της Τίλλας Μπαλή, της πνευμένης αυτής και άληθινής ποιήτριας πού τελευταία της είχαμε δημοσιεύσει και ποιήματα, τού Φώτη Μασσοκέα, φιλολόγου και λογοτέχνη, πού άποστρατεύθηκε από τήν ύπηρεσία (έκπαιδευτικός, γυμνασιάρχης), κ' έγινε ν' άνασκουμπωθεί και να παρουσιάσει σέ τόσο μικρό διάστημα τόσο μεγάλο έργο, πού είχε κρυμμένο, ή άπώλεια τού Όμήρου Μπεκέ (1 Φεβρουαρίου), ένός από τούς πιό άντιπροσωπευτικούς ποιητές και λογοτέχνες της διασποράς, πού ή έγκατάστασή του στήν Ελλάδα ύπήρξε πλουτισμός της Λογοτεχνίας μας και τέλος, τού Άγγ. Τανιάγρα (2 Φεβρουαρίου), πού παρ'ότι τ'όσες άλλες άπασχολήσεις του, ύπήρξε και λογοτέχνης στήν έποχή του, με έργα πού άπετέλουν, μιά κάποια βάση τού τότε οικοδομηματος της Λογοτεχνίας μας.

Π ΡΟΣΘΕΤΩΜΕ, στους περαστικούς της πρωτεύουσας τών τελευταίων μηνών, και τούς παρακάτω λογοτέχνες και καλλιτέχνες, πού ή κίνηση των στήν Άθήνα άποτελεί μέ-

Π ΡΕΠΕΙ να καθορίσωμε εδώ ότι, όσα δημοσιεύτηκαν ως τώρα και θα δημοσιευθούν στό μέλλον στίς στήλες μας από άνέκδοτες συνεργασίες τών παλαιών και έκλιπόντων (π.χ. ή Διαμαρτυρία της Έλένης Παπαδάκη, και οί γνώμες γ' αυτήν τών κορυφαίων της έποχής, τού περασμένου τεύχους), τ'ό σημερινά (μελέτημα τού Νικ. Λούβαρη, διαμαρτυρία τού Άλ. Σεγκόπουλου κλπ.) προέρχονται από τ'ό πλούσιο και άνέκδοτο άρχειο, τού Μάριου Βαϊάνου, τ'ό όποϊόν προσφέρεται να δημοσιευθή σ' έπικαιρότητες εδώ, γιά ότι κενό της Νεοελληνικής Γραμματολογίας πρ'ός γνωριμίαν προσώπων και πραγμάτων. Πρόκειται περί άνεκδότων, άγνώστων και σημασίας κειμένων πού έρχονται γιά πρώτη φορά στή δημοσιότητα.

ρος της πνευματικής Ζωής τού τόπου μας:

— Προερχόμενοι από τήν Κύπρο έδωσαν όλιγοήμερο παρών στους φιλολογικούς κύκλους, ή νέα λογοτεχνικά Νίκη Λαδάκη — Φιλίππου, ό ποιητής Ξάνθος Λυσιώτης και ό Άνθος Λυκαύγης, (δημοσιογράφος και λογοτέχνης, στέλεχος τού Κυπριακού Ραδιοφώνου και της Τηλεόρασης). — Είδαμε και πάλι τόν τελευταίο καιρό σ' ένα δυό ταξίδια του τόν Άλεξανδρινό διανοούμενο, δκηγόρο και σύμβουλο τών Πατριαρχείων Άλεξανδρείας κ. Βάσο Κανασάτη,

π'ό έτοιμάζει να δώσει στή δημοσιότητα νέα βιβλία του, ποιημάτων και ιστορικής δεοντολογίας.

★ Έγκατεστάθησαν στήν πρωτεύουσα, όπου παλαιότερα είχαν τμηματικά Ζήσει, — ό Κρητικός δημοσιογράφος, ποιητής και θεατρικός συγγραφέας Άρης Χατζηδάκης και ό Βολιώτης λογοτέχνης Λεωτέρης Ρασιτόπουλος πού τόν τελευταίο τούτον, τόν είχαμε γνωρισει και ως βιβλιοκριτικό στίς έφημερίδες τού τόπου του, αθηναϊκών εκδόσεων, αλλά και ως έκδότην λαμπρών περιοδικών με λογοτεχνική αξία («Παρουσίες» κλπ.).

ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

ΔΙΜΗΝΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ, ΠΟΥ ΒΓΑΙΝΕΙ ΑΠΟ ΟΜΑΔΑ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

★ ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΔΟΛΛ. 5 ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΔΡΑΧ. 100

★ Τ'ό περιοδικό έχει έξασφαλίσει γιά όλόκληρο τ'ό χρόνο συνεργασίες παλαιών και Νέων και δέχεται μόνον νεωτέρων, γιά έγκριση, στήν μόνιμη διεύθυνσή του, όδός Βουκουρεστίου 25, Άθήναι, (Οί πεζογράφοι να στέλνουν από 2—3 διηγήματα καθένας και οί ποιητές 5 — 10 ποιήματά τους).

★ Οί «Ορίζοντες» προσέφεραν άπειδώς τ'ό τεύχη τού σ' έτους τους σέ όλο σχεδόν τόν πνευματικό κόσμο—λογοτέχνας, καλλιτέχνας, φιλοτέχνας και άλλους φίλους των, γιά τά νέα τους όμματα, όσοι έπιθυμούν να τούς παρακολουθήσουν, συστήνωμε να έγγραφούν συνδρομητές..

★ Τ'ό περιοδικό δέν ανταλλάσσεται — συστήνει όμως στους διαφόρους εκδότας να τού στέλλουν τ'ό έντύπ'ό τους γιά να τ'ό ειδησιογραφεί και να παρουσιάζει τις ένδιαφέρουσες ειδήσεις και συνεργασίες τους.

★ Ή κριτική λείπει από τις στήλες μας και άντί αυτής, γιά τ'ό ένδιαφέροντα τών βιβλίων, τών Εκθέσεων, τού Θεάτρου και γενικά της πνευματικής μας Ζωής θα δημιουργώμε ειδικά σ'όχλια.

★ Τ'Ο ΕΚΤ'Ο τούτο φύλλο τών «Ορίζοντων», τυπωμένο στά Τυπογραφεία τού Ν. Παπανικολάου (Άκομινάτου 29, — τηλ. 528.449), σέ 2.500 αντίτυπα καλύπτει τήν έκδοση τού Β' φύλλου τού Β' χρόνου (1971). Τυπωθέντες κειμένων, σχολίων και δημοσιεύσεων: Μάριος Βαϊάνος Βουκουρεστίου 25, — τηλ. 615.196. ★

ΤΙΜΗ ΔΡΑΧΜΕΣ 10.—

